

Հիմնադիր

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Խմբագրական
խորհուրդ

Գագիկ Նարոպետյան
Երմեն Նարոպետյան
Վահե Այվելանյան
Վերոնիկա Նովիկովնայան
Վաչե Գրիգորյան
Ռուբեն Գրիգորյան
Արմեն Նարոպետյան

Գլխավոր խմբագիր
Գոհար Աշոտունի

Խմբագրության հասցեն
Երևան, Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 58-81-71

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

4(45)
2007

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

I. ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԳ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ԱՄՔԻՈՆ

* ԶԱՎԱԶԱՅՈՒՄ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆ ԳԻՄԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ ՀՀ-ՈՒՄ S. ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ	4
---	---

II. ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ (692-703)

* ՍԳՈ-692-2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՄԻ 9-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱՍԵՆՅԱԿ ՀԻՄՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ՓՈԽԵՄՔՈՆՄԱՆ ՀՈՒՇԱԳՐԻ ԼՐԱՅՈՒՑԻՉ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	11
* ՍԳՈ-693-2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 4-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՈՒՄԻՆԻԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԱՌԵՎՏՐԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԻ ԵՎ ԳԻՏԱՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» 1991 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 4-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐԻ ՓՈՓՈԽՈՂ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	13
* ՍԳՈ-694-ՍԱՐԳՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՀԻՄՆԱՐԱՐ ԱԶՍՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ՝ «ԲՈԼՈՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՈՒՄ ՍԱՀՊԱՏՈՒՎ ԿԵՐԱՅՄԱՆ ՄԱՍԻՆ» ԹԻՎ 13 ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	16
* ՍԳՈ-695-2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 6-ԻՆ ԱՍՏԱՆԱՅՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԵՎԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԵՎ ԳՈՒՅՔԻ ԿՐԿՆԱԿԻ ՀԱՐԿՈՒՄԸ ԲԱՅԱՌԵԼՈՒ ԵՎ ՀԱՐԿՈՒՄԻՑ ԽՈՒՄՓԵԼԸ ԿԱՆԻԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻՆ ՄԱՍԻՆ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	19
* ՍԳՈ-696-2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 4-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՈՒՄԻՆԻԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ 1994 ԹՎԱԿԱՆԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 20-ԻՆ ԲՈՒՄԱՐԵՍՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՈՒՄԻՆԻԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՆԵՐԳՐՈՒՄՆԵՐԻ ԽՐԱԽՈՒՄՄԱՆ ԵՎ ՓՈԽԱԳԱՐՁ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐԻ ԼՐԱՅՈՒՑԻՉ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	22
* ՍԳՈ-697-ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՖԻՆԼԱՆԴԻԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԵՎԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԵՎ ԳՈՒՅՔԻ ԿՐԿՆԱԿԻ ՀԱՐԿՈՒՄԸ ԲԱՅԱՌԵԼՈՒ ԵՎ ՀԱՐԿՈՒՄԻՑ ԽՈՒՄՓԵԼԸ ԿԱՆԻԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	25
* ՍԳՈ-698-2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 16-ԻՆ ԲԵՈՒԼԻՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ԳԱՇՆԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԱՌԱՆՑ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅԱՆ ԳՏՎՈՂ ԱՆՁԱՆՑ ՀԵՏ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ԵՎ ՏԱՐԱՆՑԻԿ ՓՈԽԱԳՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ (ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐ ՀԵՏ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ) ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	28

* ՍԳՈ-699-1979 թվականի Սեղեսեմբերի 19-ին Բեռնոնոյ՝ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ԵՎՐՈՊԱՅԻ ՎԱՅՐԻ ԲՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԲՆԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՅՈՒՄՆԻՍ ՄՍՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	33
* ՍԳՈ-700-ՔԱՂԱՔԱՅԻ ՈՒՒԲԵՆ ԹՈՐՈՍՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 24 ԳԼԽԻ ԳՐՈՒՅԹՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	36
* ՍԳՈ-701-ՔԱՂԱՔԱՅԻ ԻՐԻՆԱ ԵԴԻԳԱՐՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ 68 ՀՈԳՎԱԾԻ 15-ՐԴ ՄԱՍԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՐԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 230 ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ 4.1. ԵՆԹԱԿԵՏԻ ԵՎ 231.2 ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ 1-3 ԵՆԹԱԿԵՏԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	42
* ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ	48
* ՍԳՈ-702-ՔԱՂԱՔԱՅԻՆԵՐ ԱՐԱՅԻԿ ՍԱՖԱՐՅԱՆԻ ԵՎ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱԿՈՔՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 231.2. ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ 3-ՐԴ ԵՆԹԱԿԵՏԻ, ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 300 ՀՈԳՎԱԾԻ 2-ՐԴ ԿԵՏԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	50
* ՍԳՈ-703-«ԻՄՊԻՉՍԵՆՏ» ԳԱՇԻՆՔԻ, «ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐ», «ՕՐԻՆԱՅ ԵՐԿԻՐ» ԵՎ «ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ» ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳԻՄՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ 2007 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 19-Ի՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՀԱՄԱՄԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՐԳՈՎ ՊԱՏՊԱՆՎՈՐՆԵՐ ԸՆՏՐՎԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ԹԻՎ 149-Ա ՈՐՈՇՈՒՄԸ ՎԻՃԱՐԿԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	60
III . ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ	
* ԵՐԵՎԱՆՅԱՆ 12-ՐԴ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ Գ. ՈՇՏՈՒՆԻ	88
* ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ	91

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ԱՄՔԻՈՆ

Տիգրան ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

*ՀՀ դատական դեպարտամենտի
դատական պրակտիկայի ամփոփման
վարչության մասնագետ*

**ՔԱՂԱՔԱՅՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ԳԻՄԵԼՈՒ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ ՀՀ-ՈՒՄ**

ՀՀ Սահմանադրության 2-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՀՀ-ում իշխանությունը պատկանում է ժողովրդին: Այս դրույթի կարևորությունն այն է, որ ըստ ՀՀ Սահմանադրության 114-րդ հոդվածի՝ այն փոփոխման ենթակա չէ: Ինչ վերաբերում է ՀՀ Սահմանադրության 2-րդ գլխին, ապա այն ամբողջությամբ նվիրված է մարդու իրավունքներին: Միաժամանակ, տեղին է նշել, որ սահմանադրական նորմերը ոչ միայն պետք է հռչակեն մարդու սահմանադրական իրավունքները, այլև՝ առավելագույնս հստակ, սահմանեն դրանց իրացման երաշխիքները, առանձին իրավունքների սահմանափակման թույլատրելի շրջանակը:

Միաժամանակ, անհրաժեշտ է նշել, որ անկախ սահմանադրական վերահսկողություն իրականացնող համակարգի բնույթից, հատկապես կարևորվում է այն հանգամանքը, որ ֆիզիկական անձն իր սահմանադրական իրավունքները պաշտպանելու և նորմատիվ ակտի սահմանադրականության հարցը բարձրացնելու ու դատական կարգով լուծում ստանալու հնարավորություն ունենա:

Այս առումով, մարդու իրավունքների և ազատությունների ոլորտում իր ուրույն տեղն ունի սահմանադրական վերահսկողություն իրականացնող մարմինը: Իհարկե, նշվածը չի վերաբերում բոլոր պետություններին, քանի որ ոչ բոլոր երկրներում է, որ սահմանադրական վերահսկողություն իրականացնող մարմինն նման լիազորություն է վերապահված, սակայն, չի կարելի ժխտել նաև այն փաստը, որ նման երկրների թիվն աստիճանաբար ընդլայնվում է:

Վերջին տասնամյակների փորձը վկայում է այն մասին, որ անհատական դիմումների հիման վրա սահմանադրական վերահսկողությունը սովորաբար արմատավորվում է սահմանադրական դատարանի կազմավորումից որոշ ժամանակ անց: Ավստրիայում անհատական դիմումների հիման վրա սահմանադրական դատարանի կողմից քաղաքացու իրավունքների պաշտպանության կարգն արմատավորվեց միայն 1975թ.-ից հետո: Այն, հետագայում, արմատավորվեց նաև Գերմանիայում, Իսպանիայում, Պորտուգալիայում և այլ պետություններում: Կարելի է ասել, որ այստեղ բա-

ցառություն չէր նաև ՀՀ-ն, քանի որ ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից անհատական դիմումների հիման վրա իրավունքների պաշտպանությունն իրականացվում է սկսած 2006թ. հուլիսի 1-ից՝ չնայած այն հանգամանքին, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանը կազմավորվել է վերոհիշյալ լիազորությամբ օժտվելուց դեռ տաս տարի առաջ:

ՀՀ-ում սահմանադրական դատարանի կողմից ֆիզիկական անձանց դիմումների հիման վրա գործերի քննությունը սահմանվել է 2005թ. նոյեմբերի 27-ին տեղի ունեցած սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում: Ըստ ՀՀ Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի, որտեղ սահմանվում են, թե ովքեր կարող են ՀՀ Սահմանադրությամբ և «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով դիմել ՀՀ սահմանադրական դատարան, 6-րդ կետում ամրագրում է ստացել նաև այն դրույթը, ըստ որի՝ ՀՀ սահմանադրական դատարան կարող է դիմել նաև յուրաքանչյուր ոք՝ կոնկրետ գործով, երբ առկա է դատարանի վերջնական ակտը, սպառվել են դատական պաշտպանության բոլոր միջոցները և վիճարկվում է այդ ակտով իր նկատմամբ կիրառված օրենքի դրույթի սահմանադրականությունը: Այս կարևորագույն դրույթի ամրագրումը ՀՀ Սահմանադրության մեջ արդեն իսկ թույլ է տալիս խոսել իրավակիրառ պրակտիկայում մարդու իրավունքների պաշտպանության հնարավորությունից ոչ միայն եռաստիճան դատական համակարգի, այլև սահմանադրական վերահսկողություն իրականացնող մարմնի կողմից:

Ուսումնասիրելով սահմանադրական արդարադատություն իրականացնող մարմնի իրավասությունները մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտում՝ ուշադրության է արժանի նաև միջազգային փորձը: Այստեղ կարելի է առանձնացնել մի քանի հիմնական մոտեցումներ, որոնք կարելի է բաժանել երկու խմբի՝ ուղղակի և անուղղակի վերահսկողություն: Առաջին խմբի մեջ են մտնում այն երկրները, որտեղ քաղաքացիներն առանց որևէ նախապայմանների սահմանադրական վերահսկողություն իրականացնող մարմնին դիմելու իրավունք ունեցող սուբյեկտներ են:

Հաջորդ խումբն իր հերթին կարելի է բաժանել երկու ենթախմբի. նախ, երբ մարդու սահմանադրական իրավունքի հարցը կոնկրետ վերահսկողության շրջանակներում միջնորդավորված ձևով դառնում է սահմանադրական վերահսկողություն իրականացնող մարմնի քննության առարկա և, երբ հարցը քննության առարկա է դառնում վերացական վերահսկողության ճանապարհով:

Առաջին ենթախմբի լավագույն օրինակ է Իտալիան, որտեղ քաղաքացին նախ պետք է հայցադիմում ներկայացնի ընդհանուր իրավասության դատարան: Եթե կողմերը կամ նրանցից մեկը գտնում են, որ հարցն առնչվում է նորմատիվ ակտի սահմանադրականության խնդրին, ապա ժամանակավորապես դադարեցվում է գործի քննությունը և դիմում է ներկայացվում սահմանադրական դատարան: Ինչ վերաբերում է հաջորդ ենթախմբին, ապա դրա վառ օրինակ կարող է հանդիսանալ Ավստրիան, որտեղ ի տարբերություն Իտալիայի սահմանադրական վերահսկողություն իրականացնող մարմնին դիմելու իրավունք ունեն միայն երկրորդ աստիճանի և

բարձրագույն դատական ատյանները: Այս դեպքում, արդեն, գործ ունենք մասնակի կոնկրետ և մասնակի վերացական խառը համակարգի հետ:

Ըստ էության առաջին տարբերակն առավել ընդունելի է, քանի որ, եթե որևիցե օրենք պարունակում է հակասահմանադրական դրույթ, ապա առավել նպատակահարմար է նրա մեջ շտկում մտցնել միանգամից, քանի որ, եթե գործը հենց ամենացածր դատական ատյանում էլ լուծվի և չբողոքարկվի առավել բարձր դատական ատյան, (թեկուզև վերջինս իր հերթին հնարավորություն ունի դիմելու սահմանադրական դատարան), ապա փաստացի Սահմանադրությանը հակասող նորմը կգործի, նրանով կկարգավորվեն հասարակական հարաբերություններ: Ճիշտ է, հնարավոր է, որ տվյալ ուղղումը որևիցե լուրջ հետևանքներ չառաջացնի, բայց չի բացառվում նաև իրերի այնպիսի դասավորություն, որի ժամանակ հակասահմանադրական իրավահարաբերությունները շտկելը կամ անհնարին լինի, կամ էլ առաջացնի բազմաթիվ խնդիրներ:

Մարդու իրավունքների պաշտպանության մասին խոսելով անհրաժեշտ է նշել, որ մարդու իրավունքները, այդ մարդու վարքագծի թույլատրելի չափն է, որն ապահովվում է պետության կողմից, և ինչպես նշված է ՀՀ «Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքում, սահմանադրական դատարանը կարող է գործերը քննել միայն համապատասխան դիմումի հիման վրա: Այսինքն, անկախ նրանից, թե մարդու իրավունքները խախտվել են թե ոչ, միևնույն է, մարդն ինքը պետք է որոշի, թե կարիք կա՞ արդյոք, որ իր իրավունքները պաշտպանվեն, և այստեղ արդեն ՀՀ սահմանադրական դատարանն իրավասու չէ ինքնուրույն, իր հայեցողությամբ միջամտել և կատարել գործի քննություն:

Միաժամանակ, միջազգային փորձը վկայում է այն մասին, որ սահմանադրական վերահսկողություն իրականացնող մարմինների կողմից քննված նորմատիվ ակտերի սահմանադրականությանը վերաբերող գործերի ճնշող մեծամասնությունը քննվում է ֆիզիկական անձանց դիմումների հիման վրա: Օրինակ՝ Սլովենիայում նորմատիվ ակտի սահմանադրականության հարցով քննվող գործերի շուրջ 80%-ը քննության է ընդունվում ֆիզիկական անձանց դիմումների հիման վրա, 20%-ը՝ պետական մարմինների: Այս տեսակետից ուշագրավ է նաև ՀՀ-ի օրինակը: Մասնավորապես, ըստ ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2007թ. թիվ 1 տեղեկագրում տպագրված «ՄԴ- 2006թ. ընդունած որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ» հաղորդման՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանում 2006 թ-ին մուտքագրվել է ՀՀ սահմանադրական դատարան դիմելու իրավասություն ունեցող սուբյեկտների 287 դիմում, ինչպես նաև այդպիսի իրավասություն չունեցող սուբյեկտների 381 դիմում: ՀՀ սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունք ունեցող սուբյեկտների կողմից փաստացի դիմումների պատկերն այսպիսին է՝ ՀՀ Նախագահ՝ 47 դիմում, ՀՀ Ազգային ժողով՝ 0 դիմում, պատգամավորների առնվազն մեկ հինգերորդ՝ 2 դիմում, կառավարություն՝ 0 դիմում, տեղական ինքնակառավարման մարմիններ՝ 0 դիմում, ֆիզիկական անձինք՝ 221 դիմում, իրավաբանական անձինք՝ 13 դիմում, դատարաններ՝ 1 դիմում, գլխավոր դատախազ՝ 1 դիմում, մարդու իրա-

վունքների պաշտպան՝ 2 դիմում, Հանրապետության նախագահի թեկնածուներ՝ 0 դիմում և պատգամավորության թեկնածուներ՝ 0 դիմում:

Այսպիսով, դժվար չէ նկատել, որ ՀՀ սահմանադրական դատարան դիմումներ ներկայացնելու քանակով ամենից շատ դիմումներ են ներկայացրել ֆիզիկական անձինք: Ընդ որում, ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ 2006թ.-ին 4 անհատական դիմումներով ՀՀ սահմանադրական դատարանը ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր է ճանաչել տվյալ դիմումներում նշված համապատասխան օրենքների վիճարկվող դրույթները:

Այս առումով հատկանշական է նաև 2007թ. հուլիսի 24-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից կայացված որոշումը, որի համաձայն ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր է ճանաչվել ՀՀ քրեական դատարարության օրենսգրքի 311 հոդվածի 2-րդ կետի դրույթները: Նույն որոշմամբ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր է ճանաչվել նաև ՀՀ քրեական դատարարության օրենսգրքի 311 հոդվածի 1-ին կետը, ինչպես նաև 292 հոդվածի 5-րդ կետը, 297 հոդվածը, 363 հոդվածի 2-րդ մասը, 394 հոդվածի 5-րդ մասը, 398 հոդվածի 6-րդ մասը 421 հոդվածի 3-րդ մասի դրույթները եւ 419 հոդվածի 2-րդ կետի լրացուցիչ նախաքննություն նախատեսող դրույթը:

Նշվածը կարևորվում է հատկապես այն տեսանկյունից, որ իրավակիրառ պրակտիկան ինքնին ապացուցում է, որ քաղաքացիներին նման հնարավորություն ընձեռելն իր դրական ազդեցությունն է թողնում Հանրապետության իրավական համակարգի ձևավորման գործընթացում:

Ինչպես տեսանք, ընդամենը մի դիմումի հիման վրա ՀՀ սահմանադրական դատարանը հակասահմանադրական և անվավեր է ճանաչել ՀՀ քրեական դատարարության օրենսգրքի մի շարք դրույթներ, որոնք լինելով օրենսգրքի բաղկացուցիչ մասեր երկար տարիներ պարտադիր ուժ են ունեցել և դրանցով կարգավորվել են իրավահարաբերություններ: Մինչդեռ պարզվում է, որ վերոնշյալ դրույթները եղել են հակասահմանադրական, չնայած այն հանգամանքին, որ պետական մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք հնարավորություն են ունեցել վիճարկելու դրանց սահմանադրականությունը՝ ՀՀ սահմանադրական դատարան դիմելու միջոցով: Միայն ՀՀ Սահմանադրությունում փոփոխություններ կատարելուց հետո, երբ քաղաքացիներին հնարավորություն ընձեռվեց սեփական դիմումների հիման վրա ՀՀ սահմանադրական դատարանում վիճարկել օրենքների սահմանադրականությունը՝ իրավիճակը փոխվեց և վերոնշյալ նորմերը, որոնք մինչ այդ հիմք էին հանդիսացել քրեաիրավական հարաբերություններ կարգավորելու համար, ճանաչվեցին հակասահմանադրական:

Հարկ է նշել նաև, որ անհատական դիմումների հիման վրա քննված բազմաթիվ գործերով ՀՀ սահմանադրական դատարանը օրենքի վիճարկվող նորմերը ճանաչել է ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող: Սակայն, դատարանն իր որոշումների պատճառաբանական մասում արձանագրել է նաև իրավասու մարմինների այնպիսի գործողություններ ու դրանց նպաստող օրենսդրական բացեր, որոնք խոչընդոտում են մարդկանց սահմանադրական իրավունքների լիարժեք երաշխավորմանն ու ապահովմանը:

ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

Միաժամանակ, որպեսզի սահմանադրական արդարադատություն իրականացնող մարմիններն ամբողջությամբ կարողանան կատարել իրենց առաքելությունը, անհրաժեշտ է, որպեսզի երկրում ապահովվի սահմանադրականություն:

Սահմանադրությունից մինչև իրական սահմանադրականություն հաստատելու ճանապարհը խելամիտ անցնելու համար բավարար չեն միայն արժեհամակարգային նոր կողմնորոշումները և հին մտայնության հաղթահարումը: Որպես պարտադիր նախադրյալներ անհրաժեշտ են որ՝ երաշխավորված լինի իրավունքի գերակայությունը, ապահովվի իշխանությունների հստակ տարանջատումն ու հավասարակշռումը, ժողովրդա-իշխանությունը սահմանադրական սկզբունքից դառնա գործունի իրողություն, ապահովվի իշխանության ինստիտուտների լեգիտիմությունը, Սահմանադրության գերակայության երաշխավորման համակարգը լինի ամբողջական ու կենսունակ, երաշխավորվի դատական համակարգի գործունակությունն ու անկախությունը¹:

Բնականաբար, այս ամենը փաստում է բուն իրականությունը, որը մեկ անգամ ևս հիմնավորում է այն կուռ տեսակետների ճշմարտացիությունը, առանց որոնց հնարավոր չէ ապահովել հասարակական հարաբերությունների բնականոն զարգացումը: Իսկ այն դեպքում, երբ երաշխավորված չլինի իրավունքի գերակայությունը, երբ բացակայեն իշխանության թևերի միջև հստակ տարանջատումն ու հավասարակշռումը, բնական է, որ ժողովրդաիշխանությունը կլինի զուտ ձևական, իսկ նման դեպքում անիմաստ կլինի խոսել Սահմանադրության գերակայությունից ու դատական իշխանության անկախությունից:

Խոսելով քաղաքացիների դիմումների հիման վրա ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից օրենքների սահմանադրականությունը պարզելու մասին, միաժամանակ, անհրաժեշտ է նշել նաև այն փաստը, որ միայն օրենքների սահմանադրականությունը պարզելը դեռևս չի նշանակում, որ իրականացվում է քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ պաշտպանություն: Չէ՞ որ, քաղաքացիները մասնակցում են բազմաթիվ իրավահարաբերությունների, որոնք միայն օրենքներով չէ որ կարգավորվում են:

Սահմանադրության պաշտպանությունը միայն սահմանադրական վերահսկողություն իրականացնող մարմնի պարտականությունը չէ: Սահմանադրության իրավական պաշտպանությունը բոլոր պետական մարմինների և պաշտոնատար անձանց խնդիրն է և պարտականությունը, որն իրականացվում է նրանց կողմից տարբեր իրավական միջոցների կիրառմամբ՝ իրենց իրավասության սահմաններում²:

Մարդիկ ստեղծում են պետությունը, որպեսզի այն ծառայեցնեն իրենց և այս առումով պետական բոլոր մարմինների ու տեղական ինքնակառա-

¹ Տես՝ Գ. Գ. Հարությունյան, Սահմանադրական մշակույթ. Պատմության դասերը և ժամանակի մարտահրավերները, - Երևան 2005, էջ 253-254.

² Տես՝ Юдин Ю. Л., Модели конституционного правосудия /Сравнительное конституционное право/ Овт. ред. В. Е. Чиркин. - М., 1996. - С. 158.

վարման մարմինների կարևորագույն խնդիրներից մեկը պետք է լինի նրանց իրավունքներն ու ազատությունները պաշտպանելը: Սակայն պրակտիկայում հաճախ վերոնշյալ մարմինները ոչ միայն չեն պաշտպանում, այլև՝ տարբեր շարժառիթներից ելնելով, իրենց գործողություններով ոտնահարում են այդ իրավունքները:

Այս առումով, անհրաժեշտ է նշել, որ մարդկանց իրավունքներն ու ազատությունները միայն օրենքների կիրառման ժամանակ չէ, որ կարող են խախտվել, դրանք կարող են խախտվել նաև պետական ու տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու դրանց պաշտոնատար անձանց հակասահմանադրական ակտեր ընդունելու արդյունքում:

Այդ խնդիրը կարևորվում է հատկապես նրանով, որ նման իրավիճակ առաջանալու դեպքում քաղաքացիներն ուղղակիորեն գրկված են անմիջականորեն իրենց իրավունքները պաշտպանելու հնարավորությունից: Միաժամանակ չի բացառվում, որ վերջիններս ընտրեն իրավունքների պաշտպանության դատական ճևր, որի ժամանակ դատարանը տեսնելով, որ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինները կամ դրանց պաշտոնատար անձինք համապատասխան ակտն ընդունել են դեկլարվելով այնպիսի օրենքով կամ օրենքներով, որոնք հնարավոր է, որ հակասում են երկրի Սահմանադրությանը՝ ՀՀ «Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 71-րդ հոդվածի 2-րդ կետի լույսի ներքո, կասեցնեն գործի քննությունը և դիմեն ՀՀ սահմանադրական դատարան՝ տվյալ օրենքի սահմանադրականությունը պարզելու խնդրանքով: Սակայն չի բացառվում նաև այնպիսի իրավիճակ, երբ այս ամենը տեղի չունենա այն պարզ պատճառով, որ տվյալ գործը քննող դատարանն այդ գործում ոչ մի հակասահմանադրական երևույթ չնկատի և օրենքով նախատեսված կարգով չդիմի ՀՀ սահմանադրական դատարան:

Նշվածը հատկապես կարևորվում է այնքանով, որքանով գործող համակարգը չի կարող առավել արդյունավետ լինել, քանի դեռ հստակ ամրագրում չի ստացել այն դրույթը, որի համաձայն յուրաքանչյուր ոք հնարավորություն ստանա վիճարկելու նաև իր նկատմամբ կայացված ցանկացած ենթաօրենսդրական ակտի սահմանադրականությունը: Միայն տվյալ դրույթի ամրագրմամբ կարելի է ամբողջացնել քաղաքացու սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունքի արդյունավետությունը, քանի որ քաղաքացու իրավունքները կարող են խախտվել ոչ միայն հակասահմանադրական օրենքների, այլև՝ հակասահմանադրական այլ իրավական ակտերի հետևանքով:

Իրավակիրառ պրակտիկան ցույց է տալիս, որ սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում քաղաքացիներին ընձեռված այն հնարավորությունը, որի համաձայն վերջիններս հնարավորություն են ստացել դիմելու ՀՀ սահմանադրական դատարան՝ ամբողջությամբ արդարացնում է իր վրա դրված առաքելությունը: Տվյալ դեպքում առաջ է գալիս մի հարց՝ ինչու՞ քաղաքացիներին հնարավորություն չընձեռել, որպեսզի նրանք իրենց իրավունքներն ու ազատությունները կարողանան պաշտպանել նաև պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու դրանց

ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

պաշտոնատար անձանց այն իրավական ակտերից, որոնք հակասում են ՀՀ Սահմանադրությանը:

Կարծում ենք, որ առաջարկը ոչ միայն արդարացի է, այլև բխում է մարդու իրավունքների ու ազատությունների առավել արդյունավետ և ամբողջական պաշտպանական համակարգ ստեղծելու տեսանկյունից:

Ներկայումս մարդու իրավունքների պաշտպանության հարցը դարձել է սահմանադրական արդարադատության առանցքային հարցերից մեկը, և այն հաջողությամբ կարելի է իրականացնել առաջին հերթին անհատական դիմումների հիման վրա: Այս հարցի կարևորությունն այն է, որ անհատական դիմումներն առաջինն են ի ցույց դնում մարդու և քաղաքացու իրավունքների ու ազատությունների ոտնահարումը, ինչու չէ, նաև հետագայում նման իրողությունները բացառելու ճիշտ և արդյունավետ ճանապարհները:

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 9-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ԵՎՐՈՊԱՅԻ
ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱՄԵՆՅԱԿ ՀԻՄՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ
ՓՈԽԸՄԲՈՂՄԱՆ ՀՈՒՇԱԳՐԻ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԱՐՉԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

17 ապրիլի 2007 թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ. Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի (զեկուցող), Զ. Ղուկասյանի, Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի, մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարի տեղակալ Գ. Գևորգյանյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետի, 101 հոդվածի 1 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72 հոդվածների,

ընթաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2006 թվականի հունիսի 9-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Եվրոպայի անվտանգության եւ համագործակցության կազմակերպության միջեւ Երևանում Եվրոպայի անվտանգության եւ համագործակցության կազմակերպության գրասենյակ հիմնելու մասին փոխընթացման հուշագրի լրացուցիչ արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի դիմումը սահմանադրական դատարան:

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԿԻՐ • 4(45)2007
11

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով լրացուցիչ արձանագրությունը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Չ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Եվրոպայի անվտանգության եւ համագործակցության կազմակերպության միջեւ Երեւանում ԵԱՀԿ գրասենյակ հիմնելու մասին փոխըմբռնման հուշագրի լրացուցիչ արձանագրությունն ստորագրվել է 2006 թվականի հունիսի 9-ին՝ Երեւանում:

Լրացուցիչ արձանագրությամբ նախատեսվում է Սյունիքի մարզում բացել ԵԱՀԿ ծրագրերի իրականացման առանձին գրասենյակ՝ ԵԱՀԿ երեւանյան գրասենյակի կողմից Սյունիքի մարզում իրականացվող տնտեսական եւ բնապահպանական ուսումնասիրությունների, ինչպես նաեւ տարբեր ծրագրերի արդյունավետ իրականացման նպատակով:

2. ԵԱՀԿ ծրագրերի իրականացման գրասենյակների վրա տարածվում են փոխըմբռնման հուշագրով Գրասենյակի համար նախատեսված արտոնություններն ու անձեռնմխելիությունը:

ԵԱՀԿ ծրագրերի իրականացման գրասենյակների գործողության ժամկետը եւ գործունեության շրջանակը որոշվում են Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարության եւ Գրասենյակի միջեւ փոխադարձ համաձայնությամբ:

3. Լրացուցիչ արձանագրությամբ Հայաստանի Հանրապետությունը չի ստանձնում ֆինանսական պարտավորություններ:

4. Համաձայնագրում ամրագրված դրույթները համահունչ են ՀՀ Սահմանադրության 9 հոդվածին:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետով, 102 հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2006 թվականի հունիսի 9-ին Երեւանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Եվրոպայի անվտանգության եւ համագործակցության կազմակերպության միջեւ Երեւանում Եվրոպայի անվտանգության եւ համագործակցության կազմակերպության գրասենյակ հիմնելու մասին փոխըմբռնման հուշագրի լրացուցիչ արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**17 ապրիլի 2007 թվականի
ՍԳՈ-692**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 4-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՌՈՒՄԻՆԻԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԱՌԵՎՏՐԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ԿԱՊԵՐԻ ԵՎ ԳԻՏԱՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՍԻՆ» 1991 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 4-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ
ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ՓՈՓՈԽՈՂ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

17 ապրիլի 2007թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ.Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ.Բալայանի, Ֆ.Թոխյանի, Զ. Ղուկասյանի, Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի (զեկուցող), Վ. Պողոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետի, 101 հոդվածի 1 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72 հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2006 թվականի հոկտեմբերի 4-ին Երևանում ստորագրված՝ «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Ռումինիայի կառավարության միջեւ առեւտրատնտեսական կապերի եւ գիտատեխնիկական համագործակցության մասին» 1991 թվականի հոկտեմբերի 4-ին ստորագրված համաձայնագիրը փոփոխող արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի 2007 թվականի փետրվարի 19-ի դիմումը սահմանադրական դատարան:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 4(45)2007

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱՂԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ առևտրի եւ տնտեսական զարգացման նախարար Կ. Ճմարիտյանի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով արձանագրությունը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

Արձանագրությունն ստորագրվել է 2006թ. հոկտեմբերի 4-ին՝ Երեւանում, 1991 թվականի հոկտեմբերի 4-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Ռուսիայի կառավարության միջեւ առևտրատնտեսական կապերի եւ գիտատեխնիկական համագործակցության մասին համաձայնագրում փոփոխություններ կատարելու նպատակով:

Նշված համաձայնագրում փոփոխություններ կատարելը, իր հերթին, նպատակ ունի ընդլայնել եւ ամրապնդել Պայմանավորվող կողմերի միջեւ գոյություն ունեցող կապերը տնտեսական, արդյունաբերական եւ գիտատեխնիկական բնագավառներում, ինչի անհրաժեշտությունը պայմանավորված է Ռուսիայի՝ 2007 թվականի հունվարից Եվրոպական միությանն անդամակցելու հանգամանքով:

Արձանագրությունը վերոհիշյալ համաձայնագրի անբաժանելի մասն է կազմում: Այն նախատեսում է համաձայնագրում կատարել փոփոխություններ՝ ուղղված, մասնավորապես, երկու երկրների միջեւ տնտեսական, արդյունաբերական, գիտական եւ տեխնոլոգիական համագործակցությունը համակարգող համատեղ Խառը հանձնաժողովի խնդիրների շրջանակի ընդլայնմանը՝ կապված տնտեսական կապերի զարգացման եւ հեռանկարների ուսումնասիրության, փոխադարձ հետաքրքրություն ներկայացնող բնագավառներում Պայմանավորվող կողմերի ընկերությունների միջեւ կապերը եւ համագործակցությունը դյուրացնելու եւ խրախուսելու, ներդրումային դաշտում բարենպաստ պայմաններ ստեղծելու, տեխնոլոգիաների փոխանակման, ինչպես նաեւ վերը թվարկված խնդիրները լուծելու համար անհրաժեշտ կազմակերպչական բնույթի գործառույթներ իրականացնելու հետ:

Հայկական կողմը պարտավորվում է կիրառել համաձայնագրի դրույթները՝ առանց խախտելու այն պարտավորությունները, որոնք բխում են Եվրամիությանը Ռուսիայի անդամակցությունից, ԵՄ կամ ԵՄ եւ նրա անդամ պետությունների եւ, մյուս կողմից՝ Հայաստանի Հանրապետության միջեւ կնքված ցանկացած համաձայնագրից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2-րդ կետով, 102 հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

1. 2006 թվականի հոկտեմբերի 4-ին Երեւանում ստորագրված՝ «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Ռումինիայի կառավարության միջեւ առեւտրատնտեսական կապերի եւ գիտատեխնիկական համագործակցության մասին» 1991 թվականի հոկտեմբերի 4-ին ստորագրված համաձայնագիրը փոփոխող արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**17 ապրիլի 2007 թվականի
ՍԳՈ-693**

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՄԱՐԳՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՀԻՄՆԱՐԱՐ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՅԻԱՅԻ՝
«ԲՈՒՈՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՈՒՄ ՄԱՀԱՊԱՏԺԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ»
ԹԻՎ 13 ԱՐՉԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

17 ապրիլի 2007թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ.Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ.Բալայանի (զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Զ. Դուկասյանի, Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի, համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետի, 101 հոդվածի 1 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72 հոդվածների, դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի»՝ «Բոլոր հանգամանքներում մահապատժի վերացման մասին» թիվ 13 արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:
Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի դիմումը սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ արդարադատության նախարար Դ. Հարությունյանի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով արձանագրությունը եւ գործում առկա մյուս փաս-

տաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

1. Արձանագրությունն ստորագրման համար բացվել է 2002 թվականի մայիսի 3-ին Վիլնյուսում՝ 1950 թվականի նոյեմբերի 4-ին Հռոմում ստորագրված՝ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիան ստորագրած Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների համար՝ Կոնվենցիայով երաշխավորված՝ կյանքի իրավունքի պաշտպանության ամրապնդման եւ բոլոր հանգամանքներում մահապատիժը վերացնելու ուղղությամբ վերջնական քայլերի ձեռնարկման նպատակով:

Արձանագրությունն ուժի մեջ է մտել 2003 թվականի հուլիսի 1-ին:

Հայաստանի Հանրապետությունն Արձանագրությունն ստորագրել է 2006 թվականի մայիսի 19-ին:

2. Ըստ ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության տեղեկանքի՝ 2007 թվականի հունվարի 22-ի դրությամբ Արձանագրությունն ստորագրել են 44 եւ վավերացրել 37 պետություններ: Արձանագրությունը չեն ստորագրել ԵՄ անդամ երկու պետություններ (Ադրբեջանը եւ Ռուսաստանի Դաշնությունը): Հայաստանի Հանրապետությունից գատ՝ քննության առարկա Արձանագրությունը չեն վավերացրել Եվրախորհրդի անդամ եւս 5 պետություններ (Իսպանիան, Իտալիան, Լատվիան, Լեհաստանը եւ Ֆրանսիան):

3. Արձանագրությունն ստորագրելիս՝ ԵՄ անդամ պետությունները հաշվի են առել այն հանգամանքը, որ Կոնվենցիայի՝ 1983թ. ապրիլի 28-ին Ստրասբուրգում ստորագրված 6-րդ արձանագրությունը, որը վերաբերում է մահապատիժի վերացմանը, չի բացառում մահապատիժը պատերազմի ժամանակ կամ պատերազմի անխուսափելի վտանգի պայմաններում կատարված արարքների դեպքերում:

Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիային Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է 2002 թվականի մարտի 20-ին, իսկ Կոնվենցիայի՝ 1983 թվականի ապրիլի 28-ին Ստրասբուրգում ստորագրված՝ մահապատիժի վերացման վերաբերյալ թիվ 6 արձանագրությունը Հայաստանի Հանրապետությունը վավերացրել է 2003թ. սեպտեմբերի 9-ին:

4. Արձանագրությունն ստորագրելիս կամ դրանով պարտավորված լինելու մասին համաձայնությունն արտահայտելիս 5 պետություններ համապատասխան հայտարարություններ են արել (Մեծ Բրիտանիա, Դանիա, Նիդեռլանդներ, Վրաստան եւ Մոլդովա):

Հատկանշական են Վրաստանի եւ Մոլդովայի հայտարարություններն առ այն, որ. «Վրաստանը հայտարարում է, որ մինչեւ Աբխազիայի եւ Յիսինվալիի շրջանի նկատմամբ Վրաստանի ամբողջական իրավագործության վերականգնումը, այն չի կարող պատասխանատվություն կրել այդ տարածքներում թիվ 13 Արձանագրության դրույթների խախտման համար», եւ որ. «Մոլդովան հայտարարում է, որ մինչեւ Մոլդովայի Հանրապետության տարածքային ամբողջականության լիակատար վերականգ-

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 6-ԻՆ ԱՍՏԱՆԱՅՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՂԱԶԱԽՍԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԵՎ ԳՈՒՅՔԻ
ԿՐԿՆԱԿԻ ՀԱՐԿՈՒՄԸ ԲԱՅԱՌԵԼՈՒ ԵՎ ՀԱՐԿՈՒՄԻՑ ԽՈՒՍԱՓԵԼԸ
ԿԱՆԽԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՅՈՒՄԱՅՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

17 ապրիլի 2007թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ.Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ.Բալայանի, Ֆ.Թոխյանի, Զ. Ղուկասյանի, Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի (գեկուցող), Վ. Պողոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետի, 101 հոդվածի 1 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72 հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2006 թվականի նոյեմբերի 6-ին Աստանայում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Ղազախստանի Հանրապետության կառավարության միջեւ եկամուտների եւ գույքի կրկնակի հարկումը բացառելու եւ հարկումից խուսափելը կանխելու մասին կոնվենցիայում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի դիմումը սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով սույն գործով գեկուցողի հաղորդումը, Հանրապետու-

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԿԻՐ • 4(45)2007
19

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

թյան Նախագահի ներկայացուցիչ՝ ՀՀ ֆինանսների եւ էկոնոմիկայի նախարարի տեղակալ Ս. Կարայանի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով կոնվենցիան, կից արձանագրությունը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

Կոնվենցիան ստորագրվել է 2006 թվականի նոյեմբերի 6-ին՝ Աստանայում, եւ նպատակ ունի զարգացնել ու ամրապնդել տնտեսական, գիտական եւ տեխնիկական հարաբերությունները երկու երկրների միջեւ, մասնավորապես՝ վերջիններիս ռեզիդենտ հանդիսացող անձանց եկամուտների եւ գույքի կրկնակի հարկումը բացառելու, ինչպես նաեւ հարկումից խուսափելը կանխելու միջոցով:

Ստորագրելով կոնվենցիան եւ դրան կից արձանագրությունը, Հայկական կողմը պարտավորվում է առանց խտրականության բացառել կրկնակի հարկումը ՀՀ ռեզիդենտ հանդիսացող անձանց նկատմամբ՝ կապված, մասնավորապես.

- անշարժ գույքից (ներառյալ օժանդակ գույքը) ստացված եկամուտների,
- ձեռնարկատիրական գործունեությունից ստացված շահույթի,
- միջազգային փոխադրումներից ստացված եկամուտների,
- ասոցիացված ձեռնարկությունների գործունեությունից ստացված շահույթների,
- ՀՀ ռեզիդենտ հանդիսացող ընկերության կողմից մյուս Պայմանավորվող կողմի ռեզիդենտին վճարված շահաբաժինների,
- Հայաստանի Հանրապետությունում առաջացող եւ Ղազախստանի Հանրապետության ռեզիդենտին վճարվող տոկոսների,
- Հայաստանի Հանրապետությունում առաջացող եւ Ղազախստանի Հանրապետության ռեզիդենտին վճարվող ռոյալթիի,
- գույքի օտարումից ստացված եկամուտների,
- վարձու աշխատանքից ստացված եկամուտների,
- տնօրենների հոնորարների,
- արտիստների եւ մարզիկների կողմից իրականացված անհատական գործունեությունից ստացված եկամուտների,
- կենսաթոշակների եւ համանման այլ վճարումների,
- պետական ծառայությունների դիմաց վճարված՝ կենսաթոշակից տարբերվող աշխատավարձի, ռճիկի եւ համանման այլ վարձատրությունների,
- ուսանողների կամ պրակտիկանտների՝ բացառապես վերջիններիս կողմից ուսանելու կամ պրակտիկա անցնելու համար ստացված այնպիսի վճարումների հետ, որոնք առաջանում են ՀՀ-ից դուրս գտնվող աղբյուրներից,
- անշարժ եւ շարժական գույքի եւ դրա տարրերի հարկման, ինչպես նաեւ այլ եկամուտների հետ:

Հայկական կողմը նաեւ երաշխավորում է, որ Պայմանավորվող մյուս կողմի անձանց չի ենթարկի ավելի ծանր հարկման, քան այն հարկումը,

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

որին ենթարկվում կամ կարող են ենթարկվել ՀՀ ռեզիդենտները մյուս Կողմի տարածքում միեւնոյն հանգամանքներում, եւ նրանց համար՝ կոնվենցիայով իր կողմից ստանձնված պարտավորությունների շրջանակներում չի ստեղծի ավելի պակաս բարենպաստ պայմաններ, քան ՀՀ ազգային անձանց համար:

Հայկական կողմը կրկնակի հարկումը կբացառի՝ նվազեցնելով Հայաստանի ռեզիդենտի կողմից ստացված եկամուտների կամ տնօրինած գույքի հարկերն այն չափով, ինչ չափով որ դրանք ենթակա են հարկման Ղազախստանում:

Հայկական կողմը պարտավորվում է նաեւ կոնվենցիայի դրույթները չկիրառել Պայմանավորվող մյուս կողմի՝ Հայաստանում դիվանագիտական ներկայացուցչությունների եւ հյուպատոսական հիմնարկների աշխատակիցներ հանդիսացող անձանց նկատմամբ:

Կոնվենցիայի անբաժանելի մասն է կազմում կից արձանագրությունը, որը մեկնաբանում եւ հստակեցնում է կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի եւ 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետի բովանդակությունը:

Կոնվենցիան նախատեսում է վերջինիս դրույթների մեկնաբանման կամ կիրառման հետ կապված վեճերի լուծման, տեղեկատվության փոխանակման, ինչպես նաեւ ուժի մեջ մտնելու եւ գործողության դադարեցման կարգն ու ժամկետները:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետով, 102 հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2006 թվականի նոյեմբերի 6-ին Աստանայում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Ղազախստանի Հանրապետության կառավարության միջեւ եկամուտների եւ գույքի կրկնակի հարկումը բացառելու եւ հարկումից խուսափելը կանխելու մասին կոնվենցիայում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**17 ապրիլի 2007 թվականի
ՍԳՈ-695**

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 4-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՌՈՒՄԻՆԻԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ 1994 ԹՎԱԿԱՆԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 20-ԻՆ ԲՈՒԽԱՐԵՍՏՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՌՈՒՄԻՆԻԱՅԻ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԻ ԽՐԱԽՈՒՍՄԱՆ ԵՎ
ՓՈԽԱԳԱՐՉ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐԻ
ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԱՐՉԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

17 ապրիլի 2007թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ.Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ.Բալայանի, Ֆ.Թոխյանի, Ջ. Դուկասյանի, Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի (զեկուցող),

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետի, 101 հոդվածի 1 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72 հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2006 թվականի հոկտեմբերի 4-ին Երևանում ստորագրված՝ «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Ռումինիայի կառավարության միջեւ 1994 թվականի սեպտեմբերի 20-ին Բուխարեստում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Ռումինիայի կառավարության միջեւ ներդրումների խրախուսման եւ փոխադարձ պաշտպանության մասին» համաձայնագրի լրացուցիչ արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի դիմումն է ՀՀ սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ առևտրի եւ տնտեսական զարգացման նախարար Կ. Ճճմարիտյանի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով համաձայնագրի լրացուցիչ արձանագրությունը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Լրացուցիչ արձանագրությունն ստորագրվել է 2006 թվականի հոկտեմբերի 4-ին՝ Երեւանում: Լրացուցիչ արձանագրության նպատակն է փոփոխել 1994 թվականի սեպտեմբերի 20-ին Բուխարեստում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Ռումինիայի կառավարության միջեւ ներդրումների խրախուսման եւ փոխադարձ պաշտպանության մասին համաձայնագրի (ՀՀ ԱԺ-ն վավերացրել է 11.10.1995թ.) այն դրույթները, որոնք առնչվում են Եվրոպական միությանը Ռումինիայի անդամակցության հետ ծագող պարտավորությունների կատարմանը, ինչպես նաեւ կարգավորել Ռումինիայում հայաստանյան ներդրումների իրավական ռեժիմը:

2. Հիշյալ Համաձայնագրի մի շարք դրույթներ լրացուցիչ արձանագրությամբ վերածեակերպվել են, որի արդյունքում Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնել է նոր պարտավորություններ, մասնավորապես.

- չխախտելով Եվրոպական միության ընդունած միջոցառումները՝ յուրաքանչյուր Պայմանավորվող կողմ պետք է պաշտպանի իր տարածքում մյուս Պայմանավորվող կողմի ներդրողների կատարած ներդրումները,
- բարենպաստության ռեժիմների վերաբերյալ դրույթները չեն կիրառվի բոլոր առկա կամ ապագա առավելությունների նկատմամբ՝ ելնելով Եվրոպական միությանը Ռումինիայի անդամակցությունից կամ մասնակցությունից,
- չխախտելով Եվրոպական միության ընդունած միջոցները՝ յուրաքանչյուր Կողմ մյուս Կողմի ներդրողներին կտրամադրի ներդրումների եւ վճարումների փոխընդունելի փոխանցումներ:

3. Ռումինիայի անդամակցությունից բխող պարտավորությունների կատարումն ապահովելու համար լրացուցիչ արձանագրությունը հնարավորություն է տալիս Կողմերի համաձայնությամբ փոփոխել նշված Համաձայնագրի դրույթները, իսկ համաձայնության չգալու դեպքում Ռումինիան միակողմանիորեն կարող է սահմանված կարգով այն դադարեցնել:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետով, 102 հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 72 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

1. 2006 թվականի հոկտեմբերի 4-ին Երեւանում ստորագրված՝ «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Ռումինիայի կառավարության միջեւ 1994 թվականի սեպտեմբերի 20-ին Բուխարեստում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Ռումինիայի կառավարության միջեւ ներդրումների խրախուսման եւ փոխադարձ պաշտպանության մասին» համաձայնագրի լրացուցիչ արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**17 ապրիլի 2007 թվականի
ՍԳՈ-696**

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԻ ԵՎ ԳՈՒՅՔԻ ԿՐԿՆԱԿԻ ՀԱՐԿՈՒՄԸ ԲԱՅԱՌԵԼՈՒ
ԵՎ ՀԱՐԿՈՒՄԻՅ ԽՈՒՍԱՓԵԼԸ ԿԱՆԽԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ
ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

17 ապրիլի 2007թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ. Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Չ. Դուկասյանի (զեկուցող), Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի, համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետի, 101 հոդվածի 1 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72 հոդվածների, դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Ֆինլանդիայի Հանրապետության կառավարության միջեւ եկամուտների եւ գույքի կրկնակի հարկումը բացառելու եւ հարկումից խուսափելը կանխելու մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի դիմումը սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ ֆինանսների եւ էկոնոմիկայի նախարարի տեղակալ Ս. Կարայանի գրավոր բա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ցատրությունները, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց** .

1. Քննության առարկա համաձայնագիրը Կողմերն ստորագրել են 2006թ. հոկտեմբերի 16-ին՝ Երեւանում:

Համաձայնագրի նպատակը Կողմերի ռեզիդենտների եկամուտների եւ գույքի կրկնակի հարկումը բացառելու եւ հարկումից խուսափելը կանխելու միջոցով երկու պետությունների միջեւ տնտեսական, գիտական, տեխնիկական եւ մշակութային հարաբերությունները զարգացնելն է:

Գույքի եւ եկամուտների կրկնակի հարկումը բացառելու ընթացակարգը սահմանված է համաձայնագրի 23 հոդվածում: Կողմերի ռեզիդենտների նկատմամբ այն իրականացվում է անխտրականության սկզբունքով:

2. Համաձայնագրի շրջանակներում կիրառման ենթակա հարկատեսակները եւ հարկվող սուբյեկտները սահմանված են 2 եւ 4 հոդվածներում:

Համաձայնագիրը կիրառելի չէ դիվանագիտական առաքելությունների եւ հյուպատոսական հիմնարկների անդամների, ինչպես նաեւ միջազգային կազմակերպությունների, դրանց մարմինների, պաշտոնատար անձանց նկատմամբ:

3. Համաձայնագրի մի շարք հոդվածներում սահմանված են հարկման հետեւյալ օբյեկտները.

- անշարժ գույքից ստացված եկամուտը /ներառյալ գյուղատնտեսությունից կամ անտառային տնտեսությունից եկամուտը/,
- ձեռնարկատիրական գործունեությունից, ինչպես նաեւ փոխկապակցված ձեռնարկություններից ստացված շահույթը,
- միջազգային փոխադրումներից՝ նավերի կամ օդանավերի շահագործման արդյունքում, ստացված շահույթը,
- շահաբաժինները, տոկոսները, ռոյալթին,
- անկախ եւ կախյալ անհատական ծառայությունները, ռեզիդենտ հանդիսացող ընկերությունների տնօրենների հոնորարները,
- արտիստների եւ մարզիկների գործունեությունից ստացված եկամուտը,
- կենսաթոշակները, պետական ծառայության դիմաց վճարված աշխատավարձը,
- ուսանողին կամ պրակտիկանտին տրված վճարումները, ինչպես նաեւ այլ եկամուտներ՝ 20 եւ 21 հոդվածներում սահմանված կարգով:

4. Բացի համաձայնագրի կիրառումն ապահովող վերոհիշյալ հիմնական պարտավորություններից, Հայաստանի Հանրապետությունը նաեւ պարտավորվում է.

- մյուս Կողմի ռեզիդենտ հանդիսացող կամ մինչեւ Հայաստանի Հանրապետություն ժամանելը մյուս Կողմի ռեզիդենտ հանդիսացած ուսանողին կամ պրակտիկանտին ազատել ապրելու, ուսանելու, վերապատրաստվելու համար ստացած վճարումների հարկումից (20 հոդված),

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

- կրկնակի հարկումը բացառելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետության ռեզիդենտի՝ մյուս Կողմում հարկվող եկամուտ ստանալիս թույլատրել այդ եկամտի կամ գույքի հարկի նվազեցում մյուս Կողմում վճարված հարկին հավասար գումարի չափով (23 հոդված),
- համաձայնագրի 26 հոդվածում նախատեսված պայմաններին համապատասխան մյուս Կողմի իրավասու մարմիններին ապահովել այնպիսի տեղեկատվությամբ, որն անհրաժեշտ է համաձայնագրի եւ դրանում ընդգրկված հարկերի վերաբերյալ ներպետական օրենսդրության նորմերի կիրառման համար:

5. Համաձայնագրում նախատեսված են Կողմերի պարտականությունների համաձայնեցված կատարման առնչությամբ ծագած խնդիրների լուծման, համաձայնագրի ուժի մեջ մտնելու եւ գործողությունը դադարեցնելու ընթացակարգեր (25 եւ 29 հոդվածներ):

6. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունները համահունչ են ՀՀ Սահմանադրության 3, 8, 9 հոդվածների դրույթներին, քանի որ կոչված են զարգացնելու Կողմերի միջեւ բարիդրացիական, փոխշահավետ հարաբերությունները, ինչպես նաեւ ստեղծելու բարենպաստ պայմաններ տնտեսական գործունեության ազատության, մարդու իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանությունն ապահովելու համար:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետով, 102 հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Ֆինլանդիայի Հանրապետության կառավարության միջեւ եկամուտների եւ գույքի կրկնակի հարկումը բացառելու եւ հարկումից խուսափելը կանխելու մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**17 ապրիլի 2007թվականի
ՍԳՈ-697**

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 16-ԻՆ ԲԵՌԼԻՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ԴԱՇՆԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԱՌԱՆՅ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅԱՆ ԳՏՆՎՈՂ
ԱՆՁԱՆՅ ՀԵՏ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ԵՎ ՏԱՐԱՆՅԻԿ ՓՈԽԱԴՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ
(ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ ՀԵՏ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ) ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ♦ 4(45)2007

Քաղ. Երևան

27 ապրիլի 2007թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ.Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ.Բալայանի (գեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Չ. Դուկասյանի, Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի, համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետի, 101 հոդվածի 1 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72 հոդվածների, դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2006 թվականի նոյեմբերի 16-ին Բեռլինում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության կառավարության միջեւ առանց թույլտվության գտնվող անձանց հետ ընդունելու եւ տարանցիկ փոխադրելու մասին (Համաձայնագիր հետ ընդունելու մասին) համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը: Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի դիմումը սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարի տեղակալ Գ. Ղարիբջանյանի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Համաձայնագիրն ստորագրվել է անօրինական միգրացիայի դեմ արդյունավետ պայքարի ոլորտում համագործակցությունն ամրապնդելու նպատակով:

2. Համաձայնագրի անբաժանելի մասն են կազմում հինգ հավելվածները, որոնցով ներկայացվում են համաձայնագրով նախատեսված փաստաթղթերի ցանկը եւ կողմերի իրավասու մարմինները:

Համաձայնագրով տրվում են քաղաքացի, երրորդ երկրի քաղաքացի, քաղաքացիություն չունեցող անձ, առանց թույլտվության գտնվող անձ, կացության թույլտվություն, բազմակի մուտքի վիզա եւ այլ հասկացությունների սահմանումները:

3. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունը փոխադարձության հիման վրա, մասնավորապես, ստանձնում է հետեւյալ պարտավորությունները.

- որպես հայցվող Պայմանավորվող կողմ, առանց պաշտոնականության հետ ընդունել հայցող գերմանական կողմի տարածքում առանց թույլտվության գտնվող անձին՝ պայմանով, որ հաստատված է, որ այդ անձը ՀՀ քաղաքացի է,
- որպես հայցվող Պայմանավորվող կողմ, գերմանական կողմի դիմումով, առանց այլ, քան համաձայնագրով նախատեսված պաշտոնականությունն է, ընդունել հայցող գերմանական կողմի տարածքում առանց թույլտվության գտնվող անձին՝ պայմանով, որ կարող է *prima facie* փաստերի հիման վրա հավաստի կերպով ենթադրվել, որ այդ անձը ՀՀ քաղաքացի է,
- դիմումին տրվող դրական պատասխանի դեպքում, որպես հայցվող կողմ, հնարավորինս շուտ, բայց ոչ ուշ, քան 14 օրվա ընթացքում ըստ համաձայնագրի 2-րդ կետի հետ ընդունելու ենթակա անձին տրամադրել վերադարձի համար պահանջվող ճամփորդական փաստաթուղթ, որը վավերական կլինի առնվազն 30 օր,
- հնարավորին չափ շուտ, բայց ոչ ուշ, քան 7 օրվա ընթացքում տրամադրել 30-օրյա վավերականության ժամկետով նոր ճամփորդական փաստաթուղթ, եթե իրավական կամ փաստական պատճառներով համապատասխան անձին հնարավոր չի լինի փոխադրել նախկինում տրված ճամփորդական փաստաթղթերի վավերականության ժամկետի ընթացքում,
- որպես հայցվող Պայմանավորվող կողմ նույն պայմաններով հետ վերցնել վերադարձված անձին, եթե հետագա ստուգումների արդյունքում երեք ամսվա ընթացքում հաստատվի, որ ՀՀ տարածքից մեկնելու

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱՂԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

- պահին այդ անձը չի ունեցել հայցվող գերմանական կողմի պետության քաղաքացիություն կամ ՀՀ տարածքում ունեցել է կացության իրավունք,
- որպես հայցվող Պայմանավորվող կողմ, գերմանական կողմի դիմումի հիման վրա, առանց այլ, քան համաձայնագրով նախատեսված պաշտոնականությունն է, հետ ընդունել այն անձին, որը հայցող գերմանական կողմի տարածք մուտք գործելուց հետո կորցրել է ՀՀ քաղաքացիությունը եւ ձեռք չի բերել որեւէ պետության քաղաքացիություն կամ գերմանական կողմից չի ստացել հավաստիացում, որ կստանա նրա քաղաքացիությունը, եթե այդ անձը չի բավարարում կամ այլևս չի բավարարում գերմանական կողմի տարածք մուտք գործելու եւ այնտեղ գտնվելու համար գործող պայմանները,
- որպես հայցվող Պայմանավորվող կողմ, գերմանական կողմի դիմումի հիման վրա, առանց այլ, քան համաձայնագրով նախատեսված պաշտոնականությունն է, հետ ընդունել երրորդ երկրի յուրաքանչյուր քաղաքացու եւ քաղաքացիություն չունեցող անձի, որոնք չեն բավարարում կամ այլևս չեն բավարարում գերմանական կողմի տարածք մուտք գործելու եւ այնտեղ գտնվելու համար գործող պայմանները, եթե ապացուցվել է կամ հավաստի է դարձել, որ այդ անձն ունի ՀՀ կողմից տրված կացության վավերական թույլտվություն, եթե ապացուցվել է կամ հավաստի է դարձել, որ այդ անձն անօրինական ձեռով գտնվելու փաստը պարզելու պահին ունեցել է ՀՀ կողմից տրված կացության վավերական թույլտվություն, եւ անօրինական ձեռով գտնվելու փաստը պարզելու պահից անցել է ամենաշատը վեց ամիս, եթե ապացուցվել է, որ այդ անձը գերմանական կողմի տարածք մուտք գործելու պահին ունեցել է ՀՀ կողմից տրված կացության վավերական թույլտվություն, եւ մուտք գործելու պահից անցել է ամենաշատը վեց ամիս, եթե ապացուցվել է կամ հավաստի է դարձել, որ անձն ունի ՀՀ կողմից տրված վավերական բազմակի մուտքի վիզա, եթե անձն անօրինական մուտք է գործել գերմանական կողմի տարածք անմիջապես ՀՀ տարածքից,
- առանց հետագա պաշտոնականության, ճանաչել երրորդ երկրի քաղաքացիների եւ քաղաքացիություն չունեցող անձանց հետ ընդունելու պայմանների առկայությունն ապացուցող ցանկացած ապացույց համաձայնագրի 3-րդ հավելվածի հիման վրա,
- հայցող գերմանական կողմի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ-ն անհրաժեշտության դեպքում հնարավորինս շուտ, բայց ոչ ուշ, քան դիմումի դրական պատասխանից հետո 14 օրվա ընթացքում հետ ընդունելու ենթակա անձին տրամադրել վերադարձի համար պահանջվող ճամփորդական փաստաթուղթ, որը վավերական կլինի առնվազն 30 օր,
- որպես հայցվող կողմ, հնարավորինս շուտ, բայց ոչ ուշ, քան 7 օրվա ընթացքում տրամադրել նույն վավերականության ժամկետով նոր ճամփորդական փաստաթուղթ, եթե իրավական կամ փաստական պատճառներով համապատասխան անձին հնարավոր չի լինի փոխադրել տրված ճամփորդական փաստաթղթի վավերականության ընթացքում,

- հետ ընդունելու ենթակա անձի՝ համաձայնագրի 2-րդ եւ 3-րդ հոդվածներում նշված պարտավորություններից որեւէ մեկի հիման վրա փոխադրման դեպքում հետ ընդունելու վերաբերյալ դիմումը ներկայացնել հայցվող գերմանական կողմի իրավասու մարմնին՝ բացառությամբ համաձայնագրի 4-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված դեպքերի,
- երրորդ երկրի քաղաքացու եւ քաղաքացիություն չունեցող անձի՝ ՀՀ-ում առանց թույլտվության բնակության հայտնաբերման դեպքում, որպես հայցող կողմ, հետ ընդունելու դիմումը հայցվող գերմանական կողմի իրավասու մարմնին ներկայացնել հայտնաբերումից հետո վեց ամսվա ընթացքում,
- հետ ընդունելու դիմումին պատասխան տալ հնարավորինս շուտ, բայց ոչ ուշ, քան երեք ամսվա ընթացքում,
- հետ ընդունելու դիմումի մերժման դեպքում, որպես հայցվող կողմ տեղեկացնել հայցող գերմանական կողմին մերժման ընդհանուր պատճառների մասին,
- ապահովել, որպեսզի ՀՀ իրավասու մարմնին անձին հետ ընդունելու դիմումի վերաբերյալ համաձայնության հիման վրա եւ ճամփորդական փաստաթղթի տրամադրումից հետո հայցվող գերմանական կողմի իրավասու մարմնին ուղարկի ծանուցում անձի վերադարձի մասին ոչ ուշ, քան նախատեսվող վերադարձի օրվանից 7 օր առաջ,
- եթե փոխադրումը չի կարող իրականացվել իրավական կամ փաստական խոչընդոտների պատճառով, ապա որպես հայցող կողմ, այդ մասին տեղեկացնել հայցվող գերմանական կողմին,
- հայցող գերմանական կողմի դիմումի հիման վրա թույլ տալ երրորդ երկրի քաղաքացիների կամ քաղաքացիություն չունեցող անձանց տարանցում ՀՀ տարածքով, եթե հետագա ուղեւորությունը տարանցման այլ հնարավոր պետություններ եւ հետ ընդունելը վերջնակետ հանդիսացող պետության կողմից երաշխավորված է,
- գործադրել ջանքեր երրորդ երկրի քաղաքացիների եւ քաղաքացիություն չունեցող անձանց տարանցումն իրականացնել միայն այն դեպքերում, երբ այդ անձինք չեն կարող անմիջապես վերադարձվել վերջնակետ հանդիսացող երկիր,
- ապահովել, որպեսզի գերմանական կողմի հետ փոխադարձ խորհրդակցությունների հիման վրա, որպես հայցվող կողմի իրավասու մարմնին, ՀՀ իրավասու մարմնին աջակցի տարանցման իրականացմանը,
- Համաձայնագրի համաձայն՝ հոգալ հետ ընդունելու առնչությամբ փոխադրման բոլոր ծախսերը մինչեւ հայցվող գերմանական կողմի սահման, եւ համաձայնագրի 2-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն վերադարձի հետ կապված բոլոր ծախսերը,
- որպես հայցող կողմ, հոգալ տարանցման հետ կապված բոլոր ծախսերը մինչեւ վերջնական նպատակակետ հանդիսացող պետության սահման եւ վերադարձի հետ կապված բոլոր ծախսերը,
- անձնական տվյալները հավաքել միայն համաձայնագրի հստակ,

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

- որոշակի եւ օրինական կիրառման նպատակով եւ չօգտագործել ոչ փոխանցողի, ոչ էլ ստացողի որեւէ եղանակով, որը համատեղելի չէ այդ նպատակների հետ,
- ապահովել, որպեսզի փոխանցված անձնական տվյալները ոչնչացվեն այն պահից, երբ այլեւս անհրաժեշտ չեն լինի այն նպատակի համար, որի համար փոխանցվել են,
- ապահովել, որպեսզի փոխանցող մարմնի խնդրանքով ՀՀ ստացող մարմինը տեղեկացնի փոխանցած տվյալների օգտագործման եւ օգտագործումից ստացված արդյունքների մասին,
- փոխանցել անձնական տվյալները միայն իրավասու մարմիններին, իսկ դրանց հետագա փոխանցումն այլ մարմիններին իրականացնել փոխանցվող մարմնի նախնական համաձայնությամբ,
- համաձայնագրի իրականացման ընթացքում առաջացող խնդիրները լուծել գերմանական կողմի հետ փոխադարձ համաձայնությամբ, ինչպես նաեւ համաձայնագրի իրականացման մանրամասները կարգավորել փորձագետի միջոցով, որի նպատակով ստեղծել փորձագետների հանձնախումբ:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետով, 102 հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2006 թվականի նոյեմբերի 16-ին Բեռլինում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության կառավարության միջեւ առանց թույլտվության գտնվող անձանց հետ ընդունելու եւ տարանցիկ փոխադրելու մասին (Համաձայնագիր հետ ընդունելու մասին) համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**27 ապրիլի 2007 թվականի
ՍԳՈ-698**

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**1979 ԹՎԱԿԱՆԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 19-ԻՆ ԲԵՌՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ԵՎՐՈՊԱՅԻ ՎԱՅՐԻ ԲՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԲՆԱԿԱՆ ՄԻՋՎԱՅՐԻ
ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

27 ապրիլի 2007թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ.Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ.Բալայանի, Ֆ.Թոխյանի, Ջ. Դուկասյանի, Հ.Նազարյանի, Ռ. Պապայանի, Վ.Պողոսյանի (զեկուցող),

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետի, 101 հոդվածի 1 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72 հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «1979 թվականի սեպտեմբերի 19-ին Բեռնում ստորագրված՝ Եվրոպայի վայրի բնության եւ բնական միջավայրի պահպանության մասին կոնվենցիայում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի դիմումն է ՀՀ սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանության նախարար Վ. Այվազյանի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով կոնվենցիան եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց .**

1. Հանրապետության Նախագահի դիմումում կոնվենցիան վերնագրված է «Եվրոպայի կենդանական աշխարհի եւ բնական միջավայրի պահպանության մասին» միջազգային կոնվենցիա: Սակայն գործը քննության նախապատրաստելիս Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի եւ ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության պաշտոնական թարգմանությամբ քննության առարկա Կոնվենցիայի անվանումը ճշգրտվել է՝ 1979 թվականի սեպտեմբերի 19-ին Բեռնում ստորագրված՝ «Եվրոպայի վայրի բնության եւ բնական միջավայրի պահպանության մասին» կոնվենցիա:

2. Կոնվենցիան ընդունվել է 1979 թվականի սեպտեմբերի 19-ին՝ Բեռնում, եւ ուժի մեջ մտել 1982 թվականի հունիսի 1-ին: Հայաստանի Հանրապետությունը կոնվենցիան ստորագրել է 2006 թվականի մարտի 13-ին:

Կոնվենցիայի նպատակն է պահպանել կենդանական ու բուսական աշխարհը եւ տեսակների բնական ապրելավայրերը:

3. Կոնվենցիայի անդամ պետություններն անհրաժեշտ օրենսդրական ու վարչական միջոցներ պետք է ձեռնարկեն՝ 1-ին եւ 2-րդ հավելվածներում նշված տեսակների եւ վտանգված բնական միջավայրի պահպանությունն ապահովելու համար:

Կոնվենցիայի 3-րդ հավելվածում սահմանված են կենդանական աշխարհի պահպանվող տեսակները, իսկ 4-րդ հավելվածում՝ կենդանիների սպանության, որսի եւ շահագործման այլ ձևերի արգելված միջոցները եւ մեթոդները:

4. Կոնվենցիայի կողմերը պետք է երաշխավորեն նաեւ, որ արգելման սեզոնները եւ վայրի բնության օգտագործումը կարգավորող ընթացակարգերը լինեն համարժեք եւ բաշխվեն համապատասխանաբար:

5. Կոնվենցիայի նպատակների իրականացման համար հիմնվել է Մշտական կոմիտե:

6. Կոնվենցիայով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնել է մի շարք պարտավորություններ, մասնավորապես.

- ձեռնարկել անհրաժեշտ միջոցներ՝ կենդանական եւ բուսական աշխարհի պոպուլյացիաները, հատկապես՝ բնապահպանական, գիտական եւ մշակութային պահանջներին համապատասխան մակարդակով պահպանելու համար,
- անհրաժեշտ քայլեր ձեռնարկել կենդանական, բուսական աշխարհի եւ բնական միջավայրի պահպանությանն ուղղված ազգային քաղաքականությունը խթանելու համար,
- Հայաստանի բնապահպանական ոլորտի քաղաքականությունը ծրագրելիս ու մշակելիս, ինչպես նաեւ աղտոտման դեմ ուղղված միջոցառումներ իրականացնելիս՝ հաշվի առնել կենդանական, բուսական աշխարհի եւ բնական միջավայրի պահպանությունը,
- հատուկ ուշադրություն դարձնել չվող տեսակների համար կարելու ուղիների պահպանությանը,
- բուսական աշխարհի տեսակների հատուկ պահպանության համար արգելել հավելված 1-ում նշված բույսերը դիտավորությամբ պոկելը,

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

հավաքելը, կտրելը կամ արմատախիլ անելը, ինչպես նաև արգելել այդպիսի տեսակների ձեռքբերումը կամ վաճառքը,

- խրախուսել կենդանական, բուսական աշխարհի եւ բնական միջավայրի տեղական տեսակների վերարտադրությունը,
- սահմանված ժամկետներում Մշտական կոմիտեին ներկայացնել հաշվետվություններ,
- Մշտական կոմիտեին տեղեկացնել Կոնվենցիայի 1-ին եւ 2-րդ հավելվածներում չընդգրկված տեսակների մասին,
- նշանակել արբիտրաժային դատարանի մեկ միջնորդ դատավոր:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետով, 102 հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 1979 թվականի սեպտեմբերի 19-ին Բեռնում ստորագրված՝ Եվրոպայի վայրի բնության եւ բնական միջավայրի պահպանության մասին կոնվենցիայում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

27 ապրիլի 2007 թվականի
ՍԴՈ-699

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՅԻ ՌՈՒԲԵՆ ԹՈՐՈՍՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ 24 ՉԼԽԻ
ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱՔԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

8 մայիսի 2007թ.

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԿԱԳԻՐ ♦ 4(45)2007

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի (գեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Զ. Դուկասյանի, Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ դիմող Ռ. Թորոսյանի, գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի օրենսդրության վերլուծության վարչության պետ Ա. Խաչատրյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1 կետի, 101 հոդվածի 6 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 69 հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Ռ. Թորոսյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 24 գլխի դրույթների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Ռ. Թորոսյանի՝ 09.04.2007թ. դիմումն է սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով գործով գեկուցողի հաղորդումը, դիմողի գրավոր փաստարկները, պատասխանող կողմի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց .**

1. ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքն ընդունվել է Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի կողմից՝ 1998 թվականի հունիսի 17-ին: Հանրապետության Նախագահի կողմից այն ստորագրվել է 1998թ. օգոստոսի 7-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1999թ. հունվարի 1-ին:

2002թ. փետրվարի 6-ին ՀՀ Ազգային ժողովն օրենք է ընդունել «ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություն եւ լրացումներ կատարելու մասին», ըստ որի՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 24 գլխի վերնագիրը վերաշարադրվել է. «Ընտրություններին, հանրաքվեներին մասնակցող քաղաքացիների եւ կուսակցությունների (կուսակցությունների միավորումների) ընտրական իրավունքների պաշտպանության եւ տեղական հանրաքվեի արդյունքների հետ կապված վեճերի վերաբերյալ դիմումների քննության վարույթը»:

Նույն օրենքին համապատասխան ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 24 գլխի վերաշարադրված 153 հոդվածը սահմանում է.

«Քաղաքացին, կուսակցությունը (կուսակցությունների միավորումը)՝ գտնելով, որ պետական մարմնի, տեղական ինքնակառավարման մարմնի, դրանց պաշտոնատար անձանց կամ ընտրական հանձնաժողովի որոշմամբ, գործողությամբ (անգործությամբ) խախտվել է ընտրելու կամ ընտրվելու իր իրավունքը, կարող է դիմել քաղաքացիական գործեր քննող դատարան:

Տեղական հանրաքվեի արդյունքների հետ կապված վեճով քաղաքացիական գործեր քննող դատարան կարող են դիմել տեղական հանրաքվեի նախաձեռնող խումբը եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինը: Որպես պատասխանող կողմ կարող է հանդես գալ տեղական հանրաքվեի արդյունքներն ամփոփող պետական մարմինը»:

Վերաշարադրված 154 հոդվածը սահմանում է.

«1. Սույն օրենքի 153 հոդվածի առաջին մասում նշված դիմումը պետք է քննվի այն ստանալու օրվանից հնգօրյա ժամկետում, սակայն ոչ ուշ, քան ընտրությունների օրը, իսկ ընտրությունների օրն ստացված դիմումը՝ անհապաղ:

Տեղական հանրաքվեի արդյունքների հետ կապված վեճի մասին դիմումը պետք է քննվի ստանալու օրվանից տասնօրյա ժամկետում:

2. Դատարանը դիմումը քննում է դիմողի եւ համապատասխան ընտրական հանձնաժողովի, պետական մարմնի կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի ներկայացուցչի մասնակցությամբ: Դատական նիստի ժամանակի եւ վայրի մասին պատշաճ տեղեկացված անձանց չներկայանալն արգելք չէ գործի քննության եւ լուծման համար»:

155 հոդվածը սահմանում է.

«1. Դատարանի վճիռը, որով հաստատվել է քաղաքացու կամ կուսակցության (կուսակցությունների միավորման) ընտրական իրավունքի խախտումը, հիմք է ընտրողների ցուցակում ուղղումներ կատարելու, թեկնածուին գրանցելու կամ կուսակցությանը (կուսակցությունների միավորմանը)

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ընտրություններին կամ հանրաքվեին մասնակցող կազմակերպությունների թվում ներառելու, ինչպես նաև ընտրելու եւ ընտրվելու իրավունքի այլ խախտումները վերացնելու համար:

2. Դատարանի վճիռն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից եւ ենթակա չէ բողոքարկման:

3. Դատարանի վճիռը պատշաճ ձեւով ուղարկվում է համապատասխան պետական մարմին, տեղական ինքնակառավարման մարմին կամ ընտրական հանձնաժողով»:

2. Ըստ վերջնական դատական ակտի՝ 04.02.2007թ. «Արմենիա» հեռուստաընկերությունը ընդարձակ հարցազրույց է կազմակերպել ՀՀ պաշտպանության նախարարի հետ: Դիմող կողմը գտնելով, որ այդ հաղորդումը «Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի պահանջների ուղղակի եւ կուպիտ խախտում է, այն է՝ «ընտրությունների քարոզչությանը նախորդող ժամանակահատվածում արգելվում է ՀԸ-ների կողմից հեռարձակել քաղաքական եւ այլ քարոզչական նյութ...», եւ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի ազգային հանձնաժողովը, ըստ դիմողի, խախտելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 20 հոդվածի 9-րդ կետի, «Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի 58 հոդվածի եւ «Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի ազգային հանձնաժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 71 եւ 72 հոդվածների պահանջները, միջոցներ չի ձեռնարկել այդ իրավախախտման հետեւանքների վերացման ուղղությամբ, որի արդյունքում խախտվել է ՀՀ Սահմանադրության 30 եւ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների մասին եվրոպական կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 3 հոդվածներով սահմանված՝ ազատ ընտրություններին մասնակցելու իր իրավունքը, ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 24 գլխի պահանջներով, 05.02.2007թ. դիմել է Երեսանի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարան՝ պահանջելով Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի ազգային հանձնաժողովի անգործությունը ճանաչել անվավեր եւ պարտադրել նրան միջոցներ ձեռնարկել «Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի պահանջների խախտման հետեւանքների վերացման ուղղությամբ:

Դատարանը 07.02.2007թ. որոշում է ընդունել «Դիմումի ընդունումը մերժելու մասին», գտնելով, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 24 գլխով սահմանված կարգով չի կարող քննության առնվել դիմող կողմի պահանջը:

Դիմելով ՀՀ վճռաբեկ դատարան, դիմող կողմը խնդրել է վերացնել Երեսանի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 07.02.2007թ. որոշումը՝ «Դիմումի ընդունումը մերժելու մասին»:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական եւ տնտեսական գործերով պալատն իր՝ 02.03.2007թ. որոշմամբ բավարարել է բողոքը՝ վերացնելով առաջին ատյանի դատարանի վիճարկվող որոշումը:

Ըստ էության քննության առնելով դիմումը, Երեւանի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանն իր՝ 27.03.2007թ. վճռով մերժել է պահանջը, պատճառաբանելով, որ որեւէ ապացույց չի ներկայացվել, թե ինչում է կայանում դիմող կողմի ընտրելու իրավունքի խախտումը, իսկ «...միայն այդ մասին դիմումում նշելը չի կարող բավարար հիմք հանդիսանալ դիմողի ընտրելու իրավունքը խախտված լինելու փաստը հաստատված համարելու եւ այդ հիմքով այն բավարարելու համար»: Մերժելով դիմումը, դատարանը միաժամանակ հիմք ընդունելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 155 հոդվածը՝ նշել է, որ «... վճիռն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից եւ ենթակա չէ բողոքարկման»:

3. Դիմող կողմը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 24 գլխով սահմանված դրույթները հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 19 եւ 30 հոդվածների՝ համապատասխանաբար «Յուրաքանչյուր ոք ունի իր խախտված իրավունքները վերականգնելու ... արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ, անկախ եւ անկողմնակալ դատարանի կողմից ... իր գործի հրապարակային քննության իրավունք» եւ «... կամքի ազատ արտահայտությամբ ընտրված իրենց ներկայացուցիչների միջոցով պետական կառավարմանը ... մասնակցելու իրավունք» դրույթներին, եւ դրանք անհրաժեշտ է անվավեր ճանաչել: Դիմողի կարծիքով, իրավակիրառական պրակտիկայում խառնաշփոթի եւ կամայական դրսեւորումների պատճառ են դառնում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 24 գլխով սահմանված՝ «...քաղաքացիների եւ կուսակցությունների ընտրական իրավունքի պաշտպանություն» եւ «գտնելով, որ ... խախտվել է ընտրելու կամ ընտրվելու իր իրավունքը...» արտահայտությունները, որոնք, ըստ դիմումատուի, հավանաբար, շփոթեցնում են դատավորներին եւ ըստ նրա՝ իրավացիորեն բացակայում են ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 40 հոդվածի 8-րդ կետում: Դիմող կողմը գտնում է նաեւ, որ օրենսգրքի վեճի առարկա դրույթները հնարավորություն չեն տալիս հստակորեն երաշխավորել ընտրական գործընթացի հետ առնչվող բոլոր տիպի վեճերի դատական քննությունը:

4. Պատասխանող կողմը, չընդունելով դիմողի փաստարկները, գտնում է, որ ՀՀ Սահմանադրության 19 եւ 30 հոդվածներով հստակ երաշխավորված են դատական պաշտպանության եւ ընտրական իրավունքների իրականացման հիմքերը: Եվ եթե ՀՀ Սահմանադրության 19 հոդվածին համապատասխան, յուրաքանչյուր ոք ունի իր խախտված իրավունքները դատարանի կողմից վերականգնելու իրավունք, ապա ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 24 գլխի դրույթներն ապահովում են այդ գործընթացը եւ սահմանում դրա կարգը: Ինչ վերաբերում է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 24 գլխի դրույթների՝ ՀՀ Սահմանադրության 30 հոդվածին հակասությանը, ապա տարբեր հարաբերություններ կարգավորող հիշյալ դրույթների միջեւ այդպիսի անհամապատասխանության մասին խոսք ընդհանրապես չի կարող լինել:

5. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դիմողի կողմից վիճարկվող ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 24 գլխի դրույթները կարգավորում են ընտրություններին, հանրաքվեներին մասնակցող քաղաքացիների եւ կուսակցությունների (կուսակցությունների միավորումների) ընտրական իրավունքների պաշտպանության եւ տեղական հանրաքվեի արդյունքների հետ կապված վեճերի վերաբերյալ դիմումների քննության վարույթը: Նկատի ունենալով, որ ընտրությունները ժամկետաշին գործընթաց են, օրենսդիրը սահմանել է այդ բնույթի դիմումների քննության հնարավոր կրճատ ժամկետներ: Մասնավորապես, օրենսգրքի 154 հոդվածը դատարանին պարտավորեցնում է ընտրական վեճերի վերաբերյալ գործերը քննության առնել դիմումն ստանալու օրվանից հնգօրյա ժամկետում, սակայն ոչ ուշ, քան ընտրությունների օրը, իսկ ընտրությունների օրն ստացված դիմումը՝ անհապաղ: Միաժամանակ, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 24 գլխի 155 հոդվածն ամրագրում է, որ ընտրական իրավունքի պաշտպանության վեճերով դատարանի վճիռը վերջնական է, ենթակա չէ բողոքարկման եւ օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից: Օրենքի այս պահանջը նպատակ է հետապնդում վերացնել ընտրական իրավունքի խախտումները մինչեւ ընտրությունների ավարտը, այլապես խախտված իրավունքի վերականգնման վերաբերյալ դատարանի վճիռը կկորցնի իր իմաստը՝ դիմողը չի կարող մասնակցել ընտրություններին, ընտրել կամ ընտրվել: Հենց այս առանձնահատկությունը նկատի առնելով է, որ օրենսդիրն օրենսգրքի վիճարկվող գլուխը գետեղել է «Առանձին տեսակի գործերով վարույթների առանձնահատկությունները» բաժնի «Հատուկ հայցային վարույթներ» ենթաբաժնում:

ՀՀ Սահմանադրության 19 հոդվածի 1-ին մասը յուրաքանչյուր անձի ընձեռում է իր խախտված իրավունքները վերականգնելու համար դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում իր գործի հրապարակային քննության իրավունք: ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող գլխի կանոնները, սահմանելով նման բնույթի գործերի քննության սեղմ ժամկետներ եւ բացառելով վճռի բողոքարկումը, դատարանին հնարավորություն են տալիս ողջամիտ ժամկետում վերականգնել յուրաքանչյուր քաղաքացու, կուսակցության (կուսակցությունների միավորումների) ընտրական խախտված իրավունքները:

6. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 24 գլխի (հոդվ. հոդվ. 153-155) դրույթները մեծ կարեւորություն ունեն ընտրական իրավունքի արդյունավետ դատական պաշտպանության եւ Սահմանադրության 4 հոդվածում ամրագրված հիմնարար սկզբունքների ու 30 հոդվածում ամրագրված իրավունքների երաշխավորման համար: Ընտրական իրավունքի պաշտպանության առումով այդ դրույթները հավասարապես վերաբերում են ինչպես պահիվ, այնպես էլ ակտիվ ընտրական իրավունքին: Նյութական իրավունքի ապահովումը երաշխավորող դատավարական այս նորմերն իրենց բնույթով ու առկա խմբագրությամբ չեն խոչընդոտում հատուկ հայցային վա-

րույթի կարգով ընտրական իրավունքի արդյունավետ դատական պաշտպանությանը՝ ընտրական գործընթացի ցանկացած փուլում:

Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսգրքի 24 գլուխը միայն ընդհանուր գծերով է կարգավորում տվյալ իրավահարաբերությունները՝ առանց հստակեցնելու հատուկ հայցային վարույթի ընթացակարգով ընտրական վեճերի լուծման կոնկրետ առանձնահատկությունները: Դրա հետեւանքով իրավակիրառական պրակտիկայում տեղ են գտել տարաբնույթ մոտեցումներ, թե՛ դիմումի քննության ենթակայության եւ թե՛ դատական ակտի բողոքարկման կարգի առնչությամբ: Առկա է նաեւ անհամապատասխանություն ՀՀ ընտրական եւ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերի դրույթների (մասնավորապես՝ համապատասխանաբար՝ 40 եւ 153 հոդվածներ) միջեւ, որը դժվարություններ է առաջացնում ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության՝ ընտրական օրենսգրքով նախատեսված կարգի իրացման հարցում: Նման իրավիճակը կարող է հաղթահարվել օրենսդրական հստակեցումներ կատարելու, իսկ մինչ այդ՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի իրավասության շրջանակներում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 24 գլխի նորմերի մեկնաբանման եւ միասնական իրավակիրառական պրակտիկա սպահովելու ճանապարհով՝ երաշխավորելու համար ընտրական իրավունքի արդյունավետ դատական պաշտպանությունը: Ինչ վերաբերում է վեճի առարկա դրույթների սահմանադրաիրավական բնույթին, ապա այդ դրույթները դիմումատուի հարցադրումների շրջանակներում՝ իրենց իրավական բովանդակության եւ իրավակարգավորման առարկայի առումով, սահմանադրականության խնդիր չեն առաջացնում եւ դրանց բացակայությունը կամ կասեցումը, ընդհակառակը, կվտանգի ընտրական իրավունքի արդյունավետ դատական պաշտպանությունը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետով, 102 հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց** .

1. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 24 գլխով սահմանված դրույթները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:
2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**8 մայիսի 2007 թվականի
ՍԳՈ-700**

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 4(45)2007
41

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՅԻ ԻՐԻՆԱ ԵԳԻԳԱՐՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ
«ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ
68 ՀՈԳՎԱԾԻ 15-ՐԴ ՄԱՍԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՐԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԳԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ 230
ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ 4.1. ԵՆԹԱԿԵՏԻ ԵՎ 231.2. ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ
ԿԵՏԻ 1-3 ԵՆԹԱԿԵՏԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

11 մայիսի 2007թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ.Հարությունյանի (նախագահող), Կ.Բալայանի, Հ.Դանիելյանի, Ֆ.Թոխյանի, Վ.Հովհաննիսյանի, Ջ.Դուկասյանի, Հ.Նազարյանի, Ռ.Պապայանի, Վ. Պողոսյանի (գեկուցող),

մասնակցությամբ՝ դիմող Ի. Եղիզարյանի, նրա ներկայացուցիչ Ա. Ջոհրաբյանի, պատասխանող կողմի ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի օրենսդրության վերլուծության վարչության պետ Ա. Խաչատրյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետի, 101 հոդվածի 6 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 32, 60 եւ 69 հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Ի. Եղիզարյանի դիմումի հիման վրա՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի երկրորդ պարբերության եւ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 230 հոդվածի 1-ին կետի 4.1. ենթակետի եւ 231.2. հոդվածի 1-ին կետի 1-3 ենթակետերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Ի. Եղիզարյանի՝ 31.01.2007թ. դիմումն է սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով գործով գեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմողի լիազոր ներկայացուցչի եւ պատասխանող կողմի գրավոր բացատրություններ:

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆ ԴՍՏԱՐԱՆ ԴՏԵՂԵԿԱԳԻՐ Դ 4(45)2007
42

րը, գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց** .

1. ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 1998 թվականի հունիսի 17-ին, ՀՀ Նախագահին այն ստորագրել է 1998 թվականի օգոստոսի 7-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 1-ից:

2. ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 230 հոդվածի 1-ին կետի, 231.1. եւ 231.2. հոդվածների՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանը 2007 թվականի ապրիլի 9-ին կայացրել է ՍԴՈ- 690 որոշումը:

Նկատի ունենալով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 32 հոդվածի 3-րդ մասը, 60 հոդվածի 1-ին մասը եւ հիմք ընդունելով ՍԴՈ- 690 որոշումը, ինչպես նաեւ դիմող կողմի ներկայացուցչի՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող հոդվածների մասով հարցը քննարկման առարկա չդարձնելու գրավոր խնդրանքը, «Քաղաքացի Ի. Եղիզարյանի դիմումի հիման վրա՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի երկրորդ պարբերության եւ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 230 հոդվածի 1-ին կետի 4.1. ենթակետի եւ 231.2. հոդվածի 1-ին կետի 1-3 ենթակետերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործի վարույթը՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 230 հոդվածի 1-ին կետի 4.1. ենթակետի եւ 231.2. հոդվածի 1-ին կետի 1-3 ենթակետերի մասով ենթակա է **Կ Ա Ր Ճ Մ Ա Ն** :

3. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքն ընդունել է ՀՀ Ազգային ժողովը՝ 2006 թվականի հունիսի 1-ին, Հանրապետության Նախագահին այն ստորագրել է 2006թ. հունիսի 14-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2006թ. հուլիսի 1-ից:

4. Քաղաքացի Ի. Եղիզարյանը, հիմք ընդունելով իր դիմումի հիման վրա նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի՝ 08.08.2006թ. վճիռը, ինչպես նաեւ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 09.11.2006թ. որոշումը, վիճարկում է իր նկատմամբ կիրառված՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի երկրորդ պարբերության սահմանադրականությունը:

ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանը 08.08.2006թ. քննելով Ի. Եղիզարյանի հայցադիմումը՝ նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման վերաբերյալ, վճռել է ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 07.09.2004թ. վճիռը թողնել ուժի մեջ եւ նոր հանգամանքներով վճիռը վերանայելու մասին դիմումը՝ առանց բավարարման:

Դիմումը մերժելիս վերաքննիչ դատարանը կիրառել է «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի երկրորդ պարբերությունը:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 08.08.2006թ. վճռի դեմ 19.10.2006թ. ներկայացվել է վճռաբեկ բողոք, որի հիման վրա ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական պալատը 09.11.2006թ. կայացրել է վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին որոշում:

Դիմող կողմը գտնում է, որ համաձայն ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 241.1., 241.2., 241.3. հոդվածների, սահմանադրական դատարանի ուժի մեջ մտած որոշումը հիմք է խախտված իրավունքների դատական պաշտպանության իրավունքի իրագործման համար՝ վերանայման համար նոր հանգամանքներն առաջանալու օրվանից եռամսյա ժամկետում:

Ըստ դիմողի, վերաքննիչ դատարանի՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի երկրորդ պարբերությունը կիրառելու հետեւանքով ինքը գրկվել է իր խախտված իրավունքները պաշտպանելու հնարավորությունից, քանի որ վերաքննիչ դատարանը չի անդրադարձել քաղաքացիական գործին, այլ մերժել է՝ պատճառաբանելով միայն, որ նորմատիվ ակտերը, որոնք սահմանադրական դատարանի որոշմամբ հակասահմանադրական են ճանաչվել, դեռեւս ուժը չեն կորցրել եւ համարվում են Սահմանադրությանը համապատասխանող:

Վիճարկելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի՝ քննության առարկա դրույթը, դիմողը գտնում է, որ դրա գործողության պարագայում ինքն ուղղակի գրկվել է ՀՀ Սահմանադրության 18 եւ 19 հոդվածներով երաշխավորված՝ խախտված իրավունքները վերականգնելու հնարավորությունից:

Դիմողի կարծիքով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասում վկայակոչված Սահմանադրության 102 հոդվածի 3-րդ մասն օրենսդրին իրավունք չի տվել սահմանելու «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի վիճարկվող դրույթը, ըստ էության, բացառելով սահմանադրական դատարանի որոշման «պարտադիրությունը եւ ճանաչելիությունը», քանի որ Սահմանադրության 102 հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ սահմանադրական դատարանի որոշումները եւ եզրակացությունները վերջնական են եւ ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից:

Դիմողը գտնում է, որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 7-րդ մասին համապատասխան՝ սահմանադրականության հարցերով որոշումներ ընդունելիս սահմանադրական դատարանը պետք է հաշվի առնի նաեւ մարդու եւ քաղաքացու՝ Սահմանադրությամբ երաշխավորված իրավունքների եւ ազատությունների ապահովումը եւ պաշտպանությունը: Այս տեսանկյունից «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի երկրորդ պարբերությունը հակասում է նաեւ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածին:

Ըստ դիմողի՝ այդպիսի իրավունքները եւ ազատությունները բարձրագույն արժեք հռչակելն ինքնանպատակ չէ եւ սահմանափակում է պետության ցանկացած գործողություն, ներառյալ՝ օրինաստեղծ, գործադիր եւ դատական իշխանության մարմինների գործողությունները:

5. Պատասխանող կողմը, առարկելով դիմողի փաստարկներին, գտնում է, որ քննության առարկա դրույթը համապատասխանում է ՀՀ Սահմա-

նադրության` դիմող կողմի հիշատակած հողվածներին: Ըստ պատասխանող կողմի` «... ՀՀ Սահմանադրության 102 հոդվածի 3-րդ մասով ՀՀ սահմանադրական դատարանին վերապահված իրավասությունը չի կարող տարածվել այն դեպքերի վրա, երբ հնարավոր է մարդու եւ քաղաքացու` Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքների եւ ազատությունների ապահովման եւ պաշտպանության բացառումը»: Պատասխանող կողմը բավարար հիմք չի տեսնում քննության առարկա դրույթը` ՀՀ Սահմանադրության հիշյալ հոդվածներին հակասող եւ անվավեր ճանաչելու համար, քանի որ դիմող կողմն իր սահմանադրական իրավունքների պաշտպանության նոր հնարավորություն ստանում է (նոր հանգամանքներով վճիռների եւ որոշումների վերանայման հիմքով) իրավական ակտի կամ դրա որեւէ դրույթի Սահմանադրությանը հակասող ճանաչելու վերաբերյալ սահմանադրական դատարանի որոշումն ուժի մեջ մտնելու պահից:

6. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի դրույթները, համակարգային առումով փոխկապակցված լինելով նույն հոդվածի 16-րդ եւ 17-րդ մասերի դրույթների հետ, երաշխավորում են Սահմանադրության 102 հոդվածի 3-րդ մասի պահանջների կատարումը: Սահմանադրությունը լիազորում է սահմանադրական դատարանին Սահմանադրությանը չհամապատասխանող նորմատիվ ակտի կամ դրա մի մասի իրավական ուժը կորցնելու ավելի ուշ ժամկետ սահմանել: Այս դրույթի` թեկուզ դրանում պարունակվող բառերի եւ արտահայտությունների տառացի նշանակությամբ մեկնաբանությունից բխում է, որ եթե սահմանվել է ավելի ուշ ժամկետ, ապա սահմանադրական դատարանի որոշման ընդունման եւ հրապարակման պահից Սահմանադրությանը չհամապատասխանող նորմատիվ ակտը (դրույթը) իրավական ուժը չի կորցնում: Հակառակ պարագայում, ինչպես ցույց է տալիս նաեւ միջազգային պրակտիկան, սահմանադրական դատարանի նման լիազորությունը կիմաստագրկվեր: Սահմանադրորեն կարելու էր սահմանադրական դատարանի որոշման հետեւանքով առաջացող հնարավոր իրավիճակների սահմանադրականությունը, նկատի ունենալով, որ հասարակական հարաբերությունների դինամիկ գործընթացում իրավակարգավորման կտրուկ փոփոխությունները կարող են առաջացնել տարաբնույթ հակասահմանադրական իրավիճակներ, դրանք հաղթահարելու համար նախատեսելով սահմանադրական դատարանի որոշմամբ Սահմանադրությանը հակասող ճանաչված նորմատիվ ակտի կամ դրա մի մասի ուժը կորցնելու տարաժամկետման հնարավորություն, միաժամանակ օրենսդիրը խստորեն սահմանափակել է սահմանադրական դատարանի հայեցողական մոտեցման շրջանակները: Սահմանադրության 100 հոդվածում հստակ ամրագրելով, որ սահմանադրական դատարանն իր լիազորություններն իրականացնում է օրենքով սահմանված կարգով, օրենսդիրը «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասում ամրագրել է, որ. «Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 3-րդ մասին համապատասխան, եթե սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի կամ դրա որեւէ դրույթի` սահմանադրական

դատարանի որոշման հրապարակման պահին Սահմանադրությանը հակասող եւ անվավեր ճանաչումն անխուսափելիորեն կառաջացնի այնպիսի ծանր հետեւանքներ հանրության եւ պետության համար, որոնք կխաթարեն այդ պահին տվյալ նորմատիվ ակտի վերացմամբ հաստատվելիք իրավական անվտանգությունը, ապա սահմանադրական դատարանը կարող է, տվյալ ակտը ճանաչելով Սահմանադրությանը հակասող, իր որոշման մեջ հետաձգել այդ ակտի իրավաբանական ուժը կորցնելը:

Այդ դեպքում մինչեւ ակտի իրավաբանական ուժը կորցնելն ակտը համարվում է Սահմանադրությանը համապատասխանող»:

Միաժամանակ, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 16-րդ մասը նախատեսում է, որ. «Նորմատիվ իրավական ակտի ուժը կորցնելու հետաձգումը պետք է համարժեք լինի այն ժամանակահատվածին, որի ընթացքում հնարավոր եւ անհրաժեշտ է ձեռնարկել սույն հոդվածի 15-րդ մասի առաջին պարբերությունում նշված հետեւանքները կանխելուն ուղղված միջոցառումները»: Բացի դրանից, նույն հոդվածի 17-րդ մասի համաձայն՝ «Հետաձգման մասին որոշումը պետք է ընդունվի այն հաշվարկով, որպեսզի դրանով իրապես կանխվեն անխուսափելի եւ ծանր հետեւանքները հանրության եւ պետության համար, եւ ավելի էական վնաս չպատճառվի մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքներին եւ ազատություններին»:

Այս համատեքստում, հակասահմանադրական ճանաչված իրավական ակտը կամ դրա դրույթը շարունակում է գործել սահմանադրական դատարանի կողմից Սահմանադրության 102 հոդվածի հիմքով դրանց գործողությունը հիմնավորված կերպով տարաժամկետելու շնորհիվ: Ուստի, վիճարկվող դրույթի իրավական բովանդակությունն ամենցյալ է եւ անհրաժեշտաբար բխում է Սահմանադրության 102 հոդվածի 3-րդ մասի, ինչպես նաեւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի առաջին պարբերության դրույթներից: Հետեւաբար, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի երկրորդ պարբերության դրույթի ձեւակերպումն իրավակիրառական պրակտիկայում պետք է մեկնաբանվի Սահմանադրության 102 հոդվածի 3-րդ մասի համատեքստում, որ Սահմանադրությունը հնարավոր է դարձնում սահմանադրական դատարանի կողմից Սահմանադրությանը չհամապատասխանող նորմի ժամանակավորապես կիրառումը: Ինչ վերաբերում է նոր հանգամանքներով քաղաքացու իրավունքների պաշտպանության հնարավորությանը, ապա այն առաջ է գալիս սահմանադրական դատարանի որոշմամբ իրավական ակտի կամ դրա որեւէ դրույթի իրավական ուժը կորցնելու, այսինքն՝ հետաձգման ժամկետը լրանալու պահից՝ օրենքով սահմանված կարգով:

Այսուհանդերձ, ինչպես վկայում են նաեւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 16-րդ եւ 17-րդ մասերի պահանջները, հակասահմանադրական ճանաչված նորմի հետագա գործողությունը միայն այն նպատակն է հետապնդում, որպեսզի դրանով կանխվեն իրավական անվտանգության սպառնալիքները, չառաջանան անխուսափելի եւ ծանր հետեւանքներ հանրության եւ պետության համար, ավելի էական

վնաս չպատճառվի մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքներին եւ ազատություններին: Ընդ որում, եթե Սահմանադրության 102 հոդվածի 3-րդ մասի, ինչպես նաեւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի առաջին պարբերության դրույթները սահմանադրական դատարանի համար հիմք են իրավական ակտի կամ դրա առանձին հակասահմանադրական դրույթի ուժը կորցնելու տարածամկետման համար, ապա պետական իշխանության ու տեղական ինքնակառավարման մարմինները (հատկապես իրավաստեղծ) պարտավոր են այդ ժամանակահատվածում այնպիսի հնարավոր եւ անհրաժեշտ միջոցառումներ իրականացնել, որոնցով կկանխվեն «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի առաջին պարբերությունում նշված հետեւանքները: Հետեւաբար, հակասահմանադրական ճանաչված եւ տարածամկետված իրավական նորմերի հետագա կիրառմանը չպետք է մեխանիկական մոտեցում ցուցաբերվի, այլ այն պետք է իրականացվի՝ հաշվի առնելով տարածամկետման հիմքում ընկած եւ օրենքով նախատեսված վերոհիշյալ գերակայություններից ու սահմանադրական հիմնարար սկզբունքներից բխող՝ սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումը, բացառելով նաեւ հակասահմանադրական ճանաչված դրույթների վերարտադրությունը ցանկացած իրավական ակտում:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետով, 102 հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. «Քաղաքացի Ի. Եղիզարյանի դիմումի հիման վրա՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի երկրորդ պարբերության եւ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 230 հոդվածի 1-ին կետի 4.1. ենթակետի, 231.2. հոդվածի 1-ին կետի 1-3 ենթակետերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործի վարույթը՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 230 հոդվածի 1-ին կետի 4.1. ենթակետի, 231.2. հոդվածի 1-ին կետի 1-3 ենթակետերի մասով՝ կարճել:

2. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի երկրորդ պարբերությունը համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրությանը՝ սույն որոշման մեջ սահմանադրական դատարանի կողմից ներկայացրած իրավական դիրքորոշման շրջանակներում:

3. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

11 մայիսի 2007 թվականի
ՍԳՈ-701

ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ

**Քաղաքացի Ի. Եղիգարյանի դիմումի հիման վրա՝
«Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի
Հանրապետության օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի երկրորդ
պարբերության եւ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի
230 հոդվածի առաջին կետի 4.1 ենթակետի եւ 231.2. հոդվածի առաջին
կետի 1-3 ենթակետերի՝ ՀՀ Սահմանադրության
համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ գործով
Սահմանադրական դատարանի ՍԳՈ-701 որոշման վերաբերյալ**

Դեկլարավելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 62 հոդվածի 7 կետով եւ Սահմանադրական դատարանի կանոնակարգի 35 հոդվածով, ներկայացնում եմ հատուկ կարծիք:

Նշված գործով Սահմանադրական դատարանը ՍԳՈ-701 որոշմամբ (11 մայիսի 2007թ.) «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի երկրորդ պարբերությունը ճանաչվեց՝ դիմումատուի կողմից վիճարկվող ՀՀ Սահմանադրության՝ 1, 3, 5, 6, 18, 19 եւ 102 հոդվածների պահանջներին համապատասխանող:

Ժողովրդավարությունը եւ իրավական պետությունը մարդկության զարգացման կարեւորագույն ձեռքբերումներից է, որը ամրագրվել է նաեւ ՀՀ Սահմանադրությամբ:

Նվազ կարեւորություն չի ներկայացնում նաեւ մարդու իրավունքների եւ ազատությունների գերակայությունը, մասնավորապես ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածը ամրագրում է, որ, «Մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները ու ազատությունները բարձրագույն արժեքներ են»: Այսինքն, դա խոսում փաստարկ է մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքների եւ ազատությունների պետության կողմից պաշտպանվածության վերաբերյալ: Սույն մոտեցումը ամրագրած պետությունը չի կարող այն կիրառել մասամբ՝ ելնելով իրավիճակային փոփոխություններից: Այս նորմ-սկզբունքը՝ ամրագրված լինելով ՀՀ Սահմանադրության «Սահմանադրական կարգի հիմունքներում» վկայում է դրանով նախատեսված արժեքների կարեւորության ու գերակայության մասին մյուս սահմանադրական նորմերի նկատմամբ՝ պետության հիմնական գործունեության արդյունավետության ապահովման տեսանկյունից:

Սահմանադրական դատարանի թիվ 701 որոշման (պատճառաբանական մաս) մեջ նշված է «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի 2-րդ պարբերության եւ նույն հոդվածի 16-րդ եւ 17-րդ մասերի դրույթների հետ համակարգային առումով փոխկապակցվածության մասին: Նշեմ նաեւ, որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 15-րդ մասի 2-րդ պարբերությունը եւ նույն հոդվածի 17-րդ մասը հակասում են ՀՀ Սահմանադրության մի շարք հոդվածների, մասնավորապես, 3-րդ հոդվածին, քանզի նախապատվությունը տրվում է պետության եւ հանրության շահերին:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ մարդու իրավունքները որպես բարձրագույն արժեք գերակայող են եւ սահմանափակում են մարդու իրավունքները խախտող եւ ոտնահարող պետության ցանկացած գործունեություն, գտնում են, որ նշված հոդվածի վիճահարույց 15 մասի 2-րդ պարբերությունն ու 17-րդ մասը պետք է ճանաչվեն ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող: Այլ խնդիր է, եթե վերոհիշյալ մասերում, կառուցվածքային տեսանկյունից, նշվեր նախ մարդու իրավունքների պաշտպանությունը, այնուհետեւ՝ պետության եւ հանրային շահը:

ՀՀ ՍԳ անդամ՝

Կ. ԲԱԼԱՅԱՆ

21.05.2007թ.

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՅԻՆՆԵՐ ԱՐԱՅԻԿ ՍԱՅԱՐՅԱՆԻ ԵՎ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ՀԱԿՈՐՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ 231.2. ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ 3-ՐԳ
ԵՆԹԱԿԵՏԻ, ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ 300 ՀՈԳՎԱԾԻ 2-ՐԳ
ԿԵՏԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅՈՒ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

15 մայիսի 2007թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Ջ. Դուկասյանի, Հ. Նազարյանի (զեկուցող), Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ դիմողների, դիմող Ա. Սաֆարյանի ներկայացուցիչ՝ Ռ. Սաֆարյանի, գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ ԱԺ աշխատակազմի օրենսդրության վերլուծության վարչության պետ Ա.Խաչատրյանի,

համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետի, 101 հոդվածի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 69 հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացիներ Ա. Սաֆարյանի եւ Հ. Հակոբյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 231.2. հոդվածի 1-ին կետի 3-րդ ենթակետի, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300 հոդվածի 2-րդ կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացիներ Ա. Սաֆարյանի եւ Հ. Հակոբյանի՝ 05.03.2007թ. դիմումն է սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի ներկայացուցիչների գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով վիճարկվող նորմերը, ինչպես նաեւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց .**

50 ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ♦ 4(45)2007

1. Դիմելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300 հոդվածի 2-րդ կետի սահմանադրականության հարցով, դիմողները սահմանադրական դատարան են ներկայացրել Երևանի Աջափնյակ եւ Դավթաշեն համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 2006թ. մարտի 24-ի, ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 2006թ. մայիսի 3-ի վճիռները, ինչպես նաեւ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական պալատի 2007թ. հունվարի 31-ի՝ վերջնական դատական ակտեր հանդիսացող որոշումները: Զաղաքացիներ Երանիկ Հակոբյանի եւ Արայիկ Սաֆարյանի միջեւ 23.10.2003թ. կնքված գործարքը վավեր ճանաչելու մասին հայցն Աջափնյակ եւ Դավթաշեն համայնքների առաջին ատյանի դատարանի վճռով մերժվելուց հետո, վերաքննիչ բողոքի հիման վրա՝ ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանն այդ գործարքն որակելով որպես առուվաճառքի պայմանագիր, հետեւաբար, նաեւ նոտարական վավերացման ենթակա (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 562 հոդված), կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300 հոդվածի 2-րդ կետի կանոնը, այն վավեր է ճանաչել: Արդյունքում, միաժամանակ ճանաչվել է Ե. Հակոբյանի սեփականության իրավունքը Երևան քաղաքի Բաշինջաղյան փողոցի թիվ 184 շենքի հարեւանությամբ գտնվող, սույն գործով դիմողների սեփականությունը հանդիսացող առեւտրի սրահի համապատասխան մասի նկատմամբ: ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական պալատն իր՝ 31.01.2007թ. որոշումներով վերադարձրել է ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի վերոհիշյալ վճռի դեմ բերված վճռաբեկ բողոքները:

2. Դիմողները միաժամանակ վիճարկում են ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 231.2. հոդվածի 1-ին կետի 3-րդ ենթակետի դրույթների սահմանադրականությունը:

Նկատի ունենալով, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 231.2. հոդվածի սահմանադրականության վերաբերյալ առկա է ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2007 թվականի ապրիլի 9-ի ՍԴՈ-690 որոշումը, ուստի հիմք ընդունելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 32 հոդվածի 3-րդ մասի եւ 60 հոդվածի 1-ին մասի դրույթները, սույն գործի վարույթը՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 231.2. հոդվածի 1-ին կետի 3-րդ ենթակետի սահմանադրականության մասով՝ ենթակա է կարճման:

3. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 1998 թվականի մայիսի 5-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի հուլիսի 28-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 1-ից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300 հոդվածը սահմանում է.

«Հոդված 300. Գործարքի նոտարական ձեւը չպահպանելու հետեւանքները

1. Գործարքի նոտարական ձեւը չպահպանելը հանգեցնում է գործարքի անվավերության: Նման գործարքն առոչինչ է:

2. Եթե կողմերից մեկը լրիվ կամ մասնակի կատարել է նոտարական վավերացում պահանջող գործարքը, իսկ մյուս կողմը խուսափում է գոր-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ծարքի նոտարական վավերացումից, դատարանն իրավունք ունի գործարքը կատարած կողմի պահանջով այն վավեր ճանաչել: Այդ դեպքում գործարքի հետագա նոտարական վավերացում չի պահանջվում:

3. Գործարքի նոտարական վավերացումից անհիմն խուսափող կողմը պետք է մյուս կողմին հատուցի գործարքը կնքելու ուշացման հետ կապված վնասները»:

Դիմող կողմը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վերոհիշյալ հոդվածի 2-րդ կետի դրույթները չեն համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրության 3 հոդվածին, 8 հոդվածի 1-ին մասին, 31 հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ մասերին:

Դիմող Ա. Սաֆարյանի ներկայացուցիչ Ռ. Սաֆարյանը, մինչեւ սույն գործով դատաքննությունն սկսվելը, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 47 հոդվածի համաձայն միջնորդել է նաեւ քննել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300 հոդվածի 2-րդ կետի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված` ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 289 հոդվածի սահմանադրականության հարցը:

Այդ հոդվածը սահմանում է.

«Հոդված 289. Գործարքի հասկացությունը

Գործարքները քաղաքացիների եւ իրավաբանական անձանց այն գործողություններն են, որոնք ուղղված են քաղաքացիական իրավունքներ եւ պարտականություններ սահմանելուն, փոփոխելուն կամ դրանց դադարելուն»:

Դիմողը գտնում է, որ անորոշ ձեւակերպման հետեւանքով վերոհիշյալ հոդվածի դրույթները չեն համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրության 31 հոդվածի 2-րդ մասին:

Դիմողներն իրենց դիրքորոշումը պատճառաբանում են հետեւյալ փաստարկներով.

ա/ քաղաքացիական իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներից են հանդիսանում կողմերի իրավահավասարությունը եւ քաղաքացիական գործարք կնքելու կամավորությունը: Գործարքն ունի կատարման մի շարք փուլեր: Նոտարական վավերացում պահանջող գործարքի կատարման փուլերից մեկն էլ հանդիսանում է նոտարական գործողությունների կատարմանը մասնակցելը: Գործարք կնքելու կամավորության սկզբունքից բխում է նաեւ գործարքի կնքումից հետագայում ցանկացած պատճառով հրաժարվելը, այդ թվում` նոտարական գործողությունների կատարմանը չմասնակցելը: Նման պայմաններում օրենքը հնարավորություն է տալիս դատարանին գործարքը ճանաչել վավեր, ինչը չի բխում իրավահավասարության եւ կամավորության` ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված սկզբունքներից, որոնք գերակայություն ունեն օրենսգրքի մյուս սկզբունքների նկատմամբ: Այդ պայմաններում գործարքը վավեր ճանաչելը կարող է մյուս կողմին հարկադրաբար սեփականությունից զրկելու (այդ թվում նաեւ` համասեփականատիրոջը) հետեւանք առաջացնել,

բ/ ՀՀ Սահմանադրության 43 հոդվածը սեփականության իրավունքը չի դիտարկում որպես այդ հոդվածի հիմքերով սահմանափակվող իրավունք, առկա է իրավունքների սահմանափակման այն առանձնահատուկ դեպքը,

երբ Սահմանադրությունն է որոշում տվյալ իրավունքի սահմանափակման չափանիշն ու սահմանները՝ չվերապահելով այն նույնիսկ օրենսդրի իրավասությանը: Այդպիսի սահմանափակում կարող է տեղի ունենալ օրենքով նախատեսված դեպքերում՝ բացառապես դատական կարգով սեփականությունից զրկելու միջոցով՝ որպես պատասխանատվությունից բխող հարկադիր գործողություն: Մինչդեռ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վիճարկվող դրույթներն իրավախախտման կամ պայմանագրային պարտավորության չկատարման դեպքերի բացակայության պայմաններում անհիմն կերպով հնարավորություն են ընձեռում դիտարկելու անձին սեփականությունից զրկելը նաեւ որպես պատասխանատվությունից չբխող հարկադիր գործողություն: Իրավական անորոշության հետեւանքով չի երաշխավորվում գույքի նկատմամբ համասեփականատերերի իրավունքի պաշտպանությունը, հնարավորություն ընձեռելով դատական կարգով անձի վրա դնելու՝ Սահմանադրությամբ չսահմանված պարտականություններ:

4. Առարկելով դիմող կողմի պնդումների դեմ, պատասխանող կողմը գտնում է, որ վիճարկվող նորմը համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրությանը: Ըստ պատասխանողի՝ օրենսդիրը նոտարական վավերացումը չի ճանաչում որպես գործարքի կատարման, պայմանագրի կնքման փուլերից մեկը: Նոտարական այդ գործողությամբ տույժ վավերացվում է պայմանագիրն ստորագրողների ինքնությունը, պայմանագրի՝ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված վավերապայմաններին համապատասխանությունը: Օրենսդիրը պայմանագրի կատարումից միակողմանի հրաժարում թույլատրում է միայն օրենքով կամ տվյալ պայմանագրով այդպիսի իրավունք նախատեսվելու դեպքում: Պատասխանող կողմը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վիճարկվող դրույթի շրջանակում պայմանագիրը դիմողը կնքել է ինքնուրույն, առանց որեւէ հարկադրանքի, հետեւաբար, դրանով իսկ իրացրել իր՝ որպես սեփականատիրոջ իրավագործությունն իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու եւ կտակելու իր սեփականությունը, ուստի սեփականության իրավունքից զրկման մասին խոսք լինել չի կարող: Ընդունելի չէ նաեւ դիմողի բերած պատճառաբանությունը համասեփականատիրոջ համաձայնության պարտադիր լինելու վերաբերյալ:

Ըստ պատասխանող կողմի՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վիճարկվող նորմի վերլուծությունը՝ ՀՀ Սահմանադրության 18, 19, 91 եւ 94 հոդվածների համատեքստում վկայում է, որ օրենսդիրը դատարանին ընձեռել է որոշում կայացնելու դիսպոզիտիվ հնարավորություն, ինչը պայմանավորված է վիճարկվող նորմի բնույթով, այսինքն՝ դատարանը յուրաքանչյուր գործով պետք է գնահատի գործի բոլոր հանգամանքները, համադրելով ինչպես օրենսգրքի նորմերի պահանջները, այնպես էլ քաղաքացիական իրավունքի ընդհանուր սկզբունքները:

5. Սույն գործի շրջանակներում սահմանադրական դատարանը հիմք ընդունելով նաեւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 7-րդ եւ 9-րդ մասերի պահանջները, անհրաժեշտ է համարում պարզել եւ գնահատել.

ա/ քաղաքացիական իրավունքների եւ պարտականությունների սահ-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

մանման, փոփոխման եւ դադարման հարաբերությունները կարգավորող իրավական ակտի պահանջվող տեսակը,

բ/ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վիճարկվող նորմում, ինչպես նաեւ գրավոր գործարքների նոտարական վավերացման գործող կարգում, մարդու եւ քաղաքացու՝ Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքների (այդ թվում՝ սեփականության) ու ազատությունների ապահովման եւ պաշտպանության, ազատ իրականացման երաշխավորվածությունը, այդ իրավունքների ու ազատությունների սահմանափակումների թույլատրելիությունը,

գ/ վիճարկվող նորմի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի այլ նորմերի դրույթների սահմանադրականությունը,

դ/ վիճարկվող նորմում դատարանին վերապահված լիազորության համապատասխանությունն արդարադատության իրականացման՝ Սահմանադրությամբ ամրագրված սկզբունքային պահանջներին,

ե/ վիճարկվող նորմի մեկնաբանման եւ կիրառման վերաբերյալ դատական պրակտիկան:

6. ՀՀ Սահմանադրության 3, 8, 14, 14.1., 18, 19, 31 եւ բազմաթիվ այլ հոդվածներում ամրագրված են անձի իրավունքների եւ ազատությունների իրականացման, օրենսդրությամբ դրանց արդյունավետ պաշտպանության երաշխավորումն ապահովելու ելակետային սկզբունքներ ու նորմեր, որոնք համապարտադիր նշանակություն ունեն հասարակական բոլոր, այդ թվում նաեւ՝ քաղաքացիաիրավական հարաբերությունների կարգավորման բնագավառում:

ՀՀ Սահմանադրության 83.5. հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ կետերի համաձայն՝ բացառապես Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով են սահմանվում.

- ֆիզիկական եւ իրավաբանական անձանց իրավունքներն իրականացնելու եւ պաշտպանելու պայմանները եւ կարգը,
- ֆիզիկական եւ իրավաբանական անձանց իրավունքների եւ ազատությունների սահմանափակումները, նրանց պարտականությունները, ինչպես նաեւ պատասխանատվության տեսակները, չափերը, պատասխանատվության ենթարկելու կարգը, հարկադրանքի միջոցներն ու դրանք կիրառելու կարգը:

ՀՀ Սահմանադրության վերոհիշյալ նորմի պահանջների կատարման երաշխավորմանն է կոչված ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը, որը սահմանում է քաղաքացիական շրջանառության մասնակիցների իրավական վիճակը, կարգավորում սեփականության իրավունքի եւ այլ գույքային իրավունքների, դրանց հետ կապված անձնական ոչ գույքային հարաբերությունները, պայմանագրային եւ այլ պարտավորությունների ծագման, փոփոխման եւ դադարման հիմքերը եւ կարգը:

Քաղաքացիական իրավունքներ եւ պարտականություններ սահմանելուն, փոփոխելուն կամ դրանց դադարելուն ուղղված՝ քաղաքացիների եւ իրավաբանական անձանց գործողություններն անմիջականորեն կարգա-

վորվում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի հինգերորդ բաժնի 18-րդ գլխում ներառված նորմերով, այդ թվում նաեւ՝ սույն գործով վիճարկվող նորմեր պարունակող 289 եւ 300 հոդվածներով:

Անձանց իրավունքների իրականացման եւ պաշտպանության հետ կապված՝ օրենսգրքի մի շարք այլ հոդվածներով միաժամանակ սահմանվում են քաղաքացիական իրավունքների եւ պարտականությունների ծագման հիմքերը (10 հոդված), այդ իրավունքների իրականացման ընդհանուր կարգը, սահմանները եւ պաշտպանության եղանակները (11, 12, 14, 16 հոդվածներ), գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման ընդհանուր կարգը (135 հոդված), սեփականության իրավունքի եւ այլ գույքային իրավունքների պաշտպանության եւ այդ իրավունքների դադարման կարգը (273-288 հոդվածներ), պարտավորության հասկացությունը, կողմերի պարտավորությունների կատարումը (345-367 հոդվածներ), ինչպես նաեւ պարտավորությունների կատարման ապահովման եւ դրանց խախտման դեպքում՝ պատասխանատվության կարգը, դեպքերը (24-րդ եւ 26-րդ գլուխներ):

Սույն գործով վիճարկվող նորմի սահմանադրականությունը գնահատելիս սահմանադրական դատարանը ելնում է այդ նորմը պարունակող հոդվածի եւ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վերոհիշյալ մյուս հոդվածների (նորմերի) իրավական բովանդակության համադրումից:

7. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 10 եւ 289 հոդվածների համաձայն՝ քաղաքացիական իրավունքների եւ պարտականությունների ծագման հիմք են օրենքով նախատեսված պայմանագրերը եւ այլ գործարքներ, կամ այն գործողությունները, որոնք ուղղված են այդպիսի իրավունքներ եւ պարտականություններ սահմանելուն, փոփոխելուն կամ դադարելուն: Օրենսդիրը հստակեցրել է քաղաքացիական իրավունքների ազատ իրացման շրջանակը (թույլատրելի սահմանները), համաձայն որի՝ անձինք իրենց պատկանող քաղաքացիական իրավունքները՝ ներառյալ դրանց պաշտպանության իրավունքը, իրականացնում են իրենց հայեցողությամբ, պայմանով, որ այդ իրավունքների իրականացումը չպետք է վնաս պատճառի այլ անձանց, հանրության եւ պետության իրավունքներին ու օրինական շահերին:

Վերոհիշյալ նորմերի բովանդակությունից հետեւում է, որ քաղաքացիական հարաբերություններում անձի հայեցողական այդպիսի ազատ գործողությունների արդյունքում են ծագում, փոփոխվում եւ դադարում քաղաքացիական իրավունքներ եւ պարտականություններ, ինչը, քննության առարկայի շրջանակներում բխում է ՀՀ Սահմանադրության 31 հոդվածի 1-ին մասի եւ 42 հոդվածի 2-րդ մասի դրույթներից, հետեւաբար, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սույն գործով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 289 հոդվածի սահմանադրականության վիճարկումը հիմնավոր չէ:

8. Քաղաքացիաիրավական հարաբերություններում անձի հայեցողական ազատության եւ դրա՝ օրենքով նախանշված շրջանակներում իրականացնելու սկզբունքից է անմիջականորեն բխում պայմանագրերի եւ այլ գործարքների (բովանդակության, ձեւի) նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված ինչպես ընդհանուր (289-317, 436-469 հոդվածներ), այնպես էլ հատուկ կանոնները, որոնցից է գրավոր ձեւով կնքվող գոր-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ծարքների նոտարական վավերացումը (234, 263, 562, 572, 595, 610, 620, 678, 686, 959, 1203-1208, 1245 հոդվածներ): ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 296 եւ 299 հոդվածների համաձայն՝ գործարքների նոտարական վավերացումն ըստ ձեւի կատարվում է գործարքի բովանդակությունն արտահայտող եւ գործարք կնքող անձանց (կամ նրանց լիազոր ներկայացուցիչների) ստորագրությունները պարունակող փաստաթղթի վրա նոտարի կամ նոտարական գործողության կատարման իրավունք ունեցող պաշտոնատար անձի կողմից վավերացնող մակագրությամբ: Ընդ որում, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 299 հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ գործարքների նոտարական վավերացումը պարտադիր է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում նշված դեպքերում, կամ կողմերից որեւէ մեկի պահանջով, իսկ օրենսգրքի 300 հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործարքի նոտարական ձեւը չպահպանելը հանգեցնում է գործարքի անվավերության եւ առոչինչ է:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի համապատասխան նորմերի վերլուծությունը վկայում է, որ պարտադիր նոտարական վավերացման են ենթակա հիմնականում երկկողմ եւ բազմակողմ այն գրավոր գործարքները (պայմանագրերը), որոնք ուղղակիորեն առնչվում են անշարժ գույքի օտարման եւ այդ գույքի հավատարմագրային կառավարման հետ կապված իրավահարաբերությունների կարգավորմանը, իսկ այդ գործարքներից ծագող իրավունքները ենթակա են պետական գրանցման (ՀՀ քաղ. օր.-ի 301 հոդվածի 1-ին կետ), որպիսի պահանջը չպահպանելն օրենսգրքի 302 հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն առաջացնում է օրենսգրքի 300 հոդվածի 2-րդ կետում նախատեսված իրավակարգավորման միեւնույն միջոցների գործադրման հիմքեր եւ նույնպիսի իրավական հետեւանքներ:

Փաստորեն, գործարքի նոտարական վավերացման նախապայմանը վերաբերում է այն դեպքերին, երբ անհրաժեշտ են իրավական լրացուցիչ միջոցներ՝ պետական գրանցման ձեւով նախապես երաշխավորելու, հատկապես՝ ՀՀ Սահմանադրության 31 հոդվածով նախատեսված սեփականության իրավունքի պաշտպանված իրականացումը (ՀՀ քաղ. օր.-ի 135, 301 հոդվածներ), ինչպես նաեւ պետության շահերի պաշտպանությունը:

Միաժամանակ, «Նոտարիատի մասին» ՀՀ օրենքի 3 հոդվածի համաձայն՝ վավերացնելով փաստաթուղթը, նոտարը հաստատում է դրա օրինականությունը եւ հավաստում փաստաթղթի լիարժեք ապացուցողական ուժը, որն ունի օրենքով նախատեսված հանրային հեղինակություն:

Փաստորեն, գրավոր գործարքի նոտարական վավերացմամբ, «Նոտարիատի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված ընթացակարգի շրջանակներում նախապես անվիճելի են ճանաչվում իրավաբանական նշանակություն ունեցող այնպիսի փաստեր, ինչպիսիք են.

ա/ գրավոր ձեւով գործարքի կնքումը եւ դրա՝ օրենքով նախատեսված կարգի պահպանումը,

բ/ պայմանագրի կողմերի ինքնության հաստատումը, նրանց իրավագործությունը եւ ազատ կամաարտահայտությունը,

գ/ գործարքի պայմանների համապատասխանությունը ՀՀ օրենսդրության պահանջներին եւ միջազգային պայմանագրերի դրույթներին, ինչպես նաեւ կողմերի իրական մտադրությանը:

Այսպիսով, գրավոր որոշ գործարքների նոտարական պարտադիր վավերացման ինստիտուտը եւ այդպիսի գործարքներից ծագող, փոփոխվող եւ դադարող իրավունքների պետական գրանցման օրենսդրական պահանջը՝ ելնելով նաեւ անձի իրավունքների եւ դրանց երաշխավորված իրացման վերաբերյալ սահմանադրական սկզբունքային դրույթների բովանդակությունից, քաղաքացիական իրավունքների իրականացման ազատության որոշակի սահմանափակում նախատեսելով հանդերձ, կարելու է երաշխիք է ինչպես անձանց իրավունքների (ներառյալ սեփականության իրավունքի) արդյունավետ իրացումն ու պաշտպանությունն ապահովելու, այնպես էլ պայմանագրի կողմերի ստանձնած պարտավորությունների բարեխիղճ կատարման, հետեւաբար, նաեւ քաղաքացիական (գույքային) շրջանառության երաշխավորված կայունությունն ապահովելու համար:

Սահմանադրական դատարանը, միաժամանակ արձանագրում է, որ գործի նյութերի համաձայն կողմերի միջեւ կնքվել է ոչ թե առուվաճառքի, այլ՝ փոխառության պայմանագիր, որը պայմանագրային հարաբերությունների այլ ինստիտուտ է եւ կարգավորվում է քաղաքացիական օրենսգրքի 46 գլխի նորմերով:

9. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300 հոդվածում պարունակվող բաների եւ արտահայտությունների տառացի նշանակությամբ մեկնաբանությունից բխում է, որ գրավոր գործարքով պայմանավորված անձանց քաղաքացիական իրավունքների ազատ իրականացման եւ սահմանադրորեն ամրագրված սկզբունքներով դրանց պաշտպանությունը երաշխավորելու համար, օրենսդիրն անհրաժեշտ է համարել հաստատագրել որոշակի փաստերի իրավաբանական նշանակությունը եւ դրանց առկայությամբ պայմանավորված իրավակարգավորման համապատասխան միջոցներ ու կառուցակարգային լուծումներ: Այդպիսիք են.

- գործարքի նոտարական ձեւը չպահպանելը եւ դրա իրավական հետեւանքը,
- նոտարական վավերացում պահանջող գործարքը կողմերից մեկի կողմից մասնակի կամ լրիվ կատարելը եւ նոտարական վավերացումից մյուսի խուսափելը, այդ դեպքում քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանության միջոցը,
- դատարանի լիազորությունը՝ գործարքը կատարած կողմի պահանջի դեպքում,
- գործարքը դատական կարգով վավեր ճանաչելը եւ դրա իրավական հետեւանքը,
- գործարքի նոտարական վավերացումից խուսափող կողմի պատասխանատվությունը (պարտավորությունները) մյուս կողմի առջեւ՝ կապված գործարքի կնքման ուշացման հետ:

Սահմանելով գրավոր որոշ գործարքների նոտարական վավերացման պարտադիր պայման, օրենսդիրը միաժամանակ հստակեցրել է այդ պայմանի խախտման իրավական հետեւանքները, ինչպես նաեւ խախտված քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանության համապատասխան միջոցը: Տվյալ դեպքում, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300 հոդվածի համա-

ձայն գրավոր գործարքի նոտարական վավերացման օրենսդրական պահանջի կատարումից կողմի խուսափելն այն դեպքում, երբ մյուս կողմը լրիվ կամ մասնակի կատարել է այդ գործարքի պայմանները, վերջինիս համար հիմք են խախտված իրավունքները դատական կարգով պաշտպանելու սահմանադրական իր իրավունքն իրացնելու, իսկ դատարանին՝ իր հայեցողական լիազորության շրջանակներում վավեր ճանաչելու գործարքը, որի արդյունքում գործարքի հետագա նոտարական վավերացում չի պահանջվում:

Փաստորեն, խոսքը վերաբերում է ոչ թե պայմանագրային պարտավորության կատարումից կողմի՝ օրենքով նախատեսված կարգով հրաժարվելու ինստիտուտին, այլ՝ սահմանված կարգով իրավաչափ գործողություն կատարելուց խուսափելուն:

10. Սույն գործով դիմումի առարկայի շրջանակներում քաղաքացիական իրավունքների եւ պարտականությունների ծագման, դրանց իրականացման, գործարքների (պայմանագրերի) կնքման, կատարման ու խախտված իրավունքների պաշտպանության, դրա հետ կապված վեճերով դատական հայեցողական լիազորության իրավաչափ շրջանակների, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի նորմերի, ինչպես նաեւ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300 հոդվածի 2-րդ կետի դատական մեկնաբանման, ինչպես նաեւ միջազգային իրավակիրառական պրակտիկայի ուսումնասիրությունից հետեւում է, որ լուծելով նոտարական վավերացում պահանջող գործարքը վավեր ճանաչելու վերաբերյալ վեճ, յուրաքանչյուր դեպքում դատարանի խնդիրն է պարզել.

- գործարքի օրինականությունը (իրավաչափությունը), գրավոր ձեւի պահպանման փաստը,
- գործարքի նոտարական ձեւը չպահպանելը եւ մեղավոր կողմին,
- գործարքի նոտարական վավերացումից կողմի խուսափելը (գործողությամբ կամ անգործությամբ) եւ դրա հիմքերը,
- նոտարական վավերացում պահանջող գործարքը կողմերից մեկի լրիվ կամ մասնակի կատարելու փաստը եւ դրա օրինականությունը (իրավաչափությունը): Ընդ որում, գրավոր գործարքի փաստացի (մասնակի) կատարման հանգամանքի իրավական նշանակությունը դատարանների կողմից համանման քաղաքացիաիրավական վեճեր լուծելիս, կարեւորված է նաեւ ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի՝ 2001թ. սեպտեմբերի 26-ի թիվ 43 որոշմամբ:

Ինչպես վկայում է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավակիրառական պրակտիկան՝ կապված անձանց գույքային իրավունքների իրականացման բնագավառում պետության միջամտության թույլատրելիության շրջանակների հետ, ապա այդպիսին իրավաչափ է գնահատվում, եթե.

- իրականացվում է օրենքին համապատասխան,
- պայմանավորված է հանրային շահերով,
- ապահովում է մասնավոր եւ հանրային շահերի հավասարակշռություն:

Սույն գործի շրջանակներում գնահատելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 300 հոդվածի 2-րդ կետի սահմանադրականությունը, սահմա-

նադրական դատարանն արձանագրում է, որ ցանկացած բնույթի՝ ներառյալ նոտարական վավերացում պահանջող գործարքների հետ կապված քաղաքացիաիրավական վեճեր քննելիս, դատարանը՝ որպես պետական մարմին պարտադրված է, առաջնորդվելով ՀՀ Սահմանադրությամբ, այդ վեճերը լուծել օրենքին համապատասխան, միաժամանակ անխուսափելիորեն պաշտպանելով ինչպես մասնավոր, այնպես էլ հանրային ու պետական շահերը:

Այսպիսով, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսգրքի 300 հոդվածի 2-րդ կետն իր բովանդակությամբ, կիրառման պրակտիկայով եւ օրենսգրքի այլ նորմերի հետ ունեցած համակարգային փոխկապակցվածությամբ, երաշխավորում է նոտարական վավերացման ենթակա գործարքների կնքման ու կատարման հետ կապված հարաբերությունների (այդ թվում՝ սեփականության իրավունքի) կարգավորման իրավաչափ միջոցների գործադրման, ինչպես նաեւ ՀՀ Սահմանադրության 3, 8, 14, 14.1., 18, 19, 31 եւ այլ հոդվածներով նախատեսված ու միջազգային իրավակիրառական պրակտիկայում հաստատագրված սկզբունքներով՝ անձի խախտված իրավունքների դատական պաշտպանության հնարավորություն:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետով, 102 հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «Քաղաքացիներ Ա. Սաֆարյանի եւ Հ. Հակոբյանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 231.2. հոդվածի 1-ին կետի 3-րդ ենթակետի, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 300 հոդվածի 2-րդ կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործի վարույթը՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 231.2. հոդվածի 1-ին կետի 3-րդ ենթակետի մասով՝ կարճել:

2. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 289 հոդվածի դրույթները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

3. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 300 հոդվածի 2-րդ կետի դրույթները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

4. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

15 մայիսի 2007 թվականի
ՍԳՈ-702

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**«ԻՄՊԻԶՄԵՆՏ» ԳԱՇԻՆՔԻ, «ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐ», «ՕՐԻՆԱՅ
ԵՐԿԻՐ» ԵՎ «ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ» ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԳԻՄՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ
ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ 2007 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 19-Ի՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՀԱՄԱՄԱՆԱԿԱՆ
ԸՆՏՐԱԿԱՆՔՈՎ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐ ԸՆՏՐՎԵԼՈՒ
ՄԱՍԻՆ» ԹԻՎ 149-Ա ՈՐՈՇՈՒՄԸ ՎԻՃԱՐԿԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

10 հունիսի 2007թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի (զեկուցող), Վ. Հովհաննիսյանի (զեկուցող), Ջ. Դուկասյանի, Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմող կողմի՝ «Իմպիչմենտ» դաշինքի ներկայացուցիչներ Վ. Հովակիմյանի, Ն. Փաշինյանի եւ Վ. Գրիգորյանի,

«Նոր ժամանակներ» կուսակցության ներկայացուցիչներ Հ. Սարգսյանի, Ռ. Թորոսյանի եւ Հ. Բաղդասարյանի,

«Օրինաց երկիր» կուսակցության ներկայացուցիչներ Հ. Մարգարյանի, Ա. Ավոյանի եւ Գ. Սարգսյանի,

«Հանրապետություն» կուսակցության ներկայացուցիչ Ա. Ջեյնալյանի, գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի նախագահ Գ. Ազարյանի, ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի նախագահի տեղակալ Ա. Բախչազուլյանի, ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի իրավաբանական եւ ծրագրամեթոդական վարչության պետ Ն. Հովհաննիսյանի, որպես հարակից պատասխանողներ ներգրավված՝ ՀՀ դատախազության ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալ Գ. Դանիելյանի եւ ՀՀ դատախազության վարչության պետի տեղակալ Գ. Հարությունյանի, ՀՀ արդարադատության նախարարության ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ արդարադատության նախարար Դ. Հարությունյանի եւ ՀՀ արդարադատության նա-

60 ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ♦ 4(45)2007

խարարի առաջին տեղակալ Գ. Մալխասյանի, ՀՀ ոստիկանության ներկայացուցիչ՝ ՀՀ ոստիկանության պետի առաջին տեղակալ Ա. Մահտեսյանի, ՀՀ հեռուստատեսության եւ ռադիոյի ազգային հանձնաժողովի ներկայացուցիչ՝ Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի ազգային հանձնաժողովի նախագահ Գ. Ամալյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 3.1. կետի, 101 հոդվածի 9 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25 եւ 74 հոդվածների,

դռնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց ««Իմպիչմենտ» դաշինքի, «Նոր ժամանակներ», «Օրինաց երկիր» եւ «Հանրապետություն» կուսակցությունների դիմումների հիման վրա՝ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2007 թվականի մայիսի 19-ի՝ «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով պատգամավորներ ընտրվելու մասին» թիվ 149-Ա որոշումը վիճարկելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ են հանդիսացել «Իմպիչմենտ» դաշինքի, «Նոր ժամանակներ», «Օրինաց երկիր» եւ «Հանրապետություն» կուսակցությունների 2007թ. մայիսի 26-ի դիմումները սահմանադրական դատարան:

Սահմանադրական դատարանը, 2007 թվականի մայիսի 27-ի աշխատակարգային նիստում քննարկելով վերոհիշյալ դիմումները, կայացրել է գործերը քննության ընդունելու եւ գործով որպես պատասխանող կողմ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին ներգրավելու վերաբերյալ որոշումներ: Միաժամանակ, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 31 հոդվածի 5-րդ մասով սահմանված կարգով գործը դատաքննության նախապատրաստելու եւ գործի հանգամանքները նիստում շարադրելու համար զեկուցողներ են նշանակվել սահմանադրական դատարանի անդամներ Հ. Դանիելյանը եւ Վ. Հովհաննիսյանը:

Սահմանադրական դատարանը 2007 թվականի մայիսի 29-ի աշխատակարգային նիստում կայացրել է գործերը «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 39 հոդվածով սահմանված կարգով միավորելու վերաբերյալ որոշում: Միաժամանակ, ղեկավարվելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 45 հոդվածով եւ 74 հոդվածի 4-րդ մասով, սահմանադրական դատարանը սույն գործով հարակից պատասխանողներ է ներգրավել ՀՀ դատախազությանը, ՀՀ արդարադատության նախարարությանը, ՀՀ ոստիկանությանը եւ ՀՀ հեռուստատեսության եւ ռադիոյի ազգային հանձնաժողովին:

Լսելով գործող զեկուցողներ՝ ՍԳ անդամներ Վ. Հովհաննիսյանի եւ Հ. Դանիելյանի համատեղ զեկուցումը, կողմերի ներկայացուցիչների բացատրությունները, ուսումնասիրելով նրանց կողմից ներկայացված փաստարկներն ու հակափաստարկները, ինչպես նաեւ հետազոտելով դիմումները եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Բ Զ Ե Ց .**

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

1. Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով ընտրություններն անցկացվել են 2007 թվականի մայիսի 12-ին՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 68 հոդվածում նախատեսված ժամկետում: Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 15 հոդվածին համապատասխան քվեարկությունը կազմակերպելու և քվեարկության արդյունքներն ամփոփելու նպատակով հանրապետության տարածքում կազմավորվել է թվով 1923 ընտրական տեղամաս: Ընտրությունների կազմակերպման և անցկացման նպատակով Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 171 հոդվածով նախատեսված կարգով հանրապետության տարածքում կազմավորվել է 41 ընտրատարածք: Նույն օրենսգրքի 31 հոդվածին համապատասխան կազմավորվել է ընտրական հանձնաժողովների եռաստիճան համակարգ՝ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով, ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովներ և տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներ: Ընտրությունների ողջ գործընթացը կազմակերպել և վերահսկել է կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը:

2. Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 29 հոդվածով սահմանված կարգով հավատարմագրվել և ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրությունների նախապատրաստման, անցկացման և արդյունքների ամփոփման ընթացքում դիտորդական առաքելություն են իրականացրել վեց միջազգային կազմակերպությունների 768 դիտորդ և 54 տեղական կազմակերպությունների 13693 դիտորդ: Դիտորդներին Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 30 հոդվածով նախատեսված գործառույթների իրականացման հնարավորություն է տրվել ընտրությունների ողջ գործընթացում: Ընտրությունների վերաբերյալ եզրակացություններ են ներկայացրել Եվրախորհրդի Խորհրդարանական վեհաժողովի, ԵԱՀԿ Ժողովրդավարական հաստատությունների ու մարդու իրավունքների գրասենյակի, Անկախ պետությունների համագործակցության դիտորդական առաքելությունները, ինչպես նաև դիտորդական առաքելություն իրականացրած տեղական կազմակերպություններ:

3. ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը 2007 թվականի մայիսի 19-ին ամփոփել է Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով 2007 թվականի մայիսի 12-ի ընտրությունների արդյունքները: Համաձայն կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից սահմանադրական դատարան ներկայացված ամփոփիչ արձանագրության՝ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 114 հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված կարգով քվեաթերթիկում ընդգրկված 22 կուսակցություններին և կուսակցությունների մեկ դաշինքին կողմ քվեարկված քվեաթերթիկների ընդհանուր թիվը կազմել է 1.351.423, որը բաշխվել է հետևյալ համամասնությամբ. Ազգային ժողովրդավարական կուսակցություն՝ 8556 ձայն, «Ազգային համաձայնություն» կուսակցություն՝ 4199, «Ազգային միաբանություն» կուսակցություն՝ 49864, «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցություն՝ 204483, «Դաշինք» կուսակցություն՝ 32943, «Ժառանգություն» կուսակցություն՝ 81048, Ժողովրդական կուսակցություն՝ 37044, «Ժողովրդավարական

ուղի» կուսակցություն՝ 8351, «Իմպիչմենտ» դաշինք՝ 17475, «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցություն» կուսակցություն՝ 177907, Հայաստանի դեմոկրատական կուսակցություն (ՀԴԿ)՝ 3686, Հայաստանի երիտասարդական կուսակցություն՝ 2291, Հայաստանի ժողովրդական կուսակցություն՝ 22762, Հայաստանի կոմունիստական կուսակցություն՝ 8792, Հայաստանի հանրապետական կուսակցություն՝ 458258, Հայաստանի մարքսիստական կուսակցություն՝ 2660, «Հանրապետություն» կուսակցություն՝ 22288, Միավորված աշխատանքային կուսակցություն՝ 59271, Միացյալ ազատական ազգային կուսակցություն՝ 2739, «Նոր ժամանակներ» կուսակցություն՝ 47060, Սոցիալ դեմոկրատ հնչակյան կուսակցություն՝ 989, «Քրիստոնեա-ժողովրդական վերածնունդ» կուսակցություն՝ 3433 եւ «Օրինաց երկիր» կուսակցություն՝ 95324: Անճշտությունների թիվը կազմել է 14665:

Վերոհիշյալ արդյունքների հիման վրա եւ ղեկավարվելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 115 հոդվածի 1-ին կետի 1-ին ենթակետով, ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն իր՝ 2007 թվականի մայիսի 19-ի թիվ 149-Ս որոշմամբ, ՀՀ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգի համար ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 95 հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված թվով 90 մանդատի շրջանակներում, Հայաստանի հանրապետական կուսակցության ընտրական ցուցակից ընտրված է ճանաչել 41, «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցության ընտրական ցուցակից՝ 18, «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցություն» կուսակցության ընտրական ցուցակից՝ 16, «Օրինաց երկիր» կուսակցության ընտրական ցուցակից՝ 8 եւ «Ժառանգություն» կուսակցության ընտրական ցուցակից 7 պատգամավորության թեկնածուներ:

4. Դիմելով սահմանադրական դատարան՝ դիմողները գտնում են, որ անհրաժեշտ է անվավեր ճանաչել ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2007 թվականի մայիսի 19-ի՝ «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով պատգամավորներ ընտրվելու մասին» թիվ 149-Ս որոշումը եւ ընտրությունների արդյունքները, իսկ «Օրինաց երկիր» կուսակցությունը գտնում է, որ անհրաժեշտ է անվավեր ճանաչել ՀՀ ԿԸՀ-ի նշված որոշումը եւ ըստ քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի՝ ընտրված ճանաչել կուսակցության համամասնական ցուցակում ընդգրկված համապատասխան թվով թեկնածուների:

«Իմպիչմենտ» դաշինքի ներկայացուցիչները համաձայն սահմանադրական դատարան ներկայացված դիմումի, ինչպես նաեւ գործի դատաքննության ընթացքում պնդեցին, որ.

- ընտրությունների կազմակերպման եւ անցկացման ընթացքում խախտվել է ԱԺ ընտրությունների մասնակից կուսակցությունների եւ կուսակցությունների դաշինքի համար հավասար պայմանների ապահովման օրենսդրական պահանջը,
- ընտրությունների նախապատրաստման, կազմակերպման եւ անցկացման ընթացքում խախտվել են ՀՀ Սահմանադրության 1, 2, 3, 4, 5, 7, 30 եւ 94-րդ հոդվածները, մի շարք միջազգային պայմանագրերով ստանձնված պարտավորությունները, «Կուսակցությունների մասին» ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդվածը, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի բազմաթիվ հոդվածներ,

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

- ընտրությունները կեղծվել են ծրագրված եւ կազմակերպված եղանակով, դրան են ուղղված եղել նաեւ ՀՀ ընտրական օրենսգրքում կատարված փոփոխությունները, արտասահմանում գտնվող ՀՀ քաղաքացիների համար ընտրական իրավունքի իրացման հնարավորություն չստեղծելը, կեղծ անձնագրերով քվեարկելը,
- ըստ դիմող կողմի՝ խախտվել է նախընտրական քարոզչության՝ օրենքով սահմանված կարգը, կուսակցությունների կողմից բաժանվել են նյութական միջոցներ, տրվել են օրենքով արգելված խոստումներ, մատուցվել են ծառայություններ, մարդկանց ստիպողաբար տարել են հանրահավաքների, որոնց հետեւանքով խախտվել է ընտրողի կամքի ազատ արտահայտման իրավունքը:

«Իմպիչմենտ» դաշինքի ներկայացուցիչները գտնում են, որ մի շարք տեղամասային կենտրոններում քվեարկության խցիկների փոխարեն տեղադրված են եղել քվեարկության պատվանդաններ, որի հետեւանքով ընտրությունները մասնակի վերահսկելի են եղել, քվեարկության օրը եղել են միկրոավտոբուսներով ընտրողներին տեղամասեր տեղափոխելու մասսայական դեպքեր, տեղամասային կենտրոններում հաշմանդամների համար չեն ապահովվել իրենց ընտրական իրավունքն իրացնելու անհրաժեշտ պայմաններ:

Կողմը գտնում է, որ ԿԸՀ-ն սահմանադրական մարմին չէ եւ իրավասու չէր կազմակերպել ընտրություններ, միաժամանակ գտնում է, որ ԿԸՀ-ն կամայականորեն է մեկնաբանել օրենքների դրույթները եւ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի պահանջների խախտմամբ է ամփոփել ընտրությունների արդյունքները:

Իրենց փաստարկները հիմնավորելու համար «Իմպիչմենտ» դաշինքի ներկայացուցիչները ՀՀ սահմանադրական դատարան են ներկայացրել դիմումներ՝ ուղղված ՀՀ արդարադատության նախարարին, ՀՀ գլխավոր դատախազին, կենտրոնական, ընտրատարածքային եւ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներին, ինչպես նաեւ ամփոփիչ արձանագրություններ, դիմում-բողոքներ, դատական ակտեր, համապատասխան հրապարակումներ ունեցած թերթերի ցանկ եւ այլ փաստաթղթեր:

5. «Նոր ժամանակներ» կուսակցության ներկայացուցիչները գտնում են, որ.

- ԿԸՀ-ն, խախտելով ՀՀ ԸՕ 632 հոդվածի 3-րդ, 115 հոդվածի 1,2 եւ 7-րդ կետերի պահանջները, նիստում չի քննարկել եւ հաշվի չի առել ընտրությունների նախապատրաստման եւ անցկացման ընթացքում տեղի ունեցած՝ ՀՀ ԸՕ այնպիսի խախտումներ, որոնք կարող էին ազդել ընտրությունների արդյունքների վրա:

Կողմը գտնում է, որ ԿԸՀ-ն ուժը կորցրած ճանաչելով ԿԸՀ-ի 12.03.03թ. թիվ 41-Ն որոշումը, վերացրել է նախընտրական հիմնադրամներ կատարված մուծումների եւ ծախսերի հաշվառման գրանցամատյան վարելու իրավական հիմքերը, որով ԿԸՀ-ն զրկվել է նախընտրական հիմնադրամի միջոցները գերազանցած թեկնածուների գրանցումներն ուժը կորցրած ճանաչելու պահանջով ՀՀ ԸՕ 25 հոդվածի 7-րդ կետի հիմքով դատարան

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

դիմելու հնարավորությունից, այն դեպքում, երբ մի շարք կուսակցություններ, որոնց կողմից կատարված ծախսերը գերազանցել են իրենց նախընտրական հիմնադրամի միջոցները, մասնակցել են քվեարկությանը եւ ընտրվել ԱԺ կազմում:

Ըստ դիմողի՝ ՀՌ-ԱՀ-ն եւ ԿԸՀ-ն խախտել են «Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածը եւ ԿԸՀ-ի 14.03.07թ. թիվ 48-Ն որոշմամբ սահմանված Կարգի 11-րդ կետը՝ թույլատրելով հեռուստաընկերություններին հեռարձակել քաղաքական եւ քարոզչական հաղորդումներ՝ առանց համապատասխան լուսագրերի՝ եթերաժամերի արժեքների բացակայության պայմաններում:

Դիմողի կարծիքով՝ ընդհանուր իրավասության դատարանները խախտել են ԸՕ-ի 40 հոդվածի 8-րդ մասը՝ ըստ էության չքննելով ոչ մի դիմում՝ տարաբնույթ հիմնավորումներով մերժելով դրանք, խախտելով սահմանված 5-օրյա ժամկետը: Դիմողը միաժամանակ գտնում է, որ.

- ԿԸՀ-ն խախտել է ԸՕ-ի 102 հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետը՝ կեղծ փաստաթղթերի հիման վրա գրանցելով ՀՀԿ, ԲՀԿ եւ ՀՅԴ կուսակցությունների թեկնածուների ցուցակները,
- ՀՀ վարչապետը խախտել է ԸՕ-ի 221 հոդվածը՝ մասնավորապես, նախընտրական քարոզչություն իրականացնելով պաշտոնական պարտականությունները կատարելիս, ՁԼՄ-ների միջոցով լուսաբանելով իր գործունեությունը, արգելված վայրերում քարոզչություն իրականացնելով եւ այլն,
- ՀՀ Նախագահը խախտել է օրենքը՝ Հ1-ի եթերում պարզաբանելով ԸՕ-ի պահանջները եւ իրականացնելով հակաքարոզչություն,
- տեղի են ունեցել ԸՕ-ի 22 հոդվածի 3-րդ կետով սահմանված սոցիոլոգիական հարցումների արդյունքների հրապարակման կանոնների խախտումներ,
- տպագրվել են սադրիչ նյութեր «Նոր ժամանակներ» կուսակցության եւ նրա նախագահի վերաբերյալ՝ դրանով իսկ խախտելով ԸՕ-ի 21 հոդվածի 7-րդ մասի պահանջները,
- ԸԸՀ-ներում թույլ են տրվել ելակետային տվյալների փոփոխություններ՝ դրանով իսկ խախտելով ԸՕ-ի 63 հոդվածի 1-ին մասի պահանջները,
- խախտվել է ԸՕ-ի 48 հոդվածի 2-րդ մասի պահանջը՝ ընտրողներին պարտադրելով նշումներ կատարել տարբեր գույնի գրիչներով,
- նույն անձինք քվեարկել են մեկից ավելի անգամներ՝ դրանով իսկ խախտելով ԸՕ-ի 10 հոդվածի 2-րդ մասի եւ 55 հոդվածի 1-ին մասի պահանջները:

Իր փաստարկները հիմնավորելու համար «Նոր ժամանակներ» կուսակցությունը ՀՀ սահմանադրական դատարան է ներկայացրել դիմումներ՝ ուղղված կենտրոնական, ընտրատարածքային եւ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներին, ամփոփիչ արձանագրություններ, ընտրական գործընթացի արդյունքներն արտացոլող սեփական դիտարկումներ, դիմում-բողոքներ, դատական ակտեր եւ այլ փաստաթղթեր:

6. «Օրինաց երկիր» կուսակցության ներկայացուցիչները համաձայն

սահմանադրական դատարան ներկայացված դիմումի, ինչպես նաև գործի դատաքննության ընթացքում պնդեցին, որ.

- մի շարք ընտրատեղամասերում քվեարկության արդյունքների, ինչպես նաև համամասնական ընտրակարգով ընտրությունների արդյունքների ամփոփման ընթացքում տեղի են ունեցել ՀՀ ԸՕ 6, 141, 15, 271, 401, 402, 44, 53, 56, 60, 61, 62, 63 հոդվածների, ՀՀ ԿԸՀ-ի 22.06.06թ. թիվ 19-Ն, 20-Ն, 21-Ն որոշումների խախտումներ:

«Օրինաց երկիր» կուսակցության ներկայացուցիչները գտնում են, որ թիվ 32/40 ընտրատեղամասը կազմավորվել է ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 15 հոդվածի պահանջների խախտմամբ, առանձին ընտրատեղամասերի գործավարության մատյաններում քվեարկության արդյունքների ելակետային տվյալները չեն արձանագրվել, առկա գրառումները չեն համապատասխանում սահմանված կարգին, որոշ ընտրատեղամասերում քվեարկության արդյունքների ամփոփման նիստի ընթացքում իրականացված գործողությունների մասին արձանագրություններ չկան, տեղ են գտել ընտրական փաստաթղթերի հետ օրենքով նախատեսված գործողությունների իրականացման բազմաթիվ խախտումներ, կատարվել են արձանագրությունների տվյալների՝ օրենքով չնախատեսված փոփոխություններ:

«Օրինաց երկիր» կուսակցության ներկայացուցիչները գտնում են նաև, որ ընտրությունների արդյունքներն ամփոփվել են իրավասու անձանց դիմում-բողոքներին ընթացք տալու կարգի խախտմամբ, ընդհանուր իրավասության դատարանները չեն սպառնում քաղաքացու արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունքը, իսկ ԿԸՀ-ն անբավարար է կատարել ընտրական օրենսգրքով իրեն վերապահված լիազորությունները, հրաժարվել է իր գլխավոր պարտականությունից՝ ընտրությունների օրինականության նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելուց:

Իրենց փաստարկները հիմնավորելու համար «Օրինաց երկիր» կուսակցության ներկայացուցիչները ՀՀ սահմանադրական դատարան են ներկայացրել դիմումներ՝ ուղղված ընտրատարածքային եւ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներին, ամփոփիչ արձանագրություններ, ընտրական գործընթացի արդյունքներն արտացոլող սեփական դիտարկումներ, դիմում-բողոքներ, դատարանների որոշումներ եւ այլ փաստաթղթեր:

7. «Հանրապետություն» կուսակցության ներկայացուցիչը գտնում է, որ.
- «Դաշինք» կուսակցության համամասնական ընտրական ցուցակով առաջադրված Սամվել Անդրանիկի Բաբայանը ԿԸՀ կողմից գրանցվել է՝ ի խախտումն ՀՀ Սահմանադրության 64 եւ ՀՀ ԸՕ 101 հոդվածների,
  - ՀՀԿ-ն իր նախընտրական քարոզչությունն սկսել է ՀՀ ԸՕ սահմանված ժամկետից վաղ՝ 2007թ. հունվարից՝ Հայկական բանակի հիմնադրման 15-ամյակի պատրվակով, մատնանշելով, որ Հայկական բանակի հիմնադրման 15-ամյակին նվիրված զովագող ՀՀԿ-ի կողմից իր քարոզչական հիմնական պատահառով նույնացվել է նրա ղեկավարի՝ ՀՀ պաշտպանության նախարար, այնուհետեւ ՀՀ վարչապետ, ՀՀԿ համամասնական ցուցակը գլխավորող Ս. Սարգսյանի հետ,

- նախընտրական քարոզարշավի ընթացքում ՁԼՄ-ների կողմից «Հանրապետություն» կուսակցության նկատմամբ դրսեւորվել է խտրական վերաբերմունք,
- հեռուստաընկերությունների կողմից խախտվել է «Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 11-ի 2-րդ մասը, մասնավորապես, հաղորդումների հեռարձակումը չի ուղեկցվել «քաղաքական գովազդ» լուսագրով, որի արդյունքում, դիմողի կարծիքով, ոչ թափանցիկ է դարձել փաստացի այդպիսին հանդիսացող գովազդի ֆինանսավորումը,
- «Հանրապետություն» կուսակցության նախընտրական միջոցառման կազմակերպման եւ անցկացման համար Օպերայի եւ բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնի դահլիճը չտրամադրելով եւ այն ՀՀԿ-ին համանման միջոցառման համար տրամադրելով՝ խտրական մոտեցում է ցուցաբերվել «Հանրապետություն» կուսակցության նկատմամբ,
- դիմումում մատնանշված՝ օրենքով արգելված մի շարք գործողություններ ուղղակի կամ անուղղակի ազդեցություն են ունեցել ընտրական գործընթացի եւ ընտրությունների արդյունքների վրա,
- արտասահմանում գտնվող ՀՀ դիվանագիտական ներկայացուցչություններում եւ հյուպատոսական հիմնարկներում ընտրական տեղամասեր չստեղծելն ուղղակիորեն կարող էր ազդել ընտրությունների արդյունքների վրա, քանի որ անհայտ թվով ՀՀ քաղաքացիներ գրկվել են իրենց ընտրելու իրավունքից: Ընտրություններին նշված անձանց չմասնակցելը կարող էր ազդել այն կուսակցությունների ընտրվելու փաստի վրա, որոնք ընդամենը մի քանի հազար ձայն չէին ստացել ընտրվելու համար,
- առկա են փաստեր այն մասին, որ որոշ ընտրատեղամասերում ընտրողներին բաժանվել կամ խոստացվել են ընտրակաշառք եւ ծառայություններ, ինչը կարող էր ազդել այդ ընտրատեղամասերի ընտրողների կամաարտահայտության վրա,
- իրավասու ընտրական հանձնաժողովներին ուղղված բազմաթիվ բողոքներին հիմնականում տրվել են անհիմն պատասխաններ, իսկ որոշ դեպքերում վերջիններս ընդհանրապես խուսափել են պատասխաններ տալուց: ԿԸՀ-ն գրեթե բոլոր դեպքերում համապատասխան դիմումների հիման վրա «Վարչարարության հիմունքների եւ վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն չի հարուցել վարչական վարույթ եւ չի ընդունել վարչական ակտ: Դեռ ավելին, ԿԸՀ-ին՝ որպես կոլեգիալ մարմնի, հասցեագրված դիմումներին մշտապես պատասխանել է ԿԸՀ-ի նախագահը՝ իր գրությամբ:

8. Պատասխանող կողմի՝ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի ներկայացուցիչները դիմող կողմի ներկայացրած փաստարկների առնչությամբ գտնում են, որ 2007 թվականի ԱԺ ընտրությունների ժամանակ տեղի չեն ունեցել այնպիսի ընտրախախտումներ, որոնք կարող էին ազդել ընտրությունների արդյունքների վրա, եւ դիմումները պետք է մերժվեն, քանի որ պատասխանող կողմի կարծիքով:

- դիմող կողմի փաստարկներն ունեն խիստ սուբյեկտիվ բնույթ, հիմն-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

- ված են օրենսդրության կամայական մեկնաբանությունների վրա եւ դիմումներին կից ներկայացված նյութերով հիմնավորված չեն,
  - արտասահմանում ընտրական տեղամասեր չստեղծելը չի կարող դիտարկվել ընտրությունների արդյունքների վրա ազդող հանգամանք, քանի որ ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը չի նախատեսում քվեարկության կազմակերպում եւ անցկացում Հայաստանի Հանրապետության աշխարհագրական տարածքից դուրս,
  - ընտրողների ցուցակները՝ ցուցակներում անճշտությունների վերաբերյալ դիմումներ տալու ժամկետների, տեղի, դրանց քննարկման կարգի եւ պայմանների մասին կից տեղեկանքներով, ՀՀ ընտրական օրենսգրքով սահմանված ժամկետներում փակցվել են տեղամասային կենտրոններում, հատկացվել ընտրական հանձնաժողովներին, տեղադրվել ԿԸՀ-ի ինտերնետային կայքում՝ նաեւ ըստ տեղամասերի, ցուցակների ճշգրտման արդյունքում ընտրողների թիվը նվազել է մոտ 40.000-ով, այդ թվում՝ ցուցակներից հանվել է 9607 մահացածի անուն-ազգանուն,
  - ոստիկանության ծառայողների համար լրացուցիչ ցուցակ չկազմելու վերաբերյալ դիմող կողմի պնդումը հիմնագուրկ է եւ առնչություն չունի իրականության հետ,
  - «Քաղաքացիական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 3 հոդվածի համաձայն՝ նախարարի պաշտոնը քաղաքական պաշտոն է: ՀՀ օրենսդրությունը որեւէ տարբերակում չի սահմանում պաշտպանության նախարարի եւ այլ քաղաքական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց միջեւ, ուստի վերջինս ընդհանուր հիմունքներով կարող է առաջադրվել եւ գրանցվել որպես Ազգային ժողովի պատգամավորության թեկնածու: Առկա է ԲՀԿ-ի հիմնադիր փաստաթուղթը, իսկ ՀՅԴ-ն գրանցված է իրավաբանական անձանց գրանցման պետական ռեգիստրում, հետեւաբար՝ ՀՀԿ-ի, ԲՀԿ-ի, ՀՅԴ-ի ընտրական ցուցակների գրանցումը դատական կարգով ուժը կորցրած ճանաչելու վերաբերյալ պատասխանող կողմի պնդումն անհիմն է,
  - «Դաշինք» կուսակցության ընտրական ցուցակով առաջադրված պատգամավորության թեկնածու Սամվել Բաբայանի հետ կապված հարցն իր լուծումն է ստացել ՀՀ վճարեկ դատարանի 2000 թվականի հոկտեմբերի 17-ի որոշմամբ:
- Պատասխանող կողմը, անդրադառնալով նախընտրական քարոզչության փուլում կատարված իրավախախտումների վերաբերյալ դիմողների փաստարկներին, գտնում է, որ.
- բարձրացված հարցերը քննարկվել են ԿԸՀ-ում եւ դիմողներին պարզաբանվել է, որ մինչեւ նախընտրական քարոզչության պաշտոնական մեկնարկը, համաձայն ՀՀ Սահմանադրության, «Կուսակցությունների մասին» ՀՀ օրենքի՝ կուսակցությունն իրավունք ունի օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ազատորեն տեղեկություններ տարածել իր գործունեության վերաբերյալ, քարոզել իր նպատակները եւ խնդիրները: Նշված գործունեությունը, եթե նույնիսկ պարունակի էլ քարոզչության տարրեր, չի կարող նույնացվել նախընտրական քարոզչության հետ,

- Հայկական բանակի 15-ամյակին նվիրված միջոցառումները եւ պատառները չի կարելի նույնացնել նրա ղեկավարի գործունեության հետ, քանի որ տեղադրված գովազդային վահանակները չեն կարող նույնացվել որեւէ անձի հետ եւ իրենցում որեւէ նախընտրական քարոզչության տարր չեն պարունակում: Բացի դրանից, նախընտրական քարոզչությանն առնչվող հարցադրումների վերաբերյալ առկա են առաջին ատյանի դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած վճիռներ, որոնցով դիմողների կողմից նշված փաստերը չեն գնահատվել որպես ընտրախախտումներ:

Պատասխանող կողմը, անդրադառնալով նախընտրական քարոզչության փուլում զանգվածային լրատվության միջոցների գործունեության առնչությամբ դիմողների այն պնդումներին, թե որոշ կուսակցությունների նախընտրական միջոցառումներ ընդհանրապես չեն լուսաբանվել, որոշ դեպքերում առանձին ՉԼՄ-ներ չեն մասնակցել առանձին կուսակցությունների նախընտրական միջոցառումներին, գտնում է, որ

- դիմող կողմի հարցադրումները՝ ներկայացվածն ընտրախախտում որակելու առումով, հիմնադրել են, քանի որ ՉԼՄ-ների իրավունքներն ու պարտականությունները, գործունեության երաշխիքները սահմանված են «Չանգվածային լրատվության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով, իսկ նախընտրական քարոզչության ընթացքում նրանց գործունեության առանձնահատկությունները սահմանված են Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 20 հոդվածով, համաձայն որի՝ ՉԼՄ-ները լրատվական հաղորդումներում թեկնածուների, կուսակցությունների կամ կուսակցությունների դաշինքների կողմից իրականացվող նախընտրական քարոզարշավի վերաբերյալ պետք է ներկայացնեն անկողմնակալ եւ գնահատականներից զերծ տեղեկատվություն՝ ապահովելով արդար եւ հավասար պայմաններ: ՉԼՄ-ներին իրենց միջոցառումների վերաբերյալ տեղեկացնելու փոխարեն դիմողներն ընտրել են պետական մարմիններին տարբեր բողոքներ ներկայացնելու ուղին: Ի դեպ, նույնիսկ այդ դեպքում նրանք չեն կցել իրենց հետագա հանդիպումների ժամանակացույցը:

Պատասխանող կողմը, անդրադառնալով «Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի» մասին ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի խախտումների վերաբերյալ դիմողների հարցադրումներին, գտնում է, որ նշված հոդվածը հակասական, ոչ միանշանակ մեկնաբանության տեղիք է տալիս, ինչը բարդացնում է հոդվածում ամրագրված դրույթների կիրառումը՝ շատ դեպքերում այն դարձնելով անհնարին, քանի որ անհասկանալի է, թե որն է հանրաքվեների եւ ընտրությունների քարոզչությանը նախորդող ժամանակաշրջանը:

Հեռուստատեսության վրա «քաղաքական գովազդ» լուսագրի պարտադիր ցուցադրման առնչությամբ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի ներկայացուցիչները գտնում են, որ այդ հարցը կարգավորված է Եվրախորհրդի նախարարների կոմիտեի R (99) 15 հանձնարարականում, որի 5-րդ կետում նշված է, որ լուսագիրը պարտադիր է վճարովի գովազդի համար: Անդրադառնալով առանձին հեռուստաընկերությունների առանձին հե-

դինակային հաղորդումներին այս կամ այն կուսակցության ներկայացուցիչներին չհրավիրելու հանգամանքներին, պատասխանող կողմի կարծիքով՝ դրանք ընտրախախտում որակվել չեն կարող, քանի որ «Չանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն արգելվում է զանգվածային լրատվության միջոցի նկատմամբ որեւէ տեղեկատվություն տարածելուն կամ տարածելուց հրաժարվելուն նպատակաուղղված կամ դրան հանգեցնող հարկադրանք կիրառելը:

Պատասխանող կողմը, անդրադառնալով պաշտոնատար անձանց կողմից նախընտրական քարոզչություն իրականացնելու վերաբերյալ դիմող կողմի պնդումներին, գտնում է, որ ընդունելի չէ «պաշտոնական պարտականություններ» եւ «աշխատանքային ժամեր» հասկացությունների բովանդակային ծավալների նույնացումը:

Ըստ պատասխանող կողմի՝ դիմողները կուսակցությունների բնականոն գործունեությանն ուղղված ֆինանսական միջոցները նույնացրել են նախընտրական քարոզչության համար ծախսվող միջոցների հետ, որի արդյունքում հանգել են սխալ եզրակացության: Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն իր 2007թ. փետրվարի 1-ի թիվ 27-Ն որոշմամբ ստեղծված վերահսկիչ-վերստուգիչ ծառայության միջոցով, սահմանված կարգով, իրականացրել է նախընտրական հիմնադրամների վերահսկողությունը:

Պատասխանող կողմը, անդրադառնալով նախընտրական քարոզչության համար դահլիճներ եւ այլ շինություններ չտրամադրելու մասին դիմող կողմի հարցադրմանը եւ հղում կատարելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 18 հոդվածի 1-ին կետին, ԿԸՀ-ի 2005թ. օգոստոսի 3-ի որոշմանը, պարզաբանեց, որ նման պարտականություն ունեն միայն պետական մարմինները, այն էլ միայն համապատասխան ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի պահանջով: Մինչդեռ դիմումներում չի նշվում որեւէ դեպք, երբ սահմանված կարգով ԸԸՀ-ին դիմելուց հետո պետական մարմինների տրամադրության տակ առկա դահլիճները չտրամադրվեն կուսակցություններին:

Պատասխանող կողմը, անդրադառնալով նախընտրական քարոզչության շրջանակներում իրականացվող միջոցառումներին ընտրողների հարկադրաբար մասնակցության վերաբերյալ դիմող կողմի հարցադրումներին, նշեց, որ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը դեռեւս 2007 թվականի մայիսի 10-ին համապատասխան գրությամբ դիմել է ՀՀ դատախազությանը եւ 29.05.2007թ. ստացել պատասխան այն մասին, որ նախապատրաստվել են նյութեր, իսկ 25.05.2007թ. որոշմամբ քրեական գործ հարուցելը մերժվել է՝ հանցագործության դեպքի բացակայության պատճառով:

Պատասխանող կողմը, անդրադառնալով ԿԸՀ կողմից դիմում-բողոքների քննարկման առնչությամբ դիմող կողմի պնդումներին, արտահայտեց այն դիրքորոշումը, որ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն իր ստացած բոլոր դիմումները քննարկել եւ հասցեատերերին պատասխաններ է ուղարկել ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 401 հոդվածով սահմանված կարգով եւ ժամկետներում: Ընտրությունների ժամանակահատվածում կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի ավելի քան երկու տասնյակ ակտեր բողոքարկվել են դատարան, որոնցից ուժը կորցրած է ճանաչվել

ընդամենը մեկը: Ինչ վերաբերում է վարչական վարույթ չհարուցելուն, ապա վերը նշված նորմով ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն աշդպիսի պարտականություն չունի:

Պատասխանող կողմը, անդրադառնալով ընտրակաշառքի եւ ծառայությունների մատուցման վերաբերյալ դիմող կողմի հայտարարությանը, նշեց, որ ՀՀ դատախազության տեղեկանքի համաձայն՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 154.2. հոդվածի հատկանիշներով հարուցվել են քրեական գործեր երեք անձի նկատմամբ:

Պատասխանող կողմը, անդրադառնալով բարեգործական ծրագրերի իրականացման վերաբերյալ դիմող կողմի փաստարկներին, նշեց, որ մինչեւ նախընտրական քարոզչության սկիզբը կուսակցությունները կարող են նպաստել բարեգործական ծրագրերի իրականացմանը, քանի որ օրենսդրական համապատասխան արգելք գոյություն չունի:

Պատասխանող կողմը, անդրադառնալով քվեարկության արդյունքների ամփոփման, ընտրական փաստաթղթերի հանձնման կարգի խախտման վերաբերյալ դիմող կողմի պնդումներին, գտնում է, որ.

- տեղամասային ընտրական հանձնաժողովները ՀՀ ընտրական օրենսգրքով սահմանված կարգով քվեարկության ավարտից հետո 10 ժամվա ընթացքում ավարտել են քվեարկության արդյունքների ամփոփումը,

- ընտրական տեղամասերում մեկ քվեարկության արդյունքների ամփոփման համար ՀՀ ընտրական օրենսգրքով սահմանված ժամկետում միաժամանակ ամփոփվել են թե՛ համամասնական եւ թե՛ մեծամասնական ընտրակարգով քվեարկության արդյունքները, ինչի պատճառով աշխատել են գերծանրաբեռնված, որն առանձին դեպքերում հանգեցրել է ընտրական օրենսգրքի ընթացակարգային որոշ նորմերի չպահպանմանը, թերացումների, որոնք տեխնիկական բնույթի են եւ չեն հանգեցրել ամփոփիչ արձանագրությունների ելակետային տվյալների փոփոխության,

- ամփոփիչ արձանագրություններում թվաբանական (ոչ ելակետային) տվյալների սխալներն օրենքով սահմանված կարգով վերացվել են ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովներում տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների նախագահների /տեղակալների/ եւ /կամ/ քարտուղարների կողմից եւ վավերացվել նրանց ստորագրություններով ու տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների կնիքներով,

- «Կողմ քվեարկված քվեաթերթիկների ընդհանուր թիվը», «Վավեր քվեաթերթիկների թիվը», «Անճշտությունների չափը» տողերի տվյալները հաշվարկել է «Ընտրություններ ավտոմատացված համակարգ» ծրագիրը, եւ այդ տվյալների հանրագումարն է ներառվել քվեարկության արդյունքների վերջնական արձանագրությունում,

- ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը՝ ամփոփելով ստացված տվյալները, բերել է հանրագումարի, բացահայտ անճշտություններ, վրիպակներ, բացթողումներ եւ նմանատիպ այլ թերություններ հայտնաբերելու պարագայում չի ցուցաբերել մեխանիկական մոտեցում, քանի որ ամփոփում է քվեարկության արդյունքները եւ ոչ թե ստացված թվերի մեխանիկական հանրագումարը:

Պատասխանող կողմը, անդրադառնալով վերահաշվարկի վերաբերյալ դիմող կողմի հարցադրմանը, գտնում է, որ ՀՀ ընտրական օրենսգրքով նախատեսված կարգով եւ ժամկետներում վերահաշվարկի պահանջի մասին դիմումներ են ստացվել միայն թիվ 5, 11, 14, 15 եւ 33 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովներում կամ՝ թվով 32 տեղամասերի վերաբերյալ, որը կազմում է տեղամասերի ընդհանուր թվի ընդամենը 1,66%-ը: Թվով չորս ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովներում քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկն իրականացվել է ողջ ծավալով, իսկ թիվ 33 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովում 23 դիմումների առնչությամբ ՀՀ ընտրական օրենսգրքով սահմանված ժամկետներում հնարավոր է եղել իրականացնել երեք տեղամասերի քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկ, ինչն ունի օբյեկտիվ պատճառաբանություն՝ նույն դիմողի կողմից նույն ընտրատարածքում ներկայացվել են նաեւ մեծամասնական ընտրակարգով քվեարկության արդյունքների թվով 23 ընտրական տեղամասերում վերահաշվարկի պահանջի մասին դիմումներ,

- վերահաշվարկների արդյունքում կուսակցություններին տրված ձայների թվի էական փոփոխություններ չեն եղել, սակայն թիվ 14/55, 14/70 եւ 15/16 ընտրական տեղամասերում հայտնաբերվել են առանձին խախտումներ եւ նյութերն ուղարկվել են ՀՀ դատախազություն, փաստերի առթիվ հարուցվել են քրեական գործեր:

9. Գործով որպես հարակից պատասխանող ներգրավված՝ ՀՀ դատախազության ներկայացուցիչ՝ ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալ Գ. Դանիելյանը դիմող կողմի ներկայացրած փաստարկների առնչությամբ հայտնեց, որ դիմումներում բերված փաստարկները հիմնավորված չեն եւ չեն կարող հիմք հանդիսանալ Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2007թ. մայիսի 19-ի որոշումն անվավեր ճանաչելու համար:

- Միաժամանակ, Գ. Դանիելյանը նշեց, որ.
- դիմողների կողմից մատնանշված իրավախախտումների վերաբերյալ չեն ներկայացվել հիմնավոր փաստարկներ, որի արդյունքում վերջինների եզրահանգումներում մեծ տեղ է հատկացվել սուբյեկտիվ բնույթի մեկնաբանություններին,
  - ընտրական իրավունքի խախտումների, այսպես կոչված, զանգվածային բնույթը չի համապատասխանում իրականությանը, դրանց գերակշիռ մասը քննարկման առարկա է դարձել Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունում: Մասնավորապես, դատախազությունում դեռեւս 2007թ. ապրիլի 10-ին ձեւավորվել են երկու հանձնախմբեր, որոնք հանրապետության տարածքում համակարգել են ընտրախախտումների վերաբերյալ հաղորդումների քննարկումը: Այդ հանձնախմբերի կողմից կատարված աշխատանքի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ տեղ են գտել ընտրական իրավունքի տարաբնույթ խախտումներ, սակայն դրանք զանգվածային բնույթ չեն կրել,
  - կուսակցությունները, ընտրական իրավունքի խախտումների վերաբերյալ հաղորդումներ ներկայացնելիս, որպես կանոն, բավարարվել

- են սուկ հաղորդումներ ներկայացնելով եւ միանշանակ հրաժարվել են բացատրություններ տալուց,
- 2007թ. մայիսի 31-ի դրությամբ Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունն ստացել է ընտրական իրավունքի խախտումների վերաբերյալ թվով 80 հաղորդում, որոնցից 41-ը՝ ֆիզիկական եւ իրավաբանական անձանցից, այդ թվում՝ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովից, 39-ը՝ լրատվության միջոցներից: Դրանց քննարկման արդյունքում հարուցվել է թվով 15 քրեական գործ, իսկ 57-ով կայացվել է քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշում: Ընդ որում, մերժման որոշումների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ գերակշիռ մասի հիմքում դրված է հանցադեպի բացակայությունը,
  - նախընտրական քարոզչություն կատարելու սահմանված կանոնների խախտման համար պատասխանատվություն է սահմանված միայն Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 401 հոդվածով, ուստի այդ բնույթի խախտումներ մատնանշող հաղորդումների հեղինակներին հանգամանորեն պարզաբանում է տրվել այդ մասին,
  - հաղորդումների ցանկում մեծ թիվ են կազմում այնպիսիք, որոնցում բարձրացված են այս կամ այն ընտրական հանձնաժողովի կամ պետական այլ իրավասու մարմնի կողմից օրենքին հակասող իրավական ակտ ընդունելու կամ դատարանի կողմից ակնհայտ անհիմն դատական ակտ ընդունելու վերաբերյալ հարցադրումներ: Բազմիցս դատախազության կողմից պարզաբանում է տրվել այն մասին, որ նշված դեպքերում իրավաչափ է հիշյալ իրավական ակտերը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 24-րդ եւ 26-րդ գլուխների նորմերով սահմանված կարգով վիճարկել դատարաններում,
  - այս կամ այն իրավախախտման փաստի առնչությամբ դիմող կողմի ներկայացուցիչների կողմից Հայաստանի Հանրապետության դատախազություն դիմելու եւ որեւէ պատասխան չստանալու վերաբերյալ պնդումները չեն համապատասխանում իրականությանը, քանի որ առանց որեւէ բացառության քննարկվել եւ սահմանված ժամկետներում պատասխան է տրվել բոլոր հաղորդումներին:

10. Գործով որպես հարակից պատասխանող ներգրավված՝ ՀՀ արդարադատության նախարար Դ. Հարությունյանը կուսակցությունների գրանցման օրինականության վերաբերյալ հարցադրման կապակցությամբ պնդեց, որ դրանց գրանցումն օրինական է:

Անդրադառնալով կուսակցությունների ֆինանսական հաշվետվություններին՝ Դ. Հարությունյանը նշեց, որ ՀՀԿ, ՀՅԴ եւ ԲՀԿ կուսակցությունները ժամանակին եւ պատշաճ կերպով ներկայացրել են իրենց ֆինանսական հաշվետվությունները, եւ օրենքով սահմանված ժամկետում համապատասխան ֆինանսական հաշվետվությունը հրապարակվել է:

11. Գործով որպես հարակից պատասխանող ներգրավված՝ ՀՀ ոստիկանության ներկայացուցիչ՝ ՀՀ ոստիկանության պետի առաջին տեղակալ Ա. Մահտեսյանը դիմող կողմի ներկայացրած փաստարկների առնչությամբ հայտնեց, որ դիմումներում եւ դատաքննության ընթացքում հնչած

պատասխաններում չկա որեւէ հիմնավոր փաստարկ ընտրացուցակները թերի կազմելու մասին՝ այն հաշվով, որ դրանք ազդեն ընտրությունների վերջնական արդյունքների վրա: Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության կողմից կազմված՝ Հայաստանի Հանրապետությունում 2007 թվականի համապետական ընտրությունների ընտրացուցակներում առաջին անգամ գրանցվել է անճշտությունների շատ ցածր տոկոս (0.13%:: Ընտրացուցակները վաղօրոք տեղակայված են եղել ինտերնետ կայքում, քաղաքացիներից եւ երկու կուսակցություններից ստացվել են առաջարկություններ դրանցում որոշ ուղղումներ կատարելու վերաբերյալ, եւ որեւէ կուսակցության ահազանգ անարձագանք չի մնացել:

Ա. Մահտեսյանը դիմող կողմի հարցադրումների առնչությամբ նշեց, որ դիմող կողմի այն վարկածը, որ նախընտրական շրջանում Հայաստանի Հանրապետությունում տպագրվել են լրացուցիչ անձնագրեր՝ ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրությունների ընթացքում ընտրակեղծիքներ կատարելու նպատակով, անհիմն են եւ մինչ օրս նման հայտարարություններ անող անձանց կողմից իրավասու մարմիններին չի ներկայացվել որեւէ փաստ այդ հանգամանքը հաստատելու համար:

Անդրադառնալով դիմող կողմի ներկայացուցիչ Ռ. Թորոսյանի այն փաստարկին, որ ըստ Ընտրությունների միջազգային դիտորդական առաքելության «ՀՀ խորհրդարանական ընտրություններ 2007թ. նախնական հայտնաբերումների եւ եզրակացությունների վերաբերյալ» փաստաթղթի, դիտորդները թիվ 31 ընտրատարածքի մի տեղամասից դուրս տեսել են մարդկանց, ովքեր իրենց անձնագրերում կեղծ էջ են ունեցել (ներառյալ լուսանկարը), որը, ըստ նրանց, վկայում է քվեարկողի անձը հաստատող փաստաթղթերի առնչությամբ կեղծիքների մասին, Ա. Մահտեսյանը նշեց, որ այստեղ որեւէ կոնկրետ ապացույց չկա, որը կհաստատի կեղծ անձնագրի առկայությունը, երկրորդ՝ ՀՀ գլխավոր դատախազությունը դիմել է դիտորդական առաքելությանն այդ փաստի կապակցությամբ իրենց ներկայացնել դեպքի մանրամասները, սակայն մինչ օրս որեւէ պատասխան կամ փաստարկ չի ստացվել: Կարելի է միայն ենթադրել, որ տվյալ պարագայում խոսքը վերաբերում է ՀՀ քաղաքացու անձնագրի ռուսերեն ներդիրին, որի ձեւը եւ նկարագիրը հաստատված է ՀՀ կառավարության 1999 թվականի մայիսի 25-ի թիվ 347 որոշմամբ, համաձայն որի՝ ՀՀ քաղաքացու անձնագիրը կարող է ունենալ ռուսերեն ներդիր, որը պարունակում է ՀՀ քաղաքացու անձնագրային ռուսերեն տվյալները եւ լուսանկարը:

12. Գործով որպես հարակից պատասխանող ներգրավված՝ ՀՀ հեռուստատեսության եւ ռադիոյի ազգային հանձնաժողովի ներկայացուցիչ՝ ՀՀ հեռուստատեսության եւ ռադիոյի ազգային հանձնաժողովի նախագահ Գ. Ամալյանը դիմող կողմի ներկայացրած փաստարկների առնչությամբ՝ կապված հեռուստաընկերությունների եւ ռադիոընկերությունների, դրանց գործունեությունը վերահսկող իրավասու մարմինների կողմից ՀՀ ընտրական եւ հեռուստատեսության ու ռադիոյի մասին օրենսդրության ենթադրյալ խախտումների հետ, որոնք կարող էին ազդել ՀՀ ԱԺ 2007թ. մայիսի 12-ի ընտրությունների արդյունքների վրա, հայտնեց, որ «Հեռուստատեսության

եւ ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 11-ում ամրագրված դրույթները հակասական են եւ տարաբնույթ մեկնաբանության տեղիք են տալիս: Դրանք հաճախ պատճառ են թյուրմբռնումների եւ շահարկումների: Դիմողների կողմից նշված իրավախախտումների գերակշիռ կամ առնվազն զգալի մասը վերագրվում է հենց օրենսդրորեն չհատկացված ընտրությունների քարոզչությանը նախորդող ժամանակաշրջանին: ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2007թ. փետրվարի 1-ի թիվ 1-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ ԱԺ 2007թ. մայիսի 12-ին կայանալիք ԱԺ պատգամավորների հերթական ընտրությունների նախապատրաստման եւ անցկացման հիմնական միջոցառումների ժամանակացույցի 24-րդ կետի համաձայն՝ նախընտրական քարոզչությունն սկսվել է 2007թ. ապրիլի 8-ից եւ ավարտվել մայիսի 10-ին: Այս կապակցությամբ անհիմն է դիմողների կողմից նշված 2006 թվականի կեսերից կամ 2007 թվականի փետրվարին իրականացված քարոզչությունը նախընտրական որակելու հարցադրումը: Այդ օրենքի հոդված 11-ով քաղաքական նյութի եւ քարոզչության նույնացումը դիմողների համար հիմք է հանդիսացել հեռուստառադիոընկերությունների կողմից տեղեկատվական, խմբագրական, փաստավավերագրական, հեղինակային կամ մի շարք այլ հաղորդումների՝ առանց անընդմեջ «Քաղաքական գովազդ» կամ «Նախընտրական քարոզչական հաղորդում» լուսագրի հեռարձակումն իրավախախտում որակելու համար: Միայն «Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 11-ի երրորդ մասով սահմանված կարգով տրամադրված եթերաժամն է, որ պետք է ուղեկցվի «Քաղաքական գովազդ» կամ «Նախընտրական քարոզչական հաղորդում» լուսագրերով: Սա է հավաստում նաեւ Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի «Չանգվածային լրատվության միջոցներով նախընտրական քարոզչության լուսաբանման միջոցառումների մասին» 09.09.1999թ. թիվ **R (99) 15** հանձնարարականի 5-րդ կետը, համաձայն որի՝ պահանջվում է հանրությանը տեղեկացնել կուսակցություններին եւ թեկնածուներին նախընտրական նպատակներով, վճարովի հիմունքներով տրամադրված եթերաժամի եւ դրա՝ վճարովի քաղաքական գովազդ հանդիսանալու մասին:

Անդրադառնալով «Նոր ժամանակներ» կուսակցության ներկայացուցչի այն հայտարարությանը, համաձայն որի՝ հեռուստառադիոընկերությունները չեն ներկայացրել վճարովի եթերաժամի արժեքը, բացառությամբ քաղաքական գովազդի համար սահմանված սակագների, Գ. Ամալյանը նշեց, որ ընտրություններին մասնակցող թեկնածուներին, կուսակցություններին եւ կուսակցությունների դաշինքներին նախընտրական նպատակներով վճարովի հիմունքներով տրամադրված եթերաժամը նույն քաղաքական գովազդն է: Հայաստանյան թվով ութ հեռուստաընկերություն եւ մեկ ռադիոընկերություն, ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով, մինչեւ 2007 թվականի փետրվարի 11-ը հրապարակավ հայտնել են վճարովի քաղաքական գովազդի իրենց եթերաժամի արժեքը, միաժամանակ նշելով այդ նպատակով տրամադրվող եթերաժամի տեւողությունը:

13. Գործը քննության նախապատրաստելու ընթացքում սահմանադրական դատարանը ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովից պահան-

ջել եւ ստացել է ՀՀ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով անցկացված ընտրությունների տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների արձանագրությունները՝ տեղամասերում քվեարկության արդյունքների մասին, ՀՀ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով գրանցված կուսակցությունների եւ կուսակցությունների դաշինքի նախընտրական հիմնադրամների՝ օրենքով նախատեսված հաշվետվությունները, ՀՀ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով ընտրությունների ժամանակ ստացված դիմում-բողոքների քննարկման արձանագրությունները եւ դրանց վերաբերյալ պատասխանները, կազմավորված ընտրատարածքային եւ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների անդամների տվյալները, ՀՀ կառավարությունից պահանջել է ՀՀ տարածքից դուրս գտնվող ՀՀ քաղաքացիների թվաքանակի վերաբերյալ վիճակագրական տվյալներ, ՀՀ կառավարության բարեգործական ծրագրերի համակարգման հանձնաժողովից պահանջել եւ ստացել է 2003-2007թթ. իր իրավասության շրջանակներում հաստատված եւ իրականացված բարեգործական ծրագրերի ցանկը, ՀՀ դատական դեպարտամենտից պահանջել եւ ստացել է ՀՀ Ազգային ժողովի 12.05.2007թ. ընտրությունների վերաբերյալ գործերով ՀՀ դատարանների կողմից ընդունված ակտերի պատճենները: Թվարկված բոլոր նյութերը տրամադրվել են դատավարության կողմերին:

14. Սահմանադրական դատարանի հանձնարարությամբ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն ստուգել է «Օրինաց երկիր» կուսակցության մատնանշած քվեարկության արդյունքներով թիվ 14/46, 14/64, 14/72, 15/11, 15/19, 15/28, 15/33, 15/35, 15/53, 15/61, 15/64, 16/19, 16/33, 16/52, 17/30, 17/35, 17/36, 18/21, 18/43, 20/27, 20/35, 20/36, 20/39, 20/45, 20/47, 21/16, 23/12, 23/16, 23/21, 23/22, 23/23, 23/28, 23/32, 23/33, 23/37, 23/39, 23/41, 23/43, 23/50, 23/56, 23/57, 23/58, 23/64, 25/13, 27/16, 27/23, 28/31, 38/22, 40/54, 41/14 տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների կողմից կազմված արձանագրությունները, որոնց արդյունքում պարզվել է հետեւյալը.

- թիվ 14/46, 14/64, 14/72, 15/11, 15/19, 15/28, 15/33, 15/35, 15/53, 15/61, 16/19, 17/36, 17/35, 17/30, 18/21, 18/43, 20/39, 23/33, 23/37, 23/41, 25/13 27/16, 27/23, 28/31, 41/14 տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների արձանագրություններում սխալմամբ չեն նշվել կամ սխալ են նշվել ելունդների տվյալները, եղել են նաեւ այլ վրիպակներ, որոնք շտկվել են՝ հիմք ընդունելով տվյալ տեղամասերի ստացականները: Նշված տեղամասերում քվեարկության արդյունքները վերահաշվարկվել է ԸԸՀ-ների կողմից՝ օրենքով նախատեսված կարգով, եւ արդյունքները չեն փոփոխվել,
- թիվ 15/64, 16/33, 16/52, 20/27, 20/36, 20/45, 23/12, 23/16, 23/21, 23/22, 23/23, 23/28, 23/32, 23/43, 23/50, 38/22, 40/54 ՏԸՀ-ները քվեարկության արդյունքներն ամփոփելիս իրենք են շտկել իրենց կողմից թույլ տրված սխալները, եւ արդյունքները չեն փոփոխվել:
- թիվ 41/14 տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի կողմից կազմված արձանագրությունում ՀՀԿ-ի օգտին տրված ձայների թիվն ավելացվել է՝ 72-ի փոխարեն նշելով 102, ինչը, պատասխանողի կարծիքով, ԸՕ-ի

պահանջների խախտում է: Թիվ 20/35 ընտրական տեղամասում անճշտությունների թիվն ավելացել է 2-ով, թիվ 20/36 ընտրական տեղամասում՝ 24-ով, թիվ 23/39 ընտրական տեղամասում՝ 752-ով, թիվ 23/41 ընտրական տեղամասում՝ 539-ով, թիվ 23/56 ընտրական տեղամասում՝ 60-ով, թիվ 23/57 ընտրական տեղամասում՝ 330-ով, թիվ 23/64 ընտրական տեղամասում՝ 59-ով, թիվ 41/14 ընտրական տեղամասում՝ 3-ով:

15. Սույն գործով դիմողների ներկայացրած փաստարկների իրավագնահատման խնդրում սահմանադրական դատարանը ելնում է հետեւյալ դիրքորոշումից. եթե դիմող կողմն ընտրությունների նախապատրաստման, անցկացման եւ արդյունքների ամփոփման գործընթացով պայմանավորված ընտրական հանձնաժողովների, իրավասու այլ մարմինների որոշումները, գործողությունները կամ անգործությունը մինչեւ սահմանադրական դատարան դիմելը ՀՀ ընտրական օրենսգրքով եւ իրավական այլ ակտերով նախատեսված՝ արտադատական (վարչական) կամ դատական կարգով չի բողոքարկել, այսինքն՝ օրենսդրությամբ նախատեսված ընթացակարգով եւ ժամկետներում չի օգտագործել (սպառել) իր ընտրական իրավունքների պաշտպանության՝ օրենքով նախատեսված բոլոր միջոցները, ապա լիարժեք չեն դառնում սահմանադրական դատարանում ընտրությունների արդյունքներով քննվող հանրային-իրավական վեճի շրջանակներում ապացուցողական նշանակություն ունեցող փաստեր ներկայացնելու եւ դրանցով իր փաստարկները հիմնավորելու նրա դատավարական հնարավորությունները:

ՀՀ Սահմանադրության 100 հոդվածի 3.1. կետի համաձայն սահմանադրական դատարանում վեճի առարկան ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումն է, որը, համաձայն Սահմանադրության 101 հոդվածի 9-րդ կետի՝ դիմող սուբյեկտը քննության առարկա է դարձնում «իրեն առնչվող հարցերի» շրջանակում: ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրությունների արդյունքներով իրավասու ընտրական հանձնաժողովների որոշումների իրավական հիմնավորվածությունը սահմանադրական դատարանում կարող է վիճարկվել երկու տեսանկյունից. ինչպես դրանց ընդունման սահմանված կարգի (ընթացակարգի), դրանց՝ օրենքով պահանջվող ձեւի եւ կառուցվածքի պահպանվածության (ձեւական հիմքեր), այնպես էլ՝ դրանցով նյութական իրավունքի նորմերի կիրառման ենթադրյալ սխալների հիմքով, որով ընտրությունների արդյունքներն ամփոփող ընտրական հանձնաժողովները սխալ հետետության են հանգել որեւէ կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) ընտրական ցուցակում ընդգրկված թվով թեկնածուների ընտրվելու կամ չընտրվելու փաստի վերաբերյալ (նյութական հիմքեր):

Ընթացակարգային (ձեւական) սխալները որպես իրավագնահատման հիմք սահմանադրական դատարանի կողմից կարող են ճանաչվել միայն այն դեպքում, եթե դիմողն ապացուցի դրանց անմիջական պատճառահետեւանքային կապն ընտրությունների արդյունքների հետ: Սահմանադրական դատարանը ելնում է այդ սխալների ոչ թե ձեւական հաստատագրման անհրաժեշտությունից, այլ՝ ընտրողների ազատ կամքի եւ դրանով պայմանավորված՝ ընտրությունների արդյունքների վրա դրանց ունեցած ազդեցությունից:

Միաժամանակ, ընտրությունների արդյունքներով իրավասու ընտրական հանձնաժողովի որոշումը սահմանադրական դատարանում կարող է վիճարկվել միայն այն դեպքում, եթե, դիմողի կարծիքով, հանձնաժողովը պետք է ընդուներ մեկ այլ որոշում, այսինքն՝ ամրագրեր ընտրությունների այլ արդյունքներ, որը եւ պետք է հիմնավորվի դիմողի կողմից: Այդ նպատակով դիմող կողմը սահմանադրական դատարան պետք է ներկայացնի ընտրախախտումների այնպիսի փաստեր, որոնք օրենքով սահմանված կարգով նախապես ներկայացվել են իրավասու ընտրական հանձնաժողովին, որի արդյունքում, իր կարծիքով, կհաստատագրվեին ընտրությունների այլ արդյունքներ: Սահմանադրական դատավարության խնդիրն է պարզել այդպիսի ընտրախախտումների հավաստիությունը եւ դրանց ազդեցությունն ընտրությունների արդյունքների վրա: Սահմանադրական դատարանն այդ սկզբունքից ելնելով, ինչպես նաեւ Հայաստանի Հանրապետությունում ընտրական համակարգի հետագա բարելավման սահմանադրաիրավական երաշխիքների ապահովման անհրաժեշտությունից ելնելով է հետազոտել ու գնահատել գործով ներկայացված փաստերն ու փաստարկները:

16. Համադրելով կողմերի փաստարկները, գնահատելով գործում առկա փաստերը, սահմանադրական դատարանը հիմնավոր է համարում, որ.

- ՀՀ ԿԸՀ-ն եւ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովները նախընտրական քարոզչության փուլում հիմնականում գերադասել են առաջնորդվել ընտրախախտման վերաբերյալ դիմումի առկայության դեպքում վերահսկողություն իրականացնելու սկզբունքով, որը չի կարող երաշխավորել այդ հանձնաժողովների՝ օրենքով վերապահված լիազորությունների արդյունավետ իրացումը,
- տեղ են գտել քվեարկության օրվա եւ տեղի մասին ընտրողներին ոչ պատշաճ իրազեկելու դեպքեր,
- դեռեւս ցածր է առանձին ընտրական հանձնաժողովների անդամների պատրաստվածության աստիճանը, ինչի արդյունքում եղել են կազմակերպական թերացումներ եւ արձանագրություններ կազմելու ձեւական սխալներ, որի մասին վկայել են նաեւ միջազգային դիտորդները,
- զգալի թվով տեղամասային կենտրոններում հաշմանդամների համար քվեարկությանը լիարժեք մասնակցելու պայմանները բավարար չեն եղել,
- ընտրությունների արդյունքների ամփոփման ընթացքում տեղ են գտել արձանագրությունների ոչ ճիշտ կազմման, անթույլատրելի փոփոխություններ կատարելու, ինչպես նաեւ ընտրական փաստաթղթերի կեղծման առանձին փաստեր, որին հատուկ անդրադարձ են կատարել նաեւ միջազգային դիտորդներն իրենց՝ ընտրություններին հաջորդող միջանկյալ զեկույցում,
- ՀՀ ընտրական օրենսգրքում «արձանագրությունների ելակետային տվյալներ» հասկացության պարզաբանման բացակայության պայմաններում, ընտրական հանձնաժողովները որոշ դեպքերում կամայականորեն են այն մեկնաբանել,
- ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 22 հոդվածի 3-րդ կետի պահանջի կատա-

րումը՝ սոցիոլոգիական հարցման արդյունքները հրապարակելու ֆինանսավորման աղբյուրը նշելու վերաբերյալ պահանջի մասով, լիարժեք չի ապահովել:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ որոշակի խնդիրներ են առկա նաեւ ՀՀ ԿԸՀ-ի կողմից նախընտրական քարոզչության նկատմամբ վերահսկողության, ընդհանուր իրավասության դատարաններում հատուկ հայցային վարույթի կարգով ընտրական իրավունքի պաշտպանության համակարգի ոչ բավարար արդյունավետության, նախընտրական հիմնադրամի միջոցների ծախսման վերահսկելիության ապահովման հարցերում:

17. Չնայած ՀՀ ընտրական օրենսգրքի որոշակի բարեփոխումներին, օրենսգրքում եւ ՀՀ օրենսդրական այլ ակտերում տեղ են գտել այնպիսի անհամապատասխանություններ եւ այլ թերություններ, որոնք խնդիրներ են առաջացնում նախընտրական գործընթացների կազմակերպման, ընտրական իրավունքի արդյունավետ դատական պաշտպանության հարցերում: Օրինակ, ընտրական օրենսգրքի 40 հոդվածի 3-րդ կետը սահմանում է, որ «Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշումները, գործողությունները (անգործությունը), բացառությամբ ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների, կարող են բողոքարկվել վերաքննիչ դատարան»: Նման նորմը հաշվի է առել բողոքի կարեւորությունը եւ առանձնահատուկ բնույթը, այդ բողոքները կոլեգիալ կարգով քննելու եւ դատարանի ակտի նկատմամբ նաեւ ավելի մեծ վստահություն ապահովելու անհրաժեշտությունը, քանի որ նույն հոդվածի 8-րդ մասի համաձայն «Ընտրական հանձնաժողովի որոշումները, գործողությունները (անգործությունը) բողոքարկելու մասին դիմումների վերաբերյալ դատարանները վճիռներ կայացնում են սույն հոդվածի 7-րդ կետով սահմանված ժամկետներում: Այդ վճիռները վերջնական են եւ ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից»: Փաստորեն, ընտրական վեճերը, նաեւ վերաքննիչ դատարանի միջոցով, պետք է լուծվեն հատուկ հայցային վարույթի կարգով: Մինչդեռ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի վերաքննիչ դատարանի մասով նման հնարավորություն չի նախատեսել, որի արդյունքում հատուկ հայցային վարույթի կարգով վերաքննիչ դատարանի կողմից ՀՀ ԿԸՀ որոշումները, գործողությունները (անգործությունը) ՀՀ ընտրական օրենսգրքով նախատեսված ընթացակարգերով բողոքարկելը հնարավոր չի դարձել:

Իրավակիրառական պրակտիկայում միասնական մոտեցում գոյություն չունի «Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի պահանջների ապահովման հարցում: Մասնավորապես, դա վերաբերում է նախընտրական քարոզչությանը նախորդող ժամանակահատվածում ԿԸՀ եւ Հեռուստատեսության ու ռադիոյի ազգային հանձնաժողովի կողմից իրենց վերահսկողական լիազորությունների բարեխիղճ իրականացմանը եւ նրանց գործողությունների ու անգործության նկատմամբ արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունքի իրացմանը: Երեւույթին անդրադառնալով հանդերձ, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ այն, ինչ վերաբերում է դատարանների կողմից օրենքի պահանջները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու վերաբերյալ դիմողի պնդումներին,

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ապա ՀՀ Սահմանադրության 100 հոդվածի համաձայն դատական ակտերը սահմանադրական վերահսկողության օբյեկտ չեն, ուստի դրանց բովանդակային գնահատումը դուրս է սահմանադրական դատարանի իրավասության շրջանակներից: Սահմանադրական դատարանը գտնում է նաեւ, որ բոլոր այն հարցերը, որոնք առնչվում են ընտրությունների ժամանակ թեկնածուների գրանցման շուրջ առաջացած վեճերին, որոնք պետք է լուծվեն նախընտրական փուլում եւ որոնց լուծման իրավասությունը վերապահված է ընդհանուր իրավասության դատարաններին, սահմանադրական դատարանում առանձին քննության առարկա դառնալ չեն կարող, եւ որպես ապացուցողական նշանակության հիմք է ընդունվում ընդհանուր իրավասության դատարանների կողմից ընդունված վերջնական ակտը:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ Ազգային ժողովը պետք է վերացնի ոչ միայն նշված օրենսդրական անհամապատասխանությունները, այլեւ ամրապնդի հատուկ հայցային վարույթի ինստիտուտի իրավական հիմքերը՝ առավել հստակեցնելով նման վարույթի իրականացման կարգն ու առանձնահատկությունները: Այս հարցին սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է նաեւ իր 2007թ. մայիսի 8-ի ՍԳՈ-700 որոշման մեջ: Օրենսդրական հստակ ձեւակերպումները եւ ներքին անհամապատասխանությունների վերացումը հնարավորություն կտան ընտրական գործընթացի մասնակիցներին առավել արդյունավետ պաշտպանել իրենց իրավունքները:

18. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ ընտրական օրենսգրքում անկատար է նաեւ ընտրական հանձնաժողովներում դիմումների (բողոքների) եւ առաջարկությունների քննարկման կարգը սահմանող 401 հոդվածը, որն առավելապես պարունակում է այդ փաստաթղթերին ներկայացվող ձեւական պահանջներ: Մինչդեռ, ընտրական գործընթացներն արդյունավետ վերահսկելու, ընտրությունների նկատմամբ հանրության վստահությունը բարձրացնելու առումով անհրաժեշտ է, որպեսզի օրենսդրական փոփոխությունների արդյունքում հստակ նորմատիվ պահանջ ներկայացվի հատկապես ընտրական հանձնաժողովներում դիմումների (բողոքների) եւ առաջարկությունների ընթացակարգային քննարկմանն ու դրա արդյունքում պատճառաբանված որոշումներ կայացնելուն: Դա ծանրակշիռ նախադրյալներ կստեղծի այդ հանձնաժողովների պատասխանատվության բարձրացման, անհրաժեշտության դեպքում՝ այդ որոշումների դատական վիճարկման, իսկ ընտրությունների արդյունքներով պայմանավորված գործընթացներում՝ նաեւ անձանց սահմանադրական իրավունքների դատական արդյունավետ պաշտպանությունը երաշխավորելու ուղղությամբ:

19. Դիմող կողմը ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրությունների արդյունքներն անվավեր ճանաչելու հիմնական փաստարկներից մեկը համարում է երկրի սահմաններից դուրս ընտրատեղամասեր չստեղծելը եւ արտերկրում գտնվող ՀՀ քաղաքացիների ընտրական իրավունքի իրացման համար բավարար նախադրյալներ չապահովելը: Այս հարցի առնչությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ ԿԸՀ-ն գործել է օրենքով սահմանված կարգով: Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանն

արձանագրում է, որ Եվրախորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի փորձագետները վերլուծելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 2007թ. փետրվարի 26-ի փոփոխությունները, հանձնաժողովի 2007թ. մայիսի 31-ի 71-րդ լիազումար նիստում կարծիք են ներկայացրել (CDL-EL(2007)014 եւ CDL-EL(2007)015), որն ստացել է հանձնաժողովի հավանությունը, համաձայն որի՝ նման պրակտիկա առկա է տարբեր երկրներում ու համապատասխան պետության կողմից երկրի ներսում ընտրություններ կազմակերպելու ինստիտուտի ընդունումը կամ դրա մերժումն ազգային օրենսդիր մարմինների խնդիրն է:

Միաժամանակ, անձանց իրավունքների պաշտպանության առնչությամբ տվյալ հարցը սահմանադրական դատարանում քննության առարկա կարող էր դառնալ ՀՀ ընտրական օրենսգրքում կատարված փոփոխությունների սահմանադրականության հարցը քննության առարկա դառնալու համատեքստում՝ համապատասխան դիմումի առկայության դեպքում եւ օրենքի սահմանադրականության գնահատման ընթացակարգով:

20. Դատաքննության ընթացքում «Իմպիչմենտ» դաշինքի ներկայացուցչի կարծիքով, ընտրությունների արդյունքներն անվավեր ճանաչելու էական հիմք է այն, որ ՀՀ ԿԸՀ-ն Սահմանադրությամբ նախատեսված պետական մարմին չէ, եւ այդ մարմնի գոյությունը չի բխում Սահմանադրության 2-րդ եւ 5-րդ հոդվածների պահանջներից:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ նման մոտեցումը Սահմանադրության նորմերի սուբյեկտիվ մեկնաբանման արդյունք է: Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն օրինական հիմքով կազմավորված մարմին է, որի պետաիրավական կարգավիճակի մասին իր իրավական դիրքորոշումը սահմանադրական դատարանն արտահայտել է 2006թ. նոյեմբերի 7-ի թիվ ՍԴՈ-664 որոշման պատճառաբանական մասում:

21. Դիմողները կարելու է են նախընտրական քարոզչության սկզբունքների պահպանումը երաշխավորելու հիմնախնդիրը: Ինչպես նշվում է նաեւ Ընտրությունների միջազգային դիտորդական առաքելության 13.05.2007թ. նախնական եզրակացությունում՝ «Ընտրական օրենսգրքը չի սահմանում, թե ինչ է քարոզչությունը, թե արդյոք ընտրությունների մասնակիցների կամ երրորդ կողմի քարոզչական միջոցառումների կամ դրամահավաքների անցկացումը թույլատրվում է նախքան քարոզարշավի համար նախատեսված ժամանակաշրջանը»: Միաժամանակ նշվում է, որ «Վաղաժամ եւ անուղղակի քարոզչությունն արգելող հստակ դրույթների բացակայությունը եւ կուսակցությունների ու քարոզչությանն ուղղված միջոցների վերաբերյալ կանոնակարգման իրագործման հարցում թերությունների առկայությունը գործունեության շրջանակ են թողնում, որպեսզի ընտրություններում մրցակիցները գերազանցեն քարոզչական միջոցների սահմանափակումները»: Գործի քննության արդյունքները վկայեցին նման եզրահանգման ճշմարտացիությունը: ՀՀ ԿԸՀ-ի դիրքորոշումն այն է, որ նախընտրական վաղաժամ քարոզչության նկատմամբ վերահսկողության իրականացումն իր խնդիրը չէ, եւ այն առավելապես հասարակական կազմակերպությունների գործառույթ է դարձել:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ նախընտրական քարոզչության ընթացքում ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 18 հոդվածի 7-րդ կետի նորմերի խախտումների առնչությամբ կողմերի փաստարկների համադրումը, ՀՀ դատախազությունից ստացված պաշտոնական տեղեկատվությունը, գործի նյութերի վերլուծությունը վկայում են, որ դիմողներին չի հաջողվել հետետեղական կերպով իրացնել օրենսգրքի 18 հոդվածի 8-րդ կետով իրենց վերապահված իրավունքը: Սահմանադրական դատարանը հատուկ կարեւորում է ընտրական գործընթացներով պայմանավորված բողոքարկման հետ կապված հարաբերությունները կարգավորող նորմատիվ պահանջների կատարումը (պահպանումը) այդ գործընթացի բոլոր փուլերում, որը կայուն իրավական նախադրյալ է ընտրական խախտված իրավունքները սահմանադրական-արդարադատական կարգով պաշտպանելու համար:

Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդրական ոչ բավարար կարգավորման են ենթարկված քվեարկությանը նախորդող գործընթացների հետ կապված իրավահարաբերությունները, մասնավորապես, հստակ եւ միակերպ ընկալելի կերպով սահմանման կարիք ունի «նախընտրական քարոզչություն» արտահայտությունը, որը, ինչպես վկայում է ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների ընտրությունների 2007թ. գործընթացների հետ կապված պրակտիկան, հաճախ նույնացվել է «քաղաքական գործընթացներ», «քարոզչությանը նախորդող ու դրա անցկացման ժամանակաշրջան» եւ այլ արտահայտությունների հետ: Դրան, նախ, նպաստել է նախընտրական քարոզչության՝ որպես սահմանադրորեն երաշխավորված ՀՀ քաղաքացիների ընտրական իրավունքի իրացման ինստիտուտի, միաժամանակ եւ իրարամերժ կարգավորումը «Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածում եւ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 18 հոդվածում:

Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում «նախընտրական քարոզչության» բովանդակության եւ ժամանակի մեջ այդ ինստիտուտը կիրառելու միակերպ (որոշակի) կարգի եւ պայմանների նախատեսումը ՀՀ ընտրական օրենսգրքում, որը երաշխիք է նաեւ օրենսգրքի 18 հոդվածի 7-րդ կետի եւ 19-23 հոդվածների՝ ընտրական գործընթացներով պայմանավորված, սահմանափակումների միարժեք կիրառումն ապահովելու համար:

22. Ընտրական իրավունքի պաշտպանությունը, հատկապես սահմանադրական արդարադատության շրջանակներում, չի ենթադրում ձեւական մոտեցում՝ թե որքանով են խախտվել մարդկանց ակտիվ կամ պասիվ ընտրական իրավունքները: Հարցն ունի ընդգրկման ավելի լայն շրջանակ եւ վերաբերում է ընտրությունների հանրային գործառույթին՝ թե ինչ կերպ եւ ինչպիսի վստահությամբ է ձեւավորվում ներկայացուցչական կառավարման համակարգը, ինչպես են ներդաշնակվում կառավարմանը մասնակցելու ազատությունը եւ ներկայացուցչական մարմիններ կազմավորելու պարտականությունը, ինչպիսին է անհատների հասարակական վարքագիծն այս գործընթացում: Ուստի ժողովրդավարական ընտրություններ անցկացնելու հնարավորության ապահովումը պետության պարտավորությունն է եւ ոչ թե առանձին քաղաքական միավորումների կամ անհատների: Դրանից

եւ Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորություններից է բխում նաեւ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 1-ին հոդվածի 4-րդ կետի պահանջը, համաձայն որի՝ «Պետությունը, օրենսդրությամբ վերապահված իրենց լիազորությունների շրջանակում՝ պետական կառավարման, տեղական ինքնակառավարման եւ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով կազմավորող մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք պատասխանատվություն են կրում ընտրությունների նախապատրաստման, կազմակերպման, անցկացման օրինականության համար»: Ուստի պետությունը պարտավոր է այնպիսի երաշխիքներ ապահովել, որպեսզի.

- ա) ընտրական օրենսդրությունը գերծ լինի ընտրական իրավունքի արդյունավետ իրացումը խոչընդոտող թերություններից,
- բ) քաղաքական ընթացիկ գործունեությունը հստակ տարանջատվի նախընտրական քարոզչությունից,
- գ) բացառվի քաղաքական ու բարեգործական գործունեության միատեղումը,
- դ) ընտրական գործընթացի բոլոր փուլերում կանխվի քաղաքական ու գործարար շահերի միահյուսման հնարավորությունը:

ՀՀ Սահմանադրության 2 եւ 4 հոդվածներում ամրագրված հիմնարար սկզբունքների համաձայն՝ իրավական պետության համար ելակետայինն ընտրական գործընթացներում հասարակության քաղաքական շահերի գերակայության օրենսդրական ու կառուցակարգային այնպիսի երաշխիքների ապահովումն է, որը կբացառի առաջնային մանդատով օժտված իշխանության ներկայացուցչական մարմինների ձեւավորման գործում քաղաքական եւ գործարար շահերի անմիջական միահյուսման որեւէ հնարավորություն:

23. «Օրինաց երկիր» եւ «Նոր ժամանակներ» կուսակցությունների ներկայացուցիչներն առաջ քաշեցին բազմաթիվ ընտրատեղամասերում համամասնական ընտրակարգով ընտրությունների արդյունքների արձանագրությունների ապօրինի փոփոխությունների կամ սխալ լրացման խնդիրը: Դիմողների ներկայացրած եւ պատասխանող կողմից պահանջված արձանագրությունների վերլուծությունը վկայեց, որ հիմնական հարցը վերաբերում է այնպիսի սխալների, որոնք ընտրական օրենսգրքի 63 հոդվածի 1-ին մասի հիմքերով իրավասու էին վերացնել ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովների կողմից տեղամասերում քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ արձանագրությունների կազմման վավերականությունն ստուգելիս: Միաժամանակ պարզվեց նաեւ, որ մի շարք ընտրական տեղամասերի ամփոփիչ արձանագրություններ փոփոխվել են օրենքի պահանջների խախտմամբ, եւ սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում, մասնավորապես, թիվ 18/43, 20/36, 23/39, 20/47, 23/41, 41/14 տեղամասերում ամփոփիչ արձանագրությունների փոփոխության եւ գործում առկա այլ նյութերի օրինականությունը պարզելու նպատակով դրանք տրամադրել ՀՀ դատախազությանը՝ օրենքով սահմանված կարգով ընթացք տալու համար:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ կազմված արձանագրու-

թյունների հետագա փոփոխություններն անվատահույսությամբ են առաջացնում ընտրական գործընթացի նկատմամբ եւ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 63 հոդվածի 1-ին մասում պետք է հստակ ու կոնկրետ նշվեն արձանագրության այն տվյալները, որոնք ոչ մի դեպքում փոփոխության ենթակա չեն: Միաժամանակ, գնահատելով վեճի առարկա արձանագրությունների փոփոխությունները՝ ընտրությունների արդյունքների վրա ազդելու տեսանկյունից, սահմանադրական դատարանը ելնում է այն փաստից, որ անճշտությունների վերահաշվարկած չափն ավելանում է շուրջ 3 հազարով: ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 115 հոդվածի 7-րդ կետի համաձայն՝ անճշտությունների չափը չի կարող հիմք հանդիսանալ համամասնական ընտրակարգով ընտրություններն անվավեր ճանաչելու համար: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ անճշտությունների չափն ազդեցություն է ունենում մանդատները բաշխելիս, իսկ 5 կամ 7 տոկոսի սահմանագիծը հաշվարկելիս, եթե այդ չափը նույնիսկ փոփոխությունների է ենթարկվել, ապա ընտրության արդյունքի որեւէ փոփոխության չի հանգեցրել: ՀՀ սահմանադրական դատարանը քննում է ոչ թե վերացական, այլ կոնկրետ գործ, եւ նշված պարագայում անճշտությունների չափն ազդեցություն չի ունեցել դիմողների ստացած քվեների վրա: Բացի դրանից, դիմողների կողմից ներկայացված թիվ 14/46, 14/64, 15/19, 15/61, 15/64, 16/19, 16/33, 16/52, 17/30, 17/35, 17/36, 17/72, 21/16, 23/32, 23/58, 28/31, 36/42, 36/43, 38/22, 40/54 եւ թվով 60-ից ավելի այլ տեղամասերի արձանագրությունների համեմատական վերլուծությունը վկայեց, որ դիմողների կողմից նշված մասնակի փոփոխությունները կատարվել են ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 63 հոդվածի պահանջների հիման վրա եւ որեւէ ազդեցություն չեն ունեցել կուսակցությունների օգտին տրված ձայների քանակի վրա:

Ընդհանուր առմամբ, ընտրական հանձնաժողովներում ներգրավվել են թվով 17685 անդամներ: Համամասնական ընտրակարգով անցկացված ընտրություններում թվով 22 կուսակցություններ եւ կուսակցությունների մեկ դաշինք ընտրական հանձնաժողովներում ունեցել են թվով 40766 վստահված անձինք: 1923 տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներում քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի վերաբերյալ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 402 հոդվածով սահմանված կարգով դիմում ներկայացնելու իրավունք են ունեցել թվով 100 հազարից ավելի անձինք, ընտրախախտումների վերաբերյալ ներկայացվել է թվով ընդամենը 32 դիմում, որոնցից 23-ը՝ դրա անմիջական իրավունքը չունեցող սուբյեկտների կողմից: Ընդ որում, «Իմպիչմենտ» դաշինքն ունեցել է 336 վստահված անձ, «Հանրապետություն» կուսակցությունը՝ 1222, «Նոր ժամանակները»՝ 803, իսկ «Օրինաց երկիր» կուսակցությունն ունեցել է 3181 վստահված անձ եւ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներում 1923 անդամ: Այս բոլորից միայն երեք անձ է վերահաշվարկի պահանջ ներկայացրել:

Ինչպես բխում է գործի նյութերից, ընտրությունների նախնական եւ վերջնական արդյունքների միջեւ տարբերությունը՝ ՀՀ ԿԸՀ-ի ամփոփիչ արձանագրության ելակետային տվյալների եւ կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքի) օգտին տրված ձայների քանակով, տատանվում է 0.15-ից 1.5 տոկոսի սահմաններում:

24. Գործի քննությունը վկայեց միջազգային դիտորդական առաքելության այն եզրակացության հիմնավորվածությունը, որ չնայած տեղ գտած օրենսդրական ու կազմակերպական թերացումներին ու առանձին օրինախախտումներին, «ակներեւ եւ դինամիկ քարոզչություն է նկատվել թե՛ համամասնական եւ թե՛ մեծամասնական ընտրակարգերով առաջադրված շատ թեկնածուների կողմից, որն անցավ թույլատրելի միջավայրում»: Չնայած նախընտրական քարոզչության ընթացքում իրավական ու կառուցակարգային թերացումներին, առանձին դեպքերում օրենսդրության պահանջների ոչ պատշաճ կատարմանը, այդուհանդերձ, դրանց ծավալն ու բնույթը բավարար հիմք չեն հանդիսացել ՀՀ ԿԸՀ-ի կողմից ընտրությունների արդյունքներով այլ որոշում կայացնելու համար:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների 2007թ. ընտրական գործընթացներով եւ ընտրական օրենսգրքի փոփոխություններով պայմանավորված էապես փոխվել է ընտրական վեճերի բնույթը, վերացել են երիտասարդ ժողովրդավարական համակարգերին բնորոշ մի շարք ընտրախախտումներ, մեծացել է ընտրողների քաղաքական ակտիվությունը, որի արդյունքում էականորեն խստացավ նաեւ ընտրախախտումների եւ, մասնավորապես՝ նախընտրական քարոզչության սկզբունքների խախտման բացառման եւ իրավասու պետական մարմինների վերահսկողական գործունեության առավել կանոնակարգման վերաբերյալ հասարակական պահանջը: Այդ առնչությամբ սահմանադրական դատարանը վերահաստատում է իր իրավական դիրքորոշումն այն մասին, որ ընտրական գործընթացի սուբյեկտներին հավասար հնարավորությունների ընձեռումը սերտորեն առնչվում է ընտրողների կարծիքի ձեւավորմանը եւ ենթադրում պետական մարմինների չեզոքություն՝ նախընտրական քարոզչության, զանգվածային լրատվամիջոցների լուսաբանումների նկատմամբ: Մակայն ընտրական գործընթացների կազմակերպման եւ անցկացման միջազգային իրավական չափանիշների անվերապահ պահպանման անհրաժեշտությունից ելնելով, սույն գործով հարկ է նշել, որ նախընտրական քարոզչության իրականացման արդարության եւ ազատության սկզբունքը չի կարող մեկնաբանվել այնքան տարածական, որ բացառվի խոսքի, տեղեկատվության ազատության, ինչպես նաեւ զանգվածային լրատվամիջոցների՝ սեփական տեսակետ ունենալու եւ այն ներկայացնելու իրավունքի իրականացումը:

25. Կուսակցության՝ որպես ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների համամասնական ընտրակարգով ընտրական գործընթացի սուբյեկտի, գործունեությունը կարգավորվում է նախ սահմանադրաիրավական նորմատիվ սկզբունքի մակարդակով. «Կուսակցություններն ապահովում են իրենց ֆինանսական գործունեության հրապարակայնությունը» (ՀՀ Սահմանադրության 7 հոդված): Այդ սկզբունքի կիրառման երաշխավորմանն ու ապահովմանն են կոչված «Կուսակցությունների մասին» ՀՀ օրենքի 28 հոդվածում ամրագրված դրույթները:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վերջիններս կարող են բավարար հիմք հանդիսանալ ընտրական գործընթացներում կուսակցություն-

ների ֆինանսական գործունեության վերահսկողության արդյունավետության օրենսդրական ապահովման խնդրում, եթե վերահսկման մեխանիզմները ներդաշնակ լինեն օրենքի պահանջին: Սակայն գործի քննությունը վկայեց, որ այդ հարցում առկա են օրենսդրական ու կառուցակարգային թերացումներ: Մասնավորապես, վերանայման կարիք ունի ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 18 հոդվածի 7-րդ կետը, որը պետք է վերաբերի ոչ միայն նախընտրական քարոզչությանը, այլ ընդհանրապես կուսակցություններին արգելվի անօրինական ցանկացած գործողության կատարումը: Միջազգային պրակտիկան վկայում է, որ թափանցիկ եւ արդյունավետ վերահսկողության միջոցը կուսակցությունների ֆինանսական գործունեության պարբերական ու անկախ հաշվեքննության կազմակերպումն է: Հայաստանի Հանրապետությունը պարտավոր է ակտիվ քայլեր ձեռնարկել Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի 2003թ. ապրիլի 8-ին ընդունած՝ «Բաղադրական կուսակցությունների եւ ընտրական գործընթացների ֆինանսավորման ընթացքում կոռուպցիայի դեմ միասնական կանոնների մասին» հանձնարարականի դրույթները ներպետական օրենսդրության մեջ համակարգային ձեւով ամրագրելու ու երաշխավորելու ուղղությամբ:

26. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ համամասնական ընտրակարգով ՀՀ ԱԺ ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշման հետ կապված յուրաքանչյուր վեճ պետք է քննության առարկա դառնա կոնկրետ ընտրական իրավունքի պաշտպանության տեսանկյունից՝ հաշվի առնելով ընտրությունների նախապատրաստման եւ անցկացման ընթացքում տեղ գտած՝ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի եւ սահմանադրական իրավունքների այնպիսի խախտումները, որոնք կարող էին հիմք ծառայել այլ որոշում կայացնելու համար: Խոսքը վերաբերում է ընտրական գործընթացում տեղ գտած եւ ժամանակին բացահայտված ու իրավաբանորեն անհրաժեշտ հիմնավորմամբ ներկայացված այնպիսի խախտումներին, որոնք, պասիվ ընտրական իրավունքի պաշտպանության հարցով ներկայացված ընտրական վեճի դեպքում, վկայում են այդ իրավունքի պատշաճ իրացման հնարավորության բացառման մասին: Սույն գործի քննությունը վկայում է, որ այդ հնարավորությունները հիմնականում երաշխավորված են եղել: Միաժամանակ, սահմանադրական արդարադատության միջազգային պրակտիկան վկայում է, որ ընտրությունների արդյունքներն անվավեր ճանաչելու հիմք կարող են հանդիսանալ միայն օրենքով սահմանված կարգով հաստատված այն կոնկրետ խախտումները, որոնք էական ազդեցություն են ունեցել կամ կարող էին ունենալ թեկնածուների ստացած ձայների հարաբերակցության վրա եւ վկայեին ընտրության արդյունքներն ընտրողների իրական կամաարտահայտմանը չհամապատասխանելու մասին:

«Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 74 հոդվածի հիմքերով գնահատելով սույն գործով կողմերի ներկայացրած դիրքորոշումներն ու փաստարկները, վերլուծելով դիմող, պատասխանող կողմերի եւ հարակից պատասխանողների՝ սահմանադրական դատարան ներկայացրած նյութերը, կոնկրետ ընտրական վեճի շրջանակներում գնահատելով

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Կողմերի ներկայացրած ապացուցողական նշանակություն ունեցող փաստերը եւ գործի քննության ընթացքում ձեռք բերված մյուս ապացույցները, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ԿԸՀ-ի կողմից ՀՀ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով 2007թ. մայիսի 12-ի ընտրությունների արդյունքներով այլ որոշում ընդունելու հիմնավոր պատճառներ չեն եղել:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 3.1. կետով, 102 հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 74 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով պատգամավորներ ընտրվելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2007 թվականի մայիսի 19-ի թիվ 149-Ա որոշումը թողնել ուժի մեջ:

2. Թիվ 18/43, 20/36, 20/47, 23/39, 23/41, 41/14 տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների ամփոփիչ արձանագրություններում փոփոխությունների եւ այլ նյութերի օրինականությունը պարզելու նպատակով դրանք տրամադրել ՀՀ դատախազությանը՝ օրենքով սահմանված կարգով ընթացք տալու համար:

3. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**10 հունիսի 2007 թվականի
ՍԳՈ-703**

ԵՐԵՎԱՆՅԱՆ 12-ՐԴ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Հոկտեմբերի 5-ից 6-ը կայացավ Երևանյան 12-րդ միջազգային խորհրդաժողովը՝ «Մարդու իրավունքների ապահովման և պաշտպանության բնագավառում սահմանադրական դատարանների և մարդու իրավունքների պաշտպանների համագործակցության միջազգային փորձը» թեմայով:

Այս տարի խորհրդաժողովի կազմակերպիչներն էին ՀՀ սահմանադրական դատարանը, ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանը, Եվրախորհրդի «Ժողովրդավարություն իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովը և «Երիտասարդ ժողովրդավարության երկրների սահմանադրական վերահսկողության մարմինների կոնֆերանս» կազմակերպությունը:

Խորհրդաժողովին մասնակցում էին Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի գլխավոր քարտուղար Ջ. Բուքիքիոն, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախագահ Ժ.Պ. Կոստան, 30-ից ավելի երկրների սահմանադրական արդարադատության մարմինների, միջազգային միջառք հեղինակավոր կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ, Հայաստանից՝ ՀՀ ԱԺ նախագահ Տիգրան Թորոսյանը, իրավունքի ոլորտի մասնագետներ, նախարարներ, պատգամավորներ, դատավորներ, դատախազության աշխատակիցներ, գիտնականներ, դասախոսներ, քաղաքական գործիչներ, լրագրողներ:

ՀՀ ՄԳ նախագահ Գագիկ Հարությունյանն իր բացման խոսքում կարևորելով թեմայի արդիականությունը մասնավորապես նշեց, որ իրավական, ժողովրդավարական պետության կայացման առաջնահերթ գրավականը իրավունքի գերակայության երաշխավորումն է, որը հնարավոր է իրականացնել այնտեղ և այնքանով, որտեղ և որքանով երաշխավորված, ապահովված ու պաշտպանված են մարդու իրավունքներն ու հիմնարար ազատությունները: Իսկ սահմանադրական արդարադատության մարմինները և մարդու իրավունքների պաշտպանի ինստիտուտը, որքան էլ որ յուրահատուկ առաքելություն ունեն մարդու իրավունքների ապահովման ու պաշտպանության ոլորտում, ընդհանրականն այն է, որ այս ինստիտուտների սերտ համագործակցությունն անհամեմատ ավելի

ամուր նախադրյալներ է ստեղծում իրավունքի գերակայության երաշխավորման համար:

Այս ինստիտուտների համագործակցության կարևորությունն իրենց բացման խոսքում շեշտեցին և՛ Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի գլխավոր քարտուղար Ջ. Բուքիքիոն, և՛ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպան Ա. Հարությունյանը, այն դիտարկելով որպես ժողովրդավարական պետություն կառուցելու անհրաժեշտ պայման:

ՀՀ ԱԺ նախագահ Տ. Թորոսյանն իր ողջույնի խոսքում մարդու իրավունքների պաշտպանի և սահմանադրական արդարադատության ինստիտուտի համագործակցությունը գնահատեց որպես փոխընդհանուր գործառույթ, որը կարևոր դեր ունի նաև ներպետական մյուս կառույցների համար, մարդու սահմանադրական իրավունքների անհարկի սահմանափակումներ առաջացնող իրավական ակտերի կանխարգելման տեսանկյունից:

Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի նախագահ Ժ. Պ. Կոստան և Մարդու իրավունքների պաշտպանի միջազգային ինստիտուտի Եվրոպական տարածքային նախագահ Պ. Կոստելյան կարևորելով խորհրդաժողովում քննարկման դրված թեման, արդյունավետ աշխատանք և հաջողություն մաղթեցին խորհրդաժողովի մասնակիցներին:

Խորհրդաժողովի չորս նիստերի ընթացքում, աշխատանքներն առավել արդյունավետ ու գործնական դարձնելու համար, նախատեսված էր մասնակիցների զեկուցումները լսել ըստ երկրների: Թե՛ տվյալ երկրի մարդու իրավունքների պաշտպանը և թե՛ սահմանադրական արդարադատություն իրականացնող կառույցի ներկայացուցիչը այս սկզբունքով կարողացան ավելի ամբողջականորեն ներկայացնել քննարկվող ոլորտի իրենց երկրում առկա իրավիճակը:

Բազմաթիվ երկրների ներկայացուցիչներ խորհրդաժողովի մասնակիցներին տվյալ երկրի փորձը մատուցելուց բացի, նրանց հաղորդակից դարձրեցին գոյություն ունեցող հիմնախնդիրներին ու անդրադարձան դրանց լուծման իրենց մոտեցումներին:

Խորհրդաժողովում կարդացված զեկուցումները, մեկ անգամ ևս ակնհայտ դարձրեցին այն փաստը, որ եթե եվրոպական մի շարք կայացած երկրներում պետական տարբեր կառույցների ներդաշնակ ու շահագրգիռ համագործակցության շնորհիվ ձևավորվել են մարդու սահմանադրական իրավունքների իրավական պաշտպանության որոշակի երաշխիքներ, ապա անցումային երկրներում, ուր անբավարար է իրավական ու քաղաքական մշակույթի մակարդակը, հասարակության իրավագիտակցությունը, խեղաթյուրված են ժողովրդավարական արժեքները, անկատար են օրենսդրական ու կառուցակարգային համակարգերը՝ ավելի շատ են լուծում պահանջող հիմնախնդիրները:

Ավանդական դարձած երևանյան միջազգային խորհրդաժողովները, որոնք թե՛ կազմակերպական և թե՛ բովանդակային առումով բարձր գնահատականների են արժանանում յուրաքանչյուր տարի, մեծ հնարավորություն են ընձեռում մասնակիցներին ոչ միայն հաղորդակցվելու այլ երկրներում կուտակված դրական փորձին, այլև, բազմաթիվ տեսական ու

ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

գործնական բնույթի հիմնախնդիրների քննարկումները նպաստում են իրենց երկրում նմանատիպ իրավիճակներն ավելի դյուրին շտկելու: Երևանյան 12-րդ խորհրդաժողովը, նույնպես, հիմք ստեղծեց գտնելու հիմնահարցերի պատասխաններն ու արդյունավետ լուծման մոտեցումները և ավելի ճիշտ կողմնորոշվել մարդու իրավունքների իրացման համար նախադրյալներ ապահովելու, սահմանադրական իրավունքի անմիջական գործողությունը երաշխավորելու հարցում:

Խորհրդաժողովը անդրադարձավ ոչ միայն մարդու խախտված իրավունքների վերականգնման հիմնախնդիրներին, այլև մարդու իրավունքների երաշխավորման ու ապահովման մեխանիզմների կատարելագործմանը:

Մարդու իրավունքների պաշտպանները ներկայացրեցին թե՛ կոնկրետ, և թե՛ վերացական հսկողության որոշ դրվագներ իրենց աշխատանքային փորձից, նշեցին ներպետական տարբեր կառույցների հետ ունեցած բազմաբնույթ հիմնախնդիրները, կարևորեցին գործողության մեջ դրված, բայց մարդու իրավունքների խախտման հնարավորություն պարունակող, այս կամ այն օրենքի մեջ եղած բացթողումները ժամանակին նկատելու և հետագա գործողությունը կասեցնելու ճանապարհով մարդու իրավունքների խախտման կանխարգելումը:

Ինչպես հայտնի է, Հայաստանում միայն 2005թ. սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում ներդրվեց անհատական դիմումների ինստիտուտը, բացի այդ, մարդու իրավունքների պաշտպանը հնարավորություն ստացավ դիմելու սահմանադրական դատարան: Սակայն, յուրաքանչյուր երկիր օրենսդրական տարբեր լիազորություններ է ամրագրում մարդու իրավունքների պաշտպանի և Սահմանադրական արդարադատություն իրականացնող կառույցի համար:

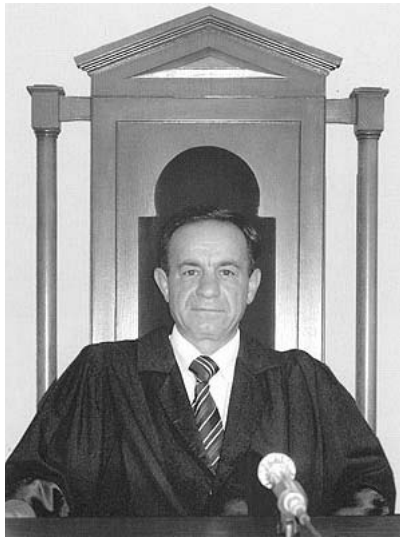
Օրինակ, Հայաստանում չնայած մարդու իրավունքների պաշտպանին Սահմանադրությամբ վերապահված է և՛ կոնկրետ, և՛ վերացական վերահսկողության իրավունքը, սակայն նա կարող է դիմել Սահմանադրական դատարան միայն նորմատիվ իրավական ակտերի սահմանադրությանը համապատասխանելու խնդիրը պարզելու հարցով, այն դեպքում, երբ քաղաքացիների իրավունքներն, ավելի հաճախ, ոտնահարվում են անհատական իրավական ակտերով: Թե այս, և թե խորհրդաժողովում արծարծված բազմաթիվ հիմնախնդիրներ¹, մասնակիցների համոզմամբ, յուրաքանչյուր երկրում իրենց լուծումները կգտնեն միայն իրավունքի գերակայության երաշխավորմանը պետական ու հասարակական շահագրգիռ մոտեցում ցուցաբերելու պարագայում, որն ամենագորեղ լծակն է պետական ու հանրային մարմինների գործառնական լիազորությունները հստակեցնելու և կառուցակարգային անհրաժեշտ լուծումներ գտնելու համար:

Գ. Ռշտունի

¹ Երևանյան 12-րդ խորհրդաժողովի նյութերն ամբողջությամբ կտպագրվեն 2007 թվականի «Ալբմանախ»-ում

ՍԱՀՄԱՆԱՊՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ

**2007 թվականի հոկտեմբերի 15-ին
լրացավ ՀՀ սահմանադրական
դատարանի անդամ
Կիմ Բալայանի ծննդյան 60-ամյակը:
ՀՀ սահմանադրական դատարանը,
աշխատակազմը և տեղեկագրի
խմբագրական խորհուրդը ջերմորեն
չնորհավորում են
Կիմ Բալայանին ծննդյամ 60-ամյակի
առթիվ, ցանկանում
քաջառողջություն, երջանկություն,
անսպառ եռանդ ու հաջողություններ:**

Հունիսի 11-15-ը Սահմանադրական իրավունքի միջազգային ասոցիացիայի 7-րդ Վեհաժողովը կայացավ Աթենքում՝ որին մասնակցում էին 70 երկրների մոտ 500 պատվիրակներ:

Հիմնական թեման էր «Սահմանադրական իրավունքի սահմանների վերահիմաստավորումը»:

Որպես Վեհաժողովի լիիրավ անդամ, աշխատանքներին մասնակցում էր ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ, իրավագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Գագիկ Հարությունյանը: Քննարկումներն անցկացվեցին 4 լիազումար եւ 16 սեկցիոն նիստերում:

Լիազումար նիստերի թեմաներն էին.

1. Սահմանադրությունը հակասության եւ կայունության միջեւ

2. Փիլիսոփայական հակադրությունների սպառնալիքը սահմանադրականությանը

3. Կրոն, պետություն եւ հասարակություն

4. Սահմանադրական իրավունքի միջազգայնացումը

Սեկցիոն նիստերը գումարվեցին հետեւյալ թեմաներով՝

1. Սահմանադրության ստեղծմանը հասարակության ներգրավումը

2. Սահմանադրությունը եւ արտակարգ իրավիճակները

3. Ընտրական համակարգեր, լեգիտիմության եւ քաղաքական անկայունության միջեւ հավասարակշռության հաստատումը

4. Եվրոպական Սահմանադրությունը եւ ժամանակակից սահմանադրագիտությունը

5. Քաղաքական առումով դյուրագգաց հարցերի դատական վերահսկողությունը

6. Ինչպի՞սի սահմանադրական կառուցակարգեր կարող են օգտագործվել պետության մեջ առճակատումները հաղթահարելու համար

7. Սահմանադրական տեսության ու դոկտրինայի վերջին տարբերակները

8. Սահմանադրությունները եւ գլոբալ ահաբեկչությունը

ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

9. Սահմանադրությունը վերափոխելու իրավասության սահմանները

10. Սահմանադրական երաշխիքները սեփականաշնորհման ոլորտում

11. Վերազգային սահմանադրությունները դաշնային սահմանադրական պետություններում

12. Սեկուլյարիզմը եւ սահմանադրականությունը

13. Սոցիալական իրավունքների արդարացի բնույթը

14. Սեռային հավասարությունը, կրոնական ազատությունը եւ մշակույթը

15. Հավասարակշռումը եւ համամասնությունը սահմանադրական վերահսկողությունում

16. Սահմանադրություններ, կոռուպցիա եւ լավ կառավարում

Հունիսի 21-ին հրաժեշտի այցով սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանի հետ հանդիպեց Հայաստանում Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության արտակարգ եւ լիազոր դեսպան տիկին Հայկե Ռենատե Փայչեն: Հայաստանում իր պաշտոնավարման երեք տարիների ընթացքում (2004թ. օգոստոսից) տիկին Փայչեն մի քանի անգամ այցելել է սահմանադրական դատարան, պարոն Հարությունյանի հետ գրույցներ վարել Հայաստանում սահմանադրական բարեփոխումների, ընտրական օրենսգրքի ստեղծման, ընտրական համակարգի կատարելագործման, սահմանադրական արդարադատության եւ այլ հարցերի շուրջ: Երկուստեք հույս հայտնեցին, որ հայ-գերմանական համագործակցությունը հետայսու էլ զարգացում կապրի:

Հուլիսի 3-ին սահմանադրական դատարանի նախագահ Գագիկ Հարությունյանն ընդունեց Եվրոպայի խորհրդի արտաքին գործերի նախարարների կոմիտեի մոնիտորինգի՝ Ագոյի հանձնախմբի պատվիրակությանը՝ ԵԽ-ում Շվեդիայի դեսպան Պեր Սյոգրենի գլխավորությամբ:

Հյուրերին հետաքրքրում էին սահմանադրական փոփոխություններից հետո ՀՀ սահմանադրական դատարանի գործունեության հետ կապված հարցերը, մասնավորապես անհատական դիմումների ընդունման եւ քննության ընթացակարգը, ինչպես նաեւ սահմանադրական դատարանի գործակցությունը Եվրախորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի (Վեներտիկի հանձնաժողով) հետ:

Հուլիսի 4-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանը եւ Սահմանադրական իրավունքի կենտրոնը ավանդաբար ամենամյա ընդունելություն են կազմակերպում՝ նվիրված ՀՀ Սահմանադրության ընդունման օրվան: Հուլիսի 4-ին ՍԳ Շահամիրյանների անվան սրահում հյուրընկալվել էին պետական բարձրաստիճան պաշտոնյաներ, ԱԺ մշտական հանձնաժողովների նախագահներ, քաղաքական գործիչներ, իրավագետներ:

Ընդունելով հյուրերին, Սահմանադրական իրավունքի կենտրոնի խորհրդի նախագահ, իրավագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Գագիկ Հարությունյանը բոլորին շնորհավորեց ՀՀ Սահմանադրության ընդունման օրվա՝ հուլիսի 5-ի առթիվ, ապա հանդես եկավ հակիրճ զեկուցումով: Ձեկուցումը նվիրված էր Սահմանադրական իրավունքի միջազգային ընկերակցության 7-րդ միջազգային կոնգրեսին, որը հունիսի 11-16-ը անցկացվել էր Աթենքում:

Կոնգրեսին մասնակից Հայաստանի պատվիրակության համար, անշուշտ, հաճելի եւ պատվաբեր է եղել Սահմանադրական իրավունքի միջազգային ընկերակցության նախագահ, պրոֆեսոր Շերիլ Սանդերսի հաշվետու զեկուցման մեջ հատկապես առանձնացված այն դիտարկումը, ըստ որի վերջին չորս տարիներին միջազգային միջոցառումներից երկուսն են առանձնանում. մեկը՝ վերոնշյալ կոնգրեսի նախապատրաստումը, մյուսը՝ Հայաստանի սահմա-

նադրական դատարանի ստեղծման 10-ամ-
յակի կապակցությամբ երեսնյան միջազ-
գային կոնֆերանսի (2006թ.) կազմակերպու-
մը: Հայաստանի սահմանադրական դատա-
րանի եւ ՀՀ սահմանադրական իրավունքի
կենտրոնի դրական փորձը նկատի ունենա-
լով, կարելի է հայաստանի հետ հետագա
համագործակցության անհրաժեշտությունը:

Շարունակելով ներկայացնել Աթենքում
անցկացված 7-րդ կոնգրեսի աշխատանքնե-
րը, սահմանադրական դատարանի նախա-
գահը համառոտ անդրադարձավ այն քն-
նարկումներին, որոնցում արծարծվել են աշ-
խարհում սահմանադրային զարգացումների
հիմնական միտումները:

Հուլիսի 24-ին ՄԳ նախագահ Գ. Հարո-
թյունյանն ընդունեց ԱՄՆ-ի տարածաշրջա-
նային ավագ դատավոր Ջոն Մ. Ուոքերին:

Հյուրի խնդրանքով պարոն Հարություն-
յանը ծանոթացրեց ՄԳ կազմավորման
պատմությանն ու գործունեությանը, ներկա-
յացրեց Հայաստանում սահմանադրական
արդարադատության իրականացման մեխա-
նիզմները, դրանց իրականացման ուղիները:

ՄԳ-ի կողմից գործի քննության մեխա-
նիզմներով հետաքրքրված հյուրի համար
մանրամասնվեց, որ ՄԳ որոշումները բաղ-
կացած են երեք մասից՝ նկարագրական,
պատճառաբանական եւ վճիռ: Որոշումնե-
րում արտահայտված իրավական դիրքորոշ-
ումները իրավունքի իրացման աղբյուր են
դառնում, օգնում սահմանադրական արդա-
րադատության իրացման գործում:

Պարոն Ուոքերին իրազեկվեց նաեւ հոկ-
տեմբերին կայանալիք միջազգային խորհր-
դաժողովի մասին:

Հուլիսի 30-ին սահմանադրական դա-
տարանի նախագահ Գ. Հարությունյանը
հյուրընկալեց ԱՄՆ-ի Հայկական Համագու-
մարի կողմից իրենց արձակուրդի օրերին
Հայաստանում երկամսյա աշխատանքի
եկած ուսանողների խմբին:

Ընդունելությունը Շահամիր եւ Հակոբ
Շահամիրյանների անվան սրահում էր, եւ
գրույցը հենց հայ օրենսգիրների մասին
պատմությամբ էլ սկսվեց: Շահամիրյան-
ներն իրենց երազած ապագա Հայաստա-
նի համար գրել են «Որոգայթ փառաց» ան-
վամբ Սահմադրությունը, որը 14 տարով
նախորդում է ԱՄՆ Սահմանադրությանը:

Ջրույցը շարունակվեց հարց ու պա-
տասխաններով, եւ ուսանողները հեռա-
ցան՝ իրենց բոլոր հարցերի սպառիչ պա-
տասխաններն ստանալով:

Օգոստոսի 24-ին սահմանադրական
դատարան այցելեցին Եվրոդատարանի
անդամ Մայերը (Հոլանդիա) եւ Հայաստա-
նից այդ դատարանի անդամ Ալվինա Գյու-
լումյանը:

Շահամիր եւ Հակոբ Շահամիրյանների
անվան սրահում ՄԳ նախագահ Գ. Հարո-
թյունյանը ողջունեց հյուրերին եւ հանդիպ-
ման մասնակից ՄԳ կազմին ներկայացրեց
նրանց: Պարոն Մայերը ներկաներին պատ-
մեց ԵԳ գործունեության, ստացված մեծա-
քանակ դիմումների (որոնց մեջ մեծ թիվ են
կազմում նաեւ Հայաստանից ստացվածնե-
րը) հետ տարվող աշխատանքների մասին,
պատասխանեց բազմաթիվ հարցերի:

Շնորհակալություն հայտնելով այցի
համար, պարոն Հարությունյանը կարելի-
րեց ազգային համակարգում մարդու իրա-
վունքների պաշտպանության խնդիրների
լուծումը, որի արդյունավետ գործունեու-
թյունը պետք է որ զգալիորեն կրճատի Հա-
յաստանից ԵԳ դիմողների քանակը:

Օգոստոսի 29-ին ՄԳ նախագահ
Գ. Հարությունյանն ընդունեց Հայաստա-
նում Գերմանիայի դաշնային Հանրապե-
տության նորանշանակ դեսպան տիկին
Անդրեա Վիկտորինին:

Երկուստեք կարելի էր հայ-գերմա-
նական համագործակցության ամրապն-
դումը, որի հիմքերը դրվել են նախորդ դես-

ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

պանների գործունեությամբ եւ այսօր դրանց արդյունավետ շարունակությունը տեսանելի է: Դրա վկայություններից մեկն այն է, որ շուտով՝ սեպտեմբերի 16-22-ը, Վրաստանի եւ Ադրբեջանի ՄԳ նախագահների հետ, Հարությունյանը հրավիրված է Գերմանիա՝ հանդիպումներ ունենալու պետական բարձրաստիճան պաշտոնյաների հետ:

Հյուրին հետաքրքրում էին ՄԳ-ի միջազգային կապերը, որոնք ներկայացնելով, պարոն Հարությունյանն առավելապես շեշտադրեց Երեւանյան միջազգային խորհրդաժողովների ավանդական լինելը, որոնց, ՄԳ նախագահների մակարդակով, մշտապես մասնակցում է մոտ երեսուն երկիր:

- Մենք Սահմանադրությունից սահմանադրական արդարադատության անցնելու խնդիր ենք լուծում, - պատմելով Հայաստանում սահմանադրական արդարադատության իրականացման միջոցների մասին, -ասաց պարոն Հարությունյանը, - շատ կարեւոր է, որ հասարակությունն իրագրելի, սովորի, համակերպվի այն սկզբունքի կիրառմանը, որ Սահմանադրությունն ապրող արժեք է, արժեքային համակարգ:

Սեպտեմբերի 16-ից 22-ը «Իրավական և դատական բարեփոխումներ Հարավային Կովկասում» ծրագրի շրջանակներում, Գերմանական տեխնիկական համագործակցության ընկերության (GTZ) հրավերով Գերմանիա էին հրավիրվել Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ադրբեջանի սահմանադրական դատարանների նախագահները:

Գերմանիայի տարբեր քաղաքներում հանդիպումներ, զրույցներ ու արդիական խնդիրների շուրջ քննարկումներ կայացան Դաշնային Գերագույն դատարանում, Դաշնային Սահմանադրական դատարանում (քաղաք Կարլսրուհե): Այստեղ քառակողմ քննարկում կայացավ

սահմանադրական դատարանների գործունեության շուրջ, որը դիմումների ընդունման, գործերի քննության եղանակների ծանոթության ու փորձի փոխանակման մեծ հնարավորություն տվեց կողմերին:

Պարոն Հարությունյանը Գերմանիայի ՄԳ նախագահ պարոն Յուրգեն Պապիերիին առաջարկեց ՄԳ դատավորների կազմով այցելության գալ Հայաստան, որը սիրով ընդունվեց վերջինիս կողմից: ՀՀ ՄԳ-ն փոխայցելությունների այս գործելաճան արդեն ավանդական է դարձրել (ՄԳ կազմով այցելությունը Վրաստան եւ Վրաստանի ՄԳ կազմին հյուրընկալելը, նույնը՝ Լիտվայի եւ Իսպանիայի սահմանադրական դատարանների առումով):

Կովկասյան երեք պետությունների ՄԳ նախագահների հանդիպումները շարունակվեցին Գերմանիայի Դաշնային արդարադատության, Տնտեսական համագործակցության և զարգացման նախարարություններում, Դաշնային Նախագահի նստավայրում (ք. Բեռլին):

Այցելության ընթացքում եղան նաեւ ճանաչողական այցելություններ գերմանիայի տեսարժան վայրեր, պատմամշակութային կենտրոններ, թանգարաններ:

Սեպտեմբերի 27-ին ՄԳ նախագահ

Գ. Հարությունյանն ընդունեց Հայաստանում Եգիպտոսի Արաբական Հանրապետության նորանշանակ դեսպան Վահիդ Էյդին Իսմայիլ Գալային:

Դեսպանին շնորհավորելով նշանակման առթիվ, պարոն Հարությունյանը ծանոթացրեց սահմանադրական դատարանի ստեղծման պատմությանը, գործունեությանն ու այն կարեւոր առաքելությանը, որ իրականացնում է ՄԳ-ն՝ երկրում սահմանադրական արդարադատության հաստատման համար: Նա շեշտեց, որ Սահմանադրական բարեփոխումներից հետո զգալիորեն բարձրացել է ՄԳ-ի դերը, ծանրաբեռնվածությունը:

Հյուրի խնդրանքով պարոն Հարությունյանը ներկայացրեց ՄԳ միջազգային կապե-

րը՝ շեշտադրելով այդ կապերի խորացմանն ու ամրապնդմանը նպաստող մի շարք ձեռնարկումներ, ի մասնավորի՝ տեղեկատվությունների ակտիվ փոխանակումները, սահմանադրական արդարադատության միջազգային փորձերին նվիրված ձեռնարկների հեղինակումը, սահմանադրական դատարանների կազմով փոխայցելությունները եւ հատկապես երեսնյան ամենամյա միջազգային խորհրդաժողովների անցկացումը: Մեկ շաբաթ անց բացվող հերթական խորհրդաժողովին կմասնակցեն 30 երկրների ՄԳ նախագահներ կամ անդամներ, օմբուդսմեններ, Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի նախագահ Ժան-Պոլ Կոստան, Օմբուդսմենի միջազգային ինստիտուտի Եվրոպական տարածքային նախագահ Պ. Կոստելյան, հայտնի իրավագետներ ու սահմանադրագետներ:

Հոկտեմբերի 4-ին Սահմանադրական դատարանում կայացավ Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի նախագահ Ժան Պոլ Կոստայի հանդիպումը ՄԳ դատավորների եւ աշխատակազմի հետ: ԵԳ նախագահը Հայաստան էր այցելել ՀՀ ՄԳ նախագահ Գ. Հարությունյանի հրավերով. նախնական պայմանավորվածությունը կայացել էր Ստրասբուրգում՝ Գ. Հարությունյանի այցի ընթացքում: Ներկայացնելով հյուրին, Գ. Հարությունյանը նախ շնորհակալություն հայտնեց հյուրին՝ հրավերն ընդունելու եւ հաջորդ օրը երեսնյան միջազգային ամենամյա խորհրդաժողովին մասնակցելու համար: Պարոն Կոստան հակիրճ ներկայացրեց ԵԳ գործունեությունը՝ ուշադրություն հրավիրելով ազգային դատական մարմինների աշխատանքի արդյունավետության վրա, որի արդյունքում մարդու իրավունքների պաշտպանության հետ կապված շատ խնդիրներ իրենց լուծումը կգտնեն այդ ինստիտուտներում, եւ կպակասեն տվյալ երկրից ԵԳ տրվող դիմումները:

Հայաստանից ԵԳ ներկայացված դիմումների քննության ընթացքին ծանոթացրեց պարոն Կոստայի հետ Հայաստան ժամանած ԵԳ դատավոր Ալվինա Գյուլումյանը:

Հոկտեմբերի 10-ին ՄԳ նախագահ Գ. Հարությունյանն ընդունեց Եվրախորհրդի Մարդու իրավունքների հանձնակատար Թոմաս Համարբերգին եւ Եվրախորհրդի Մարդու իրավունքների հանձնակատարի գրասենյակի ղեկավար Ալեքսանդր Գուսելին՝ խորհրդականներ Ռ. Չլաստիկի եւ Ս. Մոնտանետիի ուղեկցությամբ:

- Մենք Հայաստանում ուսումնասիրում ենք արդարադատության համակարգը, - ասաց պարոն Համարբերգը, - եւ կուզենայի Ձեզանից իմանալ ՄԳ-ում քաղաքացիների անհատական դիմումների քննության ընթացքի մասին: Դա մեզ կօգնի առաջիկայում ներկայացվելիք մեր առաջարկ-խորհուրդները կազմելիս:

Պարոն Հարությունյանը սպառնիչ տեղեկություններ հաղորդեց հանձնակատարին՝ ի մասնավորի շեշտելով, որ երբ սահմանադրական փոփոխություններից հետո անցյալ տարվա հուլիսի 1-ից քաղաքացիները ստացան ՄԳ դիմելու իրավունք, միայն մեկուկես տարվա ընթացքում ստացվեց 1 200 դիմում, որի 8 տոկոսը քննության է առնվել ու դեռ էլի քննության ենթակա դիմումներ կան:

Երկուստեք կարեւորեցին մարդու իրավունքների պաշտպանության խնդիրների լուծման առաջնահերթությունը, սահմանադրական արդարադատության հասնելու համար օրենսդրական դաշտի կատարելագործումը:

ՄԳ մամուլի ծառայություն

Գրանցվել է ՀՀ արդարադատության նախարարության
20 դեկտեմբերի 1996թ. կոլեգիայի թիվ 37/214 որոշմամբ

Խմբագրության հասցեն՝
Երևան Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 588171
Email: armlaw@concourt.am.
<http://www.concourt.am>.

Ստորագրված է տպագրության՝ 01. 11. 2007 թ.

Գասիչ՝ 77754
Գրաչափը՝ 70x100 1/16
Տպաքանակը՝ 500

*ՀՀ ՄԳ փեդեկագիրը ՀՀ կառավարությանն
առընթեր քարչրագույն որակավորման
հանձնաժողովի որոշմամբ ընդգրկված է
ստենախոսությունների արդյունքների
տպագրման համար ընդունելի
պարբերականների ցանկում*